

Свеска VII. и VIII. Сарајево, Јули и Август 1893. Година VII.

Власник: АЕМ. Консисторија. Уредник: Ђ. Петровић, протопрезвитер.

Нешто о празновјерију и његовим пошљедицама.

(Мјесто наставка свршетак).

Празновјерје може имати убитачних пошљедица по здравље човјечије. Антихигијенске предрасуде, некорисна врачања и бајања, шта више и којекакова отровна пића (декокти) кадра су човјека у гроб спремити. Сеоске врачаре или како их овдје зову „бабе збире“ не требају дијагнозе, не требају ни да виде болнога и рецепат је готов. Тоне угљечке: „Иде урок путем, носи тикву, тиква паде, уроци полећеше: као облаци по небу; као вјетар по гори; као плини по води; као росица по травици. Измјерише небеске висине, и морске дубљине, одоше у мисије: ће жарко сунце не сја, ће оре не пјева, ће кока не квоче, ће крава не риче, ће овца не блеји, ће данак не јечи, ће кустура не звечи, ће нађава нема, ће планинска крушца не смотава, ће се Бог не моли и свог сјемена не сије. Ни на мору моста, ни на гаврану биљега, ни у

камену мозга, ни у ћени друга, ни у тикви суда, ни на пјевцу струне, ни на магарцу перја, ни на вуку звона, ни на вучици рога, ни на *Ниски* урока“¹⁾. Ако то не помаже, лију коситар и погађају болест. Ординирају, да се пије какав „mixture compositum“, урин човјечији, да се удише дим од сагорјелих пасјих длака, комадића коњскога копита, човјечјих ноката, или од којекаквих других смрадова.

О лекару и медицини имаду по каткада врло чудне појмове, држе да лијекови нијесу ништа друго него „шпеције“ отрова. Мимогред нека је речено, да су оваким предрасудама, поред другога, доста криви и неки лекари, који, ма да им је у христијанској дужности да се и код проста кревета болесникова за часак забаве поуком и упутом, брвају онамо, гдје

¹⁾ *Н. Беговић*: Живот и обичаји Срба Границара.

су боље плаћени. Па тако није чудо што: „болан баје, куд му не пристаје!“

Ко год опрезно посматра шта се све догађа код нас на селу у кући болесниковој, мора да га сажали кад види, како баба за бабом, врачара за врачаром прелази праг и односи хљеба, масти, брашна, соли, ракије, платна и т. д. све у име плаће за њен труд и љекарску тобоже помоћ. Куд ће болан, нашао се у алтернативи да плати или да му врачара ускрати помоћ, јер је она већ предходно знала приредити лијек у тврдој народној празновјери: „*ваља гатар и врачари дати што год затраже, јер неће бити фајде од њихова посла*“. Па онда оне могу не само излјечити него и болести „*учинити*“. А кад озбиљно посматрамо њих и њихове тајне чудотворне лијекове, видјећемо како су лаже, које ни из далека не познавају зала што руше хармонију, штоне здрављу човјечијем и ниште организам његов. Лијечити тијело човјечије јест тешка и претешка вјештина, коју човјек мора годинама изучавати, и сав свој живот њој посветити, ако жели постати савршеним љекарном. А одкуда бабама такво знање?! — Нећемо их увриједити ако речемо „видјела жаба, гдје се коњ поткива, па и она дигла ногу“. Ти бако лијечити једном травом многе и разне болести а заборављаш, да једам исти опанак није за сваку ногу. Нијесу све болести па ни све нарави једнаке. Што једноме користи, другоме може да штоди. Ја не кажем да нема и кућних добрих лијекова,¹⁾ ал је свакако најбоље, особито код већих и опаснијих болести, да се потражи љекар. Има случајева, гдје је било нужно сјечење једног уда (ампутација) да се спасе цијело тијело, па се то пренебрегло не-

корисним бајањем и болесник је морао умријети. Човјеку треба чиста ваздуха, јер тај подржава здравље²⁾ — а куд су пошле наше јадне баке кад ординирају болноме да удише којекакве смрадове?!

Намјера је моја, да опрезнима учиним оне људе, који употребљавају т. з. симпатичне лијекове, бабске чаробне лијекове од злих душа, па да им кажем, да баба врачара не може никада бити оно што је вјешт изучен љекар. Лијено је рекао наш многоуважени књижевник госп. др. М. Јовановић-Батут: „Ко вјерује у гатање, бајање и врачање, тај је неразуман, и тога ће та празновјера ма када скупо стати. Гатаре, бајалице и врачаре, су пуке лаже и незналице, и њих не треба пуштати болесницима. Све што оне знају, зна сваки сељак“³⁾.

На уштрб животу и здрављу човјечијем могу бити врачања жене мужу свом, да је боље воли, да не пије вина, ракије и другог опојног пића, да она буде у кући газда а муж „папуча“ и т. д. Тако н. пр. даје жена мужу попиту ситно студану главу змијину, вино или ракију у којој се киселио бакрен новац, што га имао под језиком мртавац, док је на одру до саране лежао, декокте разних трава, гљива и т. д. Какових страшних пошљедица може имати овако глупо поуздавање у враџбине и чарања! Муж може да полуди, или да умре у највећим мукама, а жена, ако и не подпадне казни суда земаљскога, остаје несретница са нејаком дјецом, да проклиње најприје глупост своју, па онда прије и комшинице које су је на то наговориле.

Осим тога свака таква жена, тешко је сагријешила Богу, по ријечима светог

¹⁾ Народна медицина у Срба. Др. Владан Ђорђевић. Нови Сад 1872.

²⁾ Нема здравља без чиста ваздуха. За народ написао проф. Ст. Милованов. („Књиге за народ“, што их издаје „Матица Српска“ из задужбине Петра Коњевића).

³⁾ Буквица болести. („Књиге за народ“).

Василија Великога, који изрично каже: „Пак и то, кад ко састави какав вјештачки *наштак*, ма било и ради другог каквог разлога, и умори кога, мора се и ово сматрати хотимичним; као што то неке жене често чине, настојећи некаквим чаролијама и амајлијама да примама к себи неке да их љубе, и давајући им некакве вјештачке *нашишке*, који помућују свијест; и шакове, ако шиме проузрокују смрт, премда су на друго рачунале, а друго су међу шижем учиниле, ипак ради свог негушног и забрањеног поступка имају се сматрати за хотимичне убице. За то и оне, које дају вјештачке *нашишке* да се побаци, убице су, онако исто као и оне, које узимљу отрове, да уморе зачети у утроби плод“ (прав. 8.)

Има још и таквих жена, које ће свога мужа почасти, ако не баш отровом, а оно другим којекаквим гадом и најнеделикатнијим стварима, само да задовоље своје тапте и пусте жеље. Кад би само знао негдје неки муж, у кога је жена празновјерна, колико је појео слијепих мишева (*Vespertilio murinus*) и попио којечега другог, што овдје ни споменути не могу, јамачно би протјерао из куће све врачаре, које му за његове скупе повце продају тако ружне напитке.

Чврсто је вјеровање у амајлије и записе које не бије пушка и сабља не сијече, дјетелину од четири и пет пера, одољен траву и т. д. Један православни српски свештеник прича о томе овако: „Ушивају дјетету запис од вјештице у какову његову аљинку, да га увијек уза се има. На капи дјетињој пришивају камен урочњак, вучије длаке, стрјелицу, ногу од кртице, длаке од јежа, зечији реп и т. д. мажу му обрве и образе угљеном, све то, да се дијете не урече“.

„Видио сам, каже исти свештеник, у неких у амајлију ушивену књижицу: сан

матере Божије и великог Сисоја; за коју ми рекоше, да је држе уз дјецу због нечастивог духа, јер им се дјеца не дају него мру. — Још држе уз дјецу срце жежево или крви од оних, којима дјеца мру. — Ушивају дјецу у пас комадић баченога решета, да дијете кад узболује од оспица не имаде много оспица, него само онолико, колико рупица буде на том ушивеном комаду решета“¹⁾

И ја сам видио код једног Хришћанина амајлију, коју је како ми сам рече, добио од некога просјака, и тај му причао како је амајлија, коју му даје за форинту, кадра сачувати тијело човјечије од сваке болести и зараза, ако је буде носио о врци под кошуљом. Та амајлија изгледа као новчић, на њој је с једне стране крст, а пуна је и на једној и на другој страни неких латинских писмена без икаква смисла.

Овако се доста томе слична донесе међу наш народ, па и прилијепи за њега. Слатке ријечи, препорука, жељени интерес једне и друге странке крчи пут празновјерију. Па није то само код нас тако. Нијесмо само ми таке среће. Пишући ово сјетио сам се једне биљешке у „Хришћанском Веснику“²⁾ Каже се како су „у Задонској околини у Русији ухваћена четири лажна монаха. Четири сиједа сељака вологодске губерније, направили се *ашонски* монаси, који су тамо дошли, по налогу патријарха јерусалимског, да прикупљају прилоге за подизање цркве у Палестини. Они су се снабдјели и потребним документима, и тако обишли многа села измамљујући од сељака и новце и одијело и храну. Носили су собом још и разне ствари као: крстове, иконице и т. д. увјеравајући сваког, како су до-

¹⁾ „Босанска Вила“ 1886. стр. 331.

²⁾ Год. XII. свеска II. и III. стр. 182.

бављене из Јерусалима, са Атона и т. д. и како имају моћ исцјелења; а да би појединим стварима дали већу важност, ради боље продаје, они су још на свакој ствари привезали и парче хартије, на којој је писало, и од које је болести ствар љековита, као н. пр. од грознице, слијепоће, болести у крстима, глави и т. д. или од гријеха, покварености и т. д.“.....

Опрезност, познање истине, а прије свега посавјетовање са свештеником својим, може у свако доба осујетити намјеру оних, који мисле и желе оваким начином користити се код народа.

Човјек не познавајући узрока илузије, халуцинације, закона и појава природних, и т. д. ствара чудне слике у машти својој, вјерује у њих, ма да су оне много пута врло смијешве и дјетињасте. Један види на мјесечини брезу, на мисли, да је то у бијело одјевен човјек, други чује зујање и шуштање вјетра, па држи, да су то разговори вилински, а онај трећи чуо је глас какове ноћне птице у близини гробља, па пун смртног страха вјерује, да је то било сазивање мртвих на ноћни збор. Такове обмане чула потичу из мањкавога или кривога тумачења спољашњих утисака и зову се илузије. Овамо можемо убрајати разна ноћна страшила, утворе и т. д.

Друго су халуцинације. Те се оснивају на унутрашњем дражењу живчаног средштва. Узроци су им или тјелесни или душевни. Халуцинације могу се родити и од прекомјерног уживања јаких и алкохолних пића, од губитка крви, глади, неспавања, болести у мозгу, грознице, а и другим начином, н. пр. дрёмком, хашишом, буником (*das schwarze Bilsenkraut*, *Hyoscyamus niger*), татулом простом (*der gemeine Stechapfel*, *Datura Stramonium*). Човјек у халуцинацији говори без смисла

и савеза, види око себе оно, чега у истину нема: ђаволе (кусате и репате), пацове, краставе жабе, осјећа неугодан сумпоров мирис и т. д. Често се догађа, да овако болна човјека доведу и к свештенику, да му чита молитве, јер држе да је у њему нечастиви; па кад се извиди и докаже прави узрок болести, ваља га упутити к љекару.

Кад сам већ споменуо празновјерије, које долази од непознавања појава и закона природних, ваља да и о томе нешто речем. Људи природним наукама врло мало или сасвим невјешти, придржавају се у свему што су од предака својих чули и примили. Ево неколико примјера. Пред помрачењем сунца ваља покрити бунаре, стоку притјерати под кров, јер ће тобоже у моменту еклипсе падати отров из ваздуха. — Сваки посао обављени у вријеме када мјесећ иза мијене расте, увијек је напреднији од посла, обављенога у вријеме када мјесећ опада. — Има срећних и несрећних планета под којима се рађају дјеца, па одатле ето долази срећа или несрећа појединих људи. — Јавила се ено репата звијезда да претскаже у идућој години рат, кугу, епидемичне болести, глад, скупоћу и др., оvdје опет прелетела звијезда — утекао роб из тавнице. — Пао је негдје метеор, јест да, ђаволи јуришају камењем на људе¹⁾. — Разумијеш ли боје дугине, лако ти је знати колико ће у тој години бити хљеба, вина, ракије и т. д. — Има их који су ноћу на гробљу или другом којем мјесту, гдје се растварају и труну равни организми, видјели плаветно-бијел пламен, па још и данас живе у нади, да су тамо укопани новци. — А колико њих има, који мисле, да попови римски и њи-

¹⁾ Види овогодишњи „Србобран“ број 37. Допис из Медака.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

хови клирици од злобе и пркоса, праве лед и пустоше усјева!

Ово су крива схваћања и плодови незнања, који се противе истинитој науци о природним појавама. И кад би такови људи из физике научили: шта је помрачење сунца, мијена мјесеца, шта су метеори, репатице и летеће звијезде (Sternschwirren), шта је дуга, како постаје лед? и т. д. — стидјели би се и помислити, да су икада вјеровали у којекакове глупости и будалаштине.

Кад сам већ овако далеко корачно у изабраној теми, дужан сам, истини у хатар, приказати: шта су по народноме казивању виле, вјештице, мџре, вукодлаци, змајеви и мађионици?

Вук Врчевић каже: „Ево како народ у опће описује *вилу*: а) Оне се не рађају као остало божје створење, но као воћка или цвјетови, у прољећу остају бређе спрема сунца и јутрење росе, а рађају се зими по њиховим пећинама; б) Она је свака у фигури као највиша и најљепша ђевојка, бијела као лијер, а румена као ружица. . . . ; в) Оне су вазда голе, гојне и снажне, само што њиховом дугачком, влаторуном и вазда рапченљаном косом покривају своје читаво тијело с пријед и озада; г) Оне гоје своју дјецу све док на ноге устану и саме за себе своју храну могу добити (некаково горско биље и ковиље); д) Оне — народ вели — радо подоје чије дијете, кад га виде, да је гојно, па ако је мушко, буде одвећ снажно мимо других људи, срећно у свему, и да га не може пушка убити, а ако је женско, да ће бити гојна, јака и лијена као вила; ђ) Да чешће пута украду, или из наручја отму матери дијете мушко, однесу га у њихову пећину и до своје петнаесте године, побративши се ш њиме, опреме к матери“

„Вјештица, по народном казивању, не може бити никаква ђевојка, него жена удата, и тек послје своје педесете године, и која се нечистом духу обешта, те у њу уљеве и зло правијем чини. Њу нико ни по чему не може познати, осим што јој се — веле — види прегиби мяса налик крста, који јој не може као другим крштеним правим душама у животу бити, него га живот избаца, те јој се под нос види да народ по ње грдицу познава и од ње се чува. Свака се вјештица и мџра роди у кошуљци (das Schafhäutchen, infectus), за то многе вјеште и зматне бабице пазе кад се дијете роди, ако је мушко закопају му је у земљи или спрже на ватри, да не буде вјештица или мџра. Многи пак кажу, да овакова ђеца морају бити у њиховом животу нешто срећнији у свему, него она што се без кошуљце рађају“.

Владика црногорски Његош, вели Врчевић, највјештије и најбоље приказао је у свом „Горском вијенцу“ на стр. 87 како вјештице постају. Ево како. Питали Црногорци бабу вјештицу:

Кажуј бабо! јеси ли вјештица?

— Јесам кнеже, није вајде крити!

А како се градите вјештице? —

— Ми имамо једну траву зато,

Па ту траву у лонцу сваримо,

Из лонца се редом намажемо;

Иаа тога будемо вјештице. —

„Мџра је, по народном казивању, свака она ђевојка, која се у кошуљци родила, па јој је није бабица на ватри спржила (као што сам овамо о вјештицама казао), и тек што за удају приспије, иде ноћу као и вјештица, те притиска младе људе и жене, те им у спавању дисање зауставља, сисајући им крв. Кажу, да се у јутру виде по ономе чељадету све модрице, куда је она крв по животу сисала.

„Ево како *тенца* (*вамагира*, *вукодлака*) народ описује. Он је, веле, у гробу надут као надувени мијех, црвен у образу као крв, очи избуљене, кржаве као два кокошиња јаја; ноћу кад из гроба излази завијен је у покрову бијеломе, и за собом вуче некакве дугачке вериге, у којима он пути све оне, које може уфатити, те их у гробу дању једе“.

„*Мађионик* је, како каже Вук Ст. Караџић, мало налик на вјештицу, али се не може као она претворити у другу животињу, него носи уза се различне мађије, као н. пр. игле без ушију, сиједи длаке из главе, осјечене нокте, свакојаку пређу која је изгрињала, црну вуцу и т. д., па кад хоће коме да науди, он зна које од ових мађија ваља саставити и на какво вло намијенити. Приповиједа се, да су ће који овако замађијани људи, по молитвама свештеничкијем, испод епитрахиља, избљували све оне мађије, којима су били замађијани, па најпослије и своје срце“.

О *аждаји*, *змају* прича наш народ разнолико. „За *халу*, каже *Караџић*, да се мисли да има од хаждахе особиту духовну силу те лети и води облаке, и град наводи на љетину. За *змаја* пак мисли се да је као огњевит јунак, од којег у лећењу огањ одскаче и свијетли“. *Врчевић* пак описао је аждају и змаја друкчије. Он вели: „*аждаја* је, по народноме казивању „права слика и прилика“ налик нилског крокодила, но да је много од њега до репа шира, а нешто мало дуља.... О *змају* вели да је налик аждаје али није онако кабаст као она, но витак и много дуљег репа но аждаја, којег он вагда заузлана носи (као на пр. кад који путник завеже коњу реп да му се блата или кала не напуни). Веле, да има на глави један драги камен (Турци веле

„алмаз“, *Brillant*), који му се ноћу, кад лети, свијетли као сунце; да су му крила месната налик они у слијепога миша или као нога у патке, с којима он прелијеће с брда на брдо и с планине на планину, и веле да кад прелијеће све из њега сијевају огњене варнице, и за то народ вели, кад ноћу нешто сине а не зна се што је: „Ено прелеће змај“, као што се и у народним пјесмама каже: „Прелеће змај с мора на Дунај“....“

Оваково вјеровање, како се види, далеко је од истине, па је или плод невнања и неразумјевања нечега, чему не може неко да даде разлога и да то схвати онако, како збиља јесте, или је пород народне фантазије. Ни разумно ни умно мишљење неће нам гарантовати за истинитост овакова вјеровања. Ово прво хоће да зна што су виле, вјештице, мјоре, вукодлаци, мађионици и т. д., јер му је сврха да разумије предмет, а оно друго тражи разлог и разабире постанак предмета. Једно и друго добро знаде да из неистинитих представа могу се родити само неистинити појмови, судови и изводи; па сад узму ли се ови као истинити, питамо: може ли се одатле шта друго родити, осим заблуде и кривога схваћања?! — Та лијепо је рекао један српски писац: „Истина је суштествена, лаж без сушества, без битија. Виле, вјештице, вукодлаци и гвоздензубе, немају сушества, битија, породи су лажљива мрака, и твоји највећи непријатељи, лажи мрака, који стоје између тебе и истине, између тебе и свјетлости, који ти не даду прогледати, свјетлост неба видјети, истину упознати, који су ти свјетлост разума, искру Божества, мраком обвили, који те од свјетлости у мрак, од истине свјетлости к лажи пакла и мрака воде. Овако идући идеш натрашке, у мрак, у ад“.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Требаће доста још озбиљне поуке и пером и ријечима, док се буде могло рећи: е, данас нико већ не вјерује у виле, вјештице, море, вампире и т. д. Колико има данас родитеља, који воле својој дјечи причати о вилама, вјештицама, змајевима, кути, гвозденбаби, вукодлаку — а „дијете било, дијете запамтило“. И одрасте и у школу пође, а оне му ријечи остале у памети. Из дјетета буде момак, и кад преко прага, пљује у длан да му вјештица не науди; на раскршћу плашљиво погледа и у џепу бијели лукац мрви. Па сад реците, нијесу ли златне ријечи нашег пјесника Змаја:

„Ко верује у вештице,
Леп ми је то ђак!
Тај ми не ће никад бити
Србин, ни јунак“.

Докле је кадро допријети празновјерије, кад се сдружи с криминалним чинима па дође и пред судбени форум?! Има ето скорашњих примјера како су Христијани (римске вјероисповијести) оптужени због празновјерија стајали на расправи пред судом¹⁾. Казнени закон о влочинствима, преступцима и прекршајима налази разлога да прогони и овакове врсте кривце, а најчешће шурује празновјерије са пријеваром (§ 201. тач. б. к. з.) или се очитује у надриљичењу (§ 343. к. з.) и т. д.

* * *

Остаје још да одговоримо на питање: забрањује ли празновјерије наша православна света црква?

Било је већ речено, да је празновјерије гријех противан истинитој вјери. Истинита вјера има бити *општа, стална и дјелујућа*. То је вјера човјека Хришћанина, који тврдо вјерује у све истине

¹⁾ Види „*Narodne Novine*“ Br. 239. 240. 241. god. 1890. *Is suda* (Судотворна мајка боља из св. Петра); „*Narodne Novine*“ Br. 136. god. 1891. *Is suda*. — (Моћ празновјерија).

Богом откривене, у догме и учења наше св. православне цркве, остаје чврт и непоколебив у својем вјеровању, не хвата се лажних наука, празновјерија, па чини увијек само добра и богоугодна дјела. А је ли оно општа, стална и дјелујућа вјера у неких Хришћана, који и поред тога што у декалогу пише: „Изъ есмь Господь Богъ твой, изведый тѣ ѿ земли Египетскѣя, ѿ дома работы. Да не вѣдѣтъ тебѣ вози инѣи развѣ мене“ (Исход. 20, 2. и 3.), предају се ђаволима, којекаквим враџбинама и бајању, њима се клањају и моле да им помогну?! Па тако је то увијек било и биће. *Који хоће да се обогате, — каже св. апостол Павле, — падају у напаст и замке, у многе шкодљиве жеље, које бацају човјека у пропаст, јер је коријем свију зала среброљубство, којем неки предавши се забоше од вјере и навукосе на се муку велику“.* (I. Тим. 6, 9.).

У одговору на 51. питање *треће* дијела православног исповиједања вјере, који говори о љубави к Богу и ближњему, речено је: . . . „*Треће, гријеше против ове (I.) заповиједи они, који сами себе предају ђаволу, као врачари, и они, који им подражавају у дјелима њиховим, као и они, који при себи носе амајлије и записе. Четврто они, који се држе сујевјерја и у њ вјерују; тако исто и они, који се у болести својој ослањају на бајање баба и других се сујевјерја држе. Пето, они, који у свакој ствари налазе неко предсказивање“* . . .

Празновјерци гријеше још и против II. заповиједи божје. Та заповијед у декалогу гласи: „*Не сотвори себѣ кѣмира, и кѣкагѡ подобѣя елика на небеси горѣ, и елики на земли низѣ, и елика вѣ водахъ подѣ землею: да не поклониши се имѣ, ни послѣжиши имѣ“.* (Исход 20, 4.) Осим оних, који се клањају идолима као боговима и

²⁾ Превод Митрофана Шчевића, професора богословије.

приносе им жртве, и који су одани среброљубљу, и који су прождрљивци, „*против ове заповиједи гријеше још и они, који чине чаролије, и они, који држе за нешто сигурно и иштинито срећу и судбу, који моташе на лијети и глас штица, који гатају по рукама, који пишају мртве, врачају над чашом и слични; који преобраћају људе у овце и у друге животиње, и они који носе амајлије или ствари, које би требале да користе против овог или оног, на вјерују у то, или у изреке врачарске, или у знаке, исписане на томе, или стављају уза се такве записе, вјерујући да са овима не могу ни изгорјети, ни пошопуши, ни бити рањени; и они који употребљавају завежљаје и лијекове (које љекарство не одобрава), да ли се они састојали у бајању, или у знацима, или у другим каквим стварима, које вјештају, међу, скидају, као што су минђуше у ушима и прстење на прстима, и шоме слично“ (54).*

Љубав Бога и људи јест главно начело христијанске наравствености. Тко љуби Бога и људе, тај ваља да испуњава све заповиједи божје и црквене. А да ли правновјерац, према овоме што је до сада речено, може потпуно и искрено љубити Бога и људе, испуњавати све заповиједи божје и црквене? — На то питање већ је одговорено у главном, а сад ево још неколико цитата из св. писма, које се одсјечно противи празновјерију и осуђује посао такве руке:

Из старог завјета.

II. књига Мојсијева: „Вјештици не дај да живи“ (22, 18.)

III. књига Мојсијева: „...Немојте врачати, ни гатати по времену“ (19, 26.) „Не обраћајте се к врачарима и гатарима, ни их питајте, да се не скврните о њих. Ја сам Господ Бог ваш“ (19, 31.) „А

тко се обрати к врачарима и гатарима да чини прељубу за њима, окренућу лице своје на супрот њему и истријебићу га из народа његова“ (20, 6). „А човјек или жена, у којима би био дух врачарски или гатарски, да се погубе“), камењем да се заспу, крв њихова на њих“ (20, 27.)

V. књига Мојсијева: „Нека се не пађе у тебе који би водио сина својега или кћер своју кроз огањ, ни врачар, ни који гата по звијездама ни који гата по птицама, ни урочник“ (18, 10.) „Ни бајач, ни који се договара са злијем духовима, ни опсјенар, ни који пита мртве“ (18, 11.) „Јер ти народи које ћеш наслиједити, слушају гатаре и врачаре; а теби то не допушта Господ Бог твој“ (18, 14.)

I. књига Самуилова: „Јер је непослушност као гријех од чарања, и непоскорност као сујевјерство и идолопоклонство...“ (15, 23.)

II. књига Царства: „И проводише синове своје и кћери своје кроз огањ, и даваше се на врачање и гатање, и продаше се да чине зло пред Господом гњеви га“ (17, 17.) „И сина својега проведи кроз огањ, и врачаше и гаташе, и уреди оне што се договарају с духовима и врачаре; и чињаше врло много што је зло пред Господом, гњеви га“ (21, 6.)

I. и II. књига Дневника: „И тако погибе Саул за безаконје своје, које учини Господу што не слуша ријечи Господње и што тражи да пита дух врачарски“ (10, 13.) „И проводи синове своје кроз огањ у долини сина Еномова, и гледаше на времена и гаташе и врачаше, и уреди оне што се договарају с духовима и вра-

¹⁾ За мужелаштво, скотолоштво, мијешање крви, отимање вјерене дјевојке, блуд, богохуљење, преступање суботе, идолопоклонство, врачање, буну против цара и царства и својих родитеља, жртвовање своје дјете идолу Молоху и свештеничке кћери блуднице, била је одређена смртна казна. Види: „Историја јеврејског народа“ од Павла Кенелма.

чаре, и чињаше врло много што је зло пред Господом гњевећи га“. (33, 6.)

Књига пророка Исаије: „И ако вам реку: питајте врачаре и гатаре, који шапћу и мрмљају; реците: не треба ли народ да пита Бога својега? или ће питати мртве мјесто живијех?“ (8, 19.) „И нестаће духа Мисиру, и намјеру његову разбићу; тада ће питати своје идоле и опсјенаре и врачаре и гатаре“. (19, 3.) Те ћеш оборен говорити са земље и из праха ћеш муцати, и глас ће ти бити са земље као у бајача и из праха ћеш шапћући говорити“. (29, 4.) „Стани сада с врачањем својим и с мноштвом чини својих, око којих си се трудила од младости своје, не би ли се помогла, не би ли се окријепила“. (47, 12.)

Књига пророка Малахије: „И доћи ћу к вама на суд, и бићу брз свједок против врачара и против прељубочинаца и против онијех, који се куну криво и против онијех, који закидају најам најамнику, и удовици и сироти и дошљаку криво чине и не боје се мене, вели Господ над војскама“. (3, 5.)

Из новог завјета:

Дјела апостолска: „А догоди се кад иђасмо на молитву да нас срете једна робиња која имаше дух погађачки и врачајући доношаше велики добитак својијем господарима“. (16, 16.) Овакав дух, као што св. писмо учи, јест дух нечисти и апостол Павле изгони га ријечима: „заповиједам ти именом Исуса Христа, изиђи из ње! И изиђе у тај час“. (16, 18.)

I. и II. посланица Тимотеју: „Нити да гледају на лажи и на тефтере од племена којима нема краја, и који прије чине препирања него ли Божји напредак у вјери“. (1, 4.) „А поганијех и бабскијех гаталица клони се; и обучавај се у по-

божности“. (4, 7.) „Јер ће доћи вријеме кад здраве науке неће слушати, него ће по својијем жељама накупити себи учитеље, као што их уши сврбе, и одвратиће уши од истине, и окренуће се ка гаталицама“, (4, 4. 5.)

Посланица Титу: „Јер има много непослушнијех, празноговорљивијех, и умом преваренијех, а особито који су из обрезања, којима треба уста затворити; који цијеле куће изопачују учећи што не треба, поганого добитка ради. Свједочанство је ово истинито; заради тога узрока карај их без штеђења, да буду здрави у вјери, не слушајући јеврејских гаталица ни заповјести људи који се одвраћају од истине“. (1, 10. 11. 13. 14.)

И *Номоканон*,¹⁾ међу другим, садржи правила која говоре директно против празновјерја, те показује како је наша света црква увијек строго казнила такав гријех.

А) Код свјетовњака:

61. и 65. правило трулског (VI. в.) сабора: „Који се обраћају гатарима, или такованим стотницима, или другим сличнима, да од њих дознаду, што желе открити, нека, сходно ономе што су већ Оци у погледу њих наредили, подлегну правилу о шестогодишњем кајању. Истој казни морају се подвргнути и они, који воде медвједице или сличне животиње на развеселавање, а на штету простога свијета, пак варајући, казују лудорије о срећи, о судби, о родословљу, и мноштво других такових ствари; а исто и тако звани гониоци облака и они, који се чарањем баве, који праве амајлије противу чаролија, и гатари. Који упорни у томе остану, и не ће да се одврате и уклоне од такових штетних и незнабожачких

¹⁾ Зборник правила, светих апостола, васионских и помјесних сабора и светих отаца“. Др. Никодим Милош, архимандрит, Нови Сад 1886.

измишљотина, наређујемо, да сасвијем из цркве прогнани буду, као што и света правила налажу. Јер каквог ошћења има свјетлости са шамом? као што апостол каже, или како се удара црква Божија са идолима? или какав дијел има вјерни са невјерником? Како ли се слаже Христос са велијаром?“

„Ватре, које неки пале, кад је нов мјесец, пред својим творницама и кућама пак по неком старом обичају исте безумно прескачу, ваповиједамо, да од сада имају престати. А који тако што учини, ако је клирик, нека се одлучи. Јер у четвртој књизи царства написано је: *И начини Манасија олтар свој војсци небеској у два тријема дома Господња и дјецу своју провођаше кроз ватру и врачаше и гаташе, и уреди оне, што врачају у утробницама и умножи гашаре и узбуди, да се чини све што је зло пред Господом, да изазове гњев његов*“.

24. правило анкирскога сабора: „Гатари, и који слиједе незнабожачким обичајима, или који доводе у своје куће некакве, да им открију чаробије, или ради очишћења, нека се подвргну правилу о петогодишњем кајању, прелазећи установљене ступње: три године нека припадају и двије године молитве, али без причешћа“.

65. 72. и 83. правило Василија Великога: „Који очитује себе у врачарству или у састављању чаробних напитака, нека издржи вријеме кајања убијце, и у истоме разређењу, јер је сам себе ивобличио у томе гријеху“.

„Који се врачарима или сличнима повјерава, нека и тај буде под казни онолико времена, колико убијце“.

„Који се врачаријама баве и слиједе обичајима незнабожаца, или доводе којекакве у своје куће, да измишљавају ча-

робне напитке и да се очисте, нека подлегну правилу шестогодишњега (кајања); и пошто за једну годину буду плакали једну слушали, пак за три године припадали и једну опет стојали са вјернима, нека се тада тек приме“.

Б) Код клирика:

36. правило лаодикијскога сабора: „Свештене особе, или клирици не смију бити гатари, ни врачари, нити се бавити гатањем у бројевима, или звјездарством, нити правити такозване амајлије, које нијесу него окови њихових истих душа. Који их пак носе, наредисмо да се ивагнају из цркве“.

* * *

Пријатељи народни! Ево потребе, ево прилике, да и овај пут засвједочите пред народом вашу љубав, да се одужите позиву добрих Хришћана, да лијечите и исправљате, да разгоните маглу и одвратите црн облак, који је противан истини, вјери и моралу. Гдје год се нађу трагови празновјерја потражите разлог, откријте заблуду и незнање, ослабите лаж истином, науком хришћанске вјере и праведности. Учите празновјерне и упутите их у свему што им је нејасно и непојмљиво, нађите прави разлог свакој појави, једном ријечи, *просвјетљујте их*, јер је то радикално средство против такве заразе, којој је најснажнији покретач лични интерес извјесних варалица.

Припомогните цркви и школи, свештенику и учитељу, сјећајући се ријечи св. апостола Јакова: „*Братіе, љце ктѣ къ вастъ заблѣдитъ ѿ пѣти истинны, ѿ ѿбратитъ ктѣ егѣ, да вѣстъ, ѡкѣ ѿбративый грѣшника ѿ заблѣдѣніа пѣти егѣ, спасѣтъ дѣшѣ ѿ смѣрти, ѿ покрѣетъ множество грѣхѣвъ!*“ (5, 19. 20.)

Златоје.

Кратка методика вјеронауке Н. Страхова. ○

Превео Јован Петровић, кр. катихета и професор на кр. вел. гимназији, реалци и учитељској школи у Загребу.

I.

Опћа начела и средства религијознога васпитања.

I. Почетак религијознога васпитања.

Нема сумње, да је тежња к Богу и потреба живог опћења с њим по самој природи својствена човјеку т. ј. њему *прирођена*. С тога, премда ни издалека нијесу сви народи просвијетљени свјетлошћу божанственога откривења, али није било нити има таквога народа, који не би имао сасвим никакве религије. Лишени свјетлости божанственога откривења, и цијели народи, и поједини људи тражише у сва времена сами, и помоћу природних средстава, даних човјеку, сами налазише задовољства својој природној религијозној потреби, стварајући себи творачком силом свога духа, оваки или онаки облик богопоштовања. А да се и сада и код оних народа, који су просвијетљени свјетлошћу божанственога откривења, религијозно развиће сваког појединог човјека не потпомаже васпитањем, да се васпитањем сваки човјек не упознаје с оним нормама живота и знања, која су дата у откривењу, то би и сад сваки, код кога религијозна потреба због ма каквих непријатних услова и околности не би била заглушена, сам гледао, да задовољи ту потребу, стварајући себи ма какви облик богопоштовања. Но тај пут природног религијозног развића, који није расвијетљен свјетлошћу откривења, био је и може бити увијек путем многих и опасних религијозних заблуда; као што нам свједоче примјери из историје, тај пут није нигда доводио човјека до истините религије. С тога, да не би, с једне стране, *прирођена*

свакој човјечијој души религијозна потреба силом каквих год неугодних околности била ослабљена или заглушена; с друге стране, да би та потреба одмах, чим се појави, добивала правилно задовољство и правилно била подржавана и управљана, за то се мора религијозно васпитање почети код дјетета, што је могуће раније. Обично, кад се дијете правилно развија, почињу се код њега јављати религијозни покрети врло рано — и то са првим искрама самосвијести. А ако би се ти покрети оставили кроз више година без икакве пажње, онда би се религијозни живот могао у самој клици угушити, или поћи кривим путем. Не треба то допустити, — не смије религијозни живот дјетета у самом почетку да ослаби и — шта више — да се угуши, или да пође каквим год лажним путем. Вријеме раног дјечијега узраста јест оно вријеме, кад је душа најспособнија, да прима разне утиске; то је најзгодније доба, да се најдубље и најчвршће усвоје сви утисци, па дакле и религијозно-наравствени. Треба употријебити то драгоцено вријеме, треба што је могуће раније полагати основе здравом и правилном религијозном васпитању, да би дијете од првих година могло имати приступа у светилиште истините вјере, а вјера била, уз то, веома близу срцу дјетињем, — дијете лако вјерује свему, а то с тога, што је слободно од неповјерења и сумње.

Међутим, неки одлучно устају против потребе *раног* религијознога васпитања дјете. По мњењу Русо-а и школе филантрописта, религијозно васпитање мора се отпочети тек онда, кад васпита-

ник буде у стању да схвати високе религиозне истине — а никако прије почетка друге десетине његова живота (12—14 год.); треба тобож чекати док се развије разум код дјецe, да се могу упознавати с религијом, јер упознавање дјечије с религијом онда, кад разум није у стању да схвати њезиних високих истина, може их повести само неправилном, кривом религиозном развићу. — Но мора се признати, да је то мнијење нетемељито и слабо. Оно истиче из сасвим неправилног схваћања саме суштине религије. Као што Русо, тако и сви филантрописти схваћаху религију само као цјелину теоретичких истина, које је пронашао разум, и које се тичу највишега суштства и његова одношаја према свијету и човјеку. Русо није познавао религије у њеном позитивном, црквеном смислу — религије, којој се мора покорити човјек; на против, он потчињава религију човјечијем разуму; религија је, по назорима Русо-а, само говор човјека о Богу, а не говор самога Бога човјеку, који (Бог) тражи од њега прије свега, вјеру и послушност. Тај, тако звани рационалистички поглед на религију сасвим је стран православним назорима; православно-хришћански педагог не може га никако одобрити. Премда ми не можемо одрицати важност *знању* у области религије (Јов. XVII. 3; сравни 2 Кор. III. Јак. V. 19—20.); али најмање можемо допустити, да се суштина религије исцрпљује *знанственим* елементом. Примјери фактичног живота показују нам, да људи, умно развијени, нијесу ни издалека увијек религиозни; а обратно, код простих, неизображених људи бива религиозност често снажнија и коренитија; а и историја нам показује, да се религија утврђује код човјештва прије науке. Ако је, на тај начин, несумњиво, да религи-

јозни процес није то исто, што и знанствени, онда је отуда очевидна нетемељитост вахтјева Русо-а и филантрописта, да би се религиозно васпитање одлагало до најкаснијег времена живота васпитаничког. Васпитање, којим би се чекало док се развије разум код дјецe, да се почну упознавати са религијом, не може мигда рачувати на стварну религиозност младежи; јер научни, промишљени одношај према религији не може зајамчити ни пуноће ни дубљине религиознога чувства, а ни силе религиозних тежња. Религија се ослања не на интерес знања, већ више на изворну силу наше душе — на вјери у Бога, — њу усваја не разум, већ то, што ми зовемо — вјера. И ако религија може постојати у човјеку и поред разумног рада његовог, то се она може почети код човјека и до савршеног развитка умних сила његових, а отуда слиједи, да је могуће и да треба дјецу религиозно васпитавати у много ранијем перијоду, него што нам га указују Русо и његова школа. Нека за мало дјетенце буде у религији много што-шта *нешојмљива*; отуда никако не слиједи, да се религиозно васпитање не мора започети раније од 12—14 године. „Зар ће дјете и са 14-ом годином бити у стању да схвати религиозне предмете? Зар их може човјек *икада* потпуно схватити? У религији ће увијек остати доста тога, што је доступно само вјери и нади, а не испитивању и схваћању; па и под вишим развићем религиознога знања не разумије се сасвим јасно схваћање, а отуда произлази, да религија мора увијек остати не сасвим схватљива“. (Бенеке). —

2. Метода религиознога васпитања.

Образац правилног религиозног васпитања, даје нам Хришћанство. Састојећи се из вјечно прекрасног, истинитог и

WWW.UNILIB.BE

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

доброг, хришћанска религија спаја на тај начин у себи хармонички све битне елементе вјере — и естетичке, и интелектуалне, и наравствене, и даје храну подједнако свима силама човјечије душе — и срцу, и уму, и вољи. Правилно схваћена наука Исуса Христа не може водити никаквој једностраности у религијозном развићу с тога, што она није управљена једнострано на коју год страну или силу душе, — ни на уображење, ни на чувство, ни на мишљење, већ даје једнаку важност свима потребама душе. Дати дјетињој души ону храну, коју пружа наука Христа, и у том духу, који је показан том науком, да се задовоље религијозне потребе дјетета — ето у чему је задаћа религијознога васпитања. А што се тиче методе, које се треба држати да се оствари та задаћа, то се она опредјељује сама од себе из посматрања природнога тока развића човјечије душе.

Различите силе и потребе душе, на чијем развићу мора се оснивати и даље задати цијело религијозно васпитање, почињу се развијати не од једанпут и не све у исто вријеме, већ једне раније а друге касније. Чим се само у постепеном развићу дјечије душе почне извјестна сила јављати, мора се држати ње у дјелу религијозног васпитања, — мора се а и треба порадити на њој, да се достигне цијелъ религијозног васпитања дјетињег. Свака сила душе, као што је речено, развија се с почетка под упливом предмета и појавâ видљивога свијета, који ју непосредно окружују, али у том свијету никаква сила и потреба душе не налази потпуног задовољства, и с тога, код правилног, нормалног развића, све силе обраћају се и теже идеалном, надчувственому свијету; на тај начин у природном развићу сваке силе душе увијек се

налази живи мотив и за религијозно развиће. Религијозно васпитање у суштини својој мора се састојати у томе, да се припомогне — природним начином — својствена свакој сили душиној тежња идеалном свијету, да се даде тој тежњи правилан правац, да се олакша и ускори прелаз духовних сила дјетињих од чувственога свијета к надчувственому.

Од свију сила душе најраније се пробуди живот срца, чувства, а у свези са дјелатношћу чувства јавља се из интелектуалних способности дјелатност уображења. Једном ријечи, дијете живи у прво вријеме највише чувством и уображењем. У раду тих сила душевних и састоји се први мотив религијознога развића; очевидно је, да се васпитач и мора код религијознога васпитања прије свега држати радње тих сила. А то значи, да све оно, што може упливисати на дјечије чувство и уображење управљајући те силе душе на предмет религије, у прво вријеме дјечијег живота и може а и мора се употријебити, као средство религијознога васпитања. Човјечијему је срцу по самој природи својствено чувство прекраснога; уображење, пробуђено тим чувством, тежи да се идеализује, т. ј. да се узвиси над готову стварност и представи све у вишим, савршенијим облицима. Цио дјечији поглед на свијет и бива под уливом те естетичке и појетичке потребе душе. Та потреба и уводи испрва дијете у надчувствени свијет; а отуда слиједи, да се правилни правац те потребе и може сматрати, као предбјезни степен религијозног развића. — Но у религијозном животу дјетињем почне се на скоро будити умни интерес; од игре уображења прелази дијете на размишљање и суђење о раду. Знаке тога рада опажамо ми у добро познатој дјечијој радозналости, дјеца

непрестало запиткују старије: како? што? чега ради? зашто? и т. д. и траже, да им се ријеше та питања. У том јавном раду мишљења лежи *други мошав* религијознога развића и друга основа за религијозно васпитање. Размишљање, тежећи да нађе појмљиво разјашњење свега што постоји, код правилног духовног развића човјечијег, неизоставно приводи га вјери у Бога и бесмртни живот. С тога, чим се у духовном животу дјетета примјети, да се је дјеловање мишљења пробудило, онда се задаћа религијознога васпитања очевидно мора састојати у томе, да се дјечије мишљење упути на предмете религије; васпитач мора знати уоптријебити сваки згодни случај, који би се могао појавити у умном животу дјетета, који се развија, да га наведе на представу о једном, премудром, свемогућем и преблаготом Богу, и о загробном свијету.

Најкасније од свију појављују се у духовном животу дјетета наравствено-практични интереси. Човјек од природе тежи к савршенству и срећи; но он не може а да не призна, да није у стању својим ограниченим силама достићи ни једно ни друго. У својој тежњи за савршенством сусрета се човјек врло често са несавладивим потешкоћама и препонама, које распршују само најчистије и најплеменитије намјере и подузећа његова; у својој тежњи за срећом, бадава човјек тражи на земљи каква год стална и поуздана потпоришта за њу, — он га не налази ни код себе самог ни код других људи, а ни у благу земаљском. Све то пробуђује у човјеку с једне стране чувство немоћи и одвислости, а с друге стране изазива потребу више помоћи, коју човјек, са свим природно, може очекивати само од оног свемогућег и преблагот Бога, на кога га упућује његово

непосредно чувство и мишљење. На тај начин, наравствено-практични интерес води човјека религији. Разумије се само по себи да се тај интерес у најраније доба дјечијега узраста још не може појавити, јер дијете, за које се у сваком погледу брину његови родитељи, не може још осјећати, да му је потребна виша помоћ. Али се почиње мало по мало развијати у дјетету чувство зависности, јер и за само дијете не може остати тајном, да је пролазно све човјечије и земаљско у опште, с тога не може бити, а да се и у дјетињој души не пробуди тежња за вишом помоћи. Од тога доба мора се другима основама религијознога васпитања са свим природно придодати и наравствено-практичка основа.

И тако, према природном току развића духовног живота дјетињег, морамо ток и консеквенцију религијознога васпитања представити овако: то васпитање има с почетка основу у дјеловању осјећања и уображења; затим, кад се пробуди свијест код дјетета, мора се за религијозно васпитање осим естетичке основе обратити пажња на дјеловање мишљења; најпослије, естетичким и интелектуалним мотивима и основама религијознога развића, морају се додати и наравствено-практички мотиви. Правилно задовољавање свију интереса и потребâ душе (естетичких, умних и наравствено-практичких) у оној постепениости, у којој се оне појављују, промишљени утвцај на све моћи душевне сходно току постепеног развића, мора природним начином водити правилном религијозном развићу, које је слободно ма од каквих крајности и једностраности.

3. Посебни начини и средства религијознога васпитања.

Што се тиче посебних начина и средстава религијознога васпитања, то

нам Хришћанство и прави чувар његова учења православно-хришћанска црква и показује и даје их у изобиљу; ти начини и средства у правим хришћанским породицама изодавна се прилагођиваху — са самим благотворним пошљедицама. Узмимо најглавније између њих.

а) Пошто је религија по суштини својој жива вјера у Бога, а орган, који ту вјеру прима, јест у првом реду срце, то је очевидно, да религијозну вјеру не може код дјетета пробудити ни размишљање, ни схваћање, за које је дијете по свом природном развићу још неспособно, већ утисци, који дјелује управ на срце. Дијете мора с почетка својим срцем осјетити Бога, својим чувством наћи Га. На дијете, дакле, и морају у прво вријеме дјеловати такви утисци, који би могли изазвати у њему то, тако звано, *осјећање* Бога.

Првим извором таквих утисака јест породица; с тога се она сматра првим органом, којим се буди у срцу дјетета осјећај вјере у Бога, и којим се утврђује у њему религијозно, побожно расположење. Као што је познато, живи примјери дјелују у опће дубоко и силно на дјецу, а примјер особа, које спадају у породицу, оставља у души дјетињој најдубље утиске. Стога, овако или онако стање религијознога живота породице мора а и треба да се прије свега огледа у религијозном развићу дјетета. Здравни религијозни дух, побожно расположење, које влада у породици, јест први услов доброга религијознога васпитања дјеце. Ако цио живот домаћих буде проникнут живом вјером у Бога, одушевљен љубављу према њему, и тврдом надом у њега; ако у домаћем намјештају видно и најодличније мјесто буду заузимале не свјетске слике, већ свете иконе, разноврсни св. знаци и пред-

мети вјере, те ако се налазе ту не само ради уљепшања собњег, већ ради побожног почитања; ако се буду у породици строго вршиле све дневне молитве, а празници, постови и све друге установе црквене као што треба поштовале; све ће то заједно на дијете благотворно утицати, а тиме ће се пробудити и укријепити у срцу његову дубоки и стални осјећаји и расположења; а код таквих утисака, појавиће се и утврдити сасвим природно у срцу дјетињем чувства вјере у Бога и чувства љубави према њему.

Но од свију особа у породици, нема сумње, да мати има највећи уплив на религијозно васпитање дјеце, особито у првим годинама дјечијег живота. И то је са свим природно. Изванредни значај матере у религијозном васпитању, особито у прво вријеме, кад то васпитање почива поглавито на естетици, истиче из природних особина женске природе, гдје живот срца господује над свима другим странама човјечијег духа, и коју одликује према природи човјечијој живот и дубљина осјећаја. По природним особинама и условима своје природе, од свију других чланова у породици стоји мати најближе своме дјетету, — она зна боље него ико други, потребе његове и зна најбоље задовољити те потребе. Ушљед тога лични примјер матере, њена искрена побожност, побожно расположење, које се открива у искреној молитви и у другим чинима религијознога карактера, дјелују изванредно заносно на примчиво срце дјетиње. „Мати, предмет цијеле љубави и њежности, дјетета, стоји побожно и моли се пред иконом Спаситељевом: дијете по-сматра сад њу, сад икону — и не тражи да му се потанко разјасни шта то значи. Ето, то је прва, нијема лекција богопознања“ (из слова високопр. Амврос.). И

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

колико таквих нијемих лекција може пружити мати — Хришћанка своје чеду од првих дана његова живота! „Она пази, да јој дијете не остане ни једног часа без св. крста, који је примио на св. крштењу; она у присуству дјетињем прикива св. икону у соби; она призива на њу ангела — хранитеља. Тек што се покажу у очима дјетета први знаци свијести, тек што му почне језик тепати прве ријечи — она га приноси св. икони, пред којом гори кандилце, и, показујући на њој образ Спаситељев, говори: То је Бого! И сретна ли дјетета, које одмах с првим ријечима, које протеча, усвоји то свето и поштовања достојно име! Од тог једноставног начина произлази, да се многи Хришћани не могу сјетити времена, од кад су образ Спаситељев завољели... Ту прву представу о Богу, која је положена у чисто уображење дјетета, попуњује и разјашњује мати иконама Богоматере и светих угодника божијих“ (из сл. преосв. Амврос.).

Новим извором благотворних утисака, којима се буди и учвршћује у срцу дјетињем чувство вјере у Бога и оданости према њему, мора се признати *посјећивање храма божијег*. У храму је друго уређење, други намјештај, други украси него у кући, гдје живи породица. „Дијете у храму: љепота храма, расвјета, свијетле одежде свештенослужитеља, појање и мирно стајање богомољаца, окренутих олтару, свештени чини, одсутност предмета свагдањег живота, недопуштено непобожно кретање, захтјеви да се обрати пажња на нешто више, изванредно — све су лекције побожности пред Богом“. (из сл. преосв. Амврос.). „Хришћански родитељи вјерују, да дјеца добивају у храму божијем благослов, да се особито овдје успјава у њихове душе сјеме вјере и по-

божности. Ми се сјећамо, да се је у наша срца уселила још из млада побожност, кад су се сви присутни у храму молили побожно; ми се сјећамо чувства радости, које нас је обувело на велике празнике, особито страстне седмице, ми се сјећамо, како радосно куцаху срца наша на свијетли дан Пасхе. Ми знамо, да су нам остала не само у памети већ и у срцу нашем најглавнији догађаји из живота Спаситељева, да су нам још од тога доба позната чиста молитвена расположења и омилио нам храм божији. А све то узето скупа — велика је добит; то су покуси духовног живота, који се зачиње, и свети осјећаји опћења с Богом. И ко није стекао тог духовног блага у дјетињству, тај ће га тешко икада касније стећи“ (из сл. преосв. Амврос.). Нека дјеца, присуствујући код свршавања црквеног богослужења, много што-шта и не схвате, али ће она осјетити срцем својим, да у храму невидљиво присуствује сам Бог и дјелује благодатна сила божија.

Најпослије, велики извор утисака, који пробуђујући дјелују на религиозно чувство, јест природа. Њезин живот, слике, разноврсни предмети и појави могу и у најнеосјетљивијем срцу изаввати осјећање трагова божијег свудаприсутства. Сунце и звјездано небо, шуме и дубраве, горе и воде, љепота билинског и животињског царства, промјена годишњих времена, бура, гром и муња, вјетар, облак и киша, — све су то такви предмети, које кад дијете посматра, не може а да не осјети присуства више силе, и које посматрајући може васпитач згодно развијати религиозна расположења у срцу дјетињем, обраћајући осјећаје и уображење његово к Богу.

Оваким и сличним упливима и утисцима и мора се код религиозног васпи-

тања дјетета дјеловати на осјећаје и уображење човјека.

б) Од посматрања, сањарија и пред-осјећања прелази дијете у току времена на размишљање. „Оно хоће да зна, одкуда, како и зашто све постоји, и задаје безбројна питања, на која ми можемо одговорити не иначе, него показујући на Бога. Ту баш и лежи клица религијозне свијести и пружа се прилика, да се дијете наведе на представу о једном, свемогућем, премудром и преблагом Богу“ (Дитес). Све што постоји и што се збива у свијету има свој узрок, — о томе нас увјерава свагдање искуство. И кад би питали, од куда је свијет са свима својим разноврсним предметима и појавама добио своје биће, ми би бадава тражили узрок његов у њему самом, — и свијет показује на свемогућега и премудрог Творца — на биће, које је више од свијета и изван кога је све, што постоји; дјелујући у свијету закони и постојећи у њему поредак јавно показује на врховног законодавца и управитеља свијета; сви корисни и благотворни за човјека предмети и појаве свијета неопходно управљају мисао преблагому Оцу и промислитељу. На тај начин, кад се код дјетета појави љубопитство и пробуди размишљање, онда има васпитач безбројне прилике и повода, да од посматрања предмета и појава природних, који нас окружују, управи мисли дјетета к Богу и надчувственому свијету у опће. Сваки свијетак, који уљепшава башту, или поље, или дубраву, свака птичица, која лети с гранчице на гранчицу, одајући од себе весело попијевање, свака животиња — и мала и велика и т. д. — све то даје васпитачу прилике и повода, да говори дјетету о Богу, који је све створио и који се за све то брине и о свему промишљава. Исто тако религијозни живот

и сваког појединог човјека и цијелога друштва, огледајући се у разним обичајима и породичним славама (као код Србаља: слава крсног имена), у светковању недјељних и празничних дана, у посјећивању богослужења, у свима у опће религијозним обредима, пружа нам многобројне предмете за размишљање; дијете види све те појаве, жели да их схвати, пита за њих шта значе; на тај начин и те појаве пружају религијозно-васпитном раду обилни материјал. Код упознавања дјетета с предметима и појавама како спољашњег свијета тако и човјечијег живота, особито је важно у религијозном погледу, да се у дјетету пробуди љубав и захвалност према Богу, као преблагому и прељубезному Оцу небесном. И то је тим могућније, што су дјетету већ познати осјећаји љубави и благодарности, које он гаји у себи према својим родитељима. „Та осјећања лако ће пренијети дијете и на Бога, ако буде често слушало приповијетке о љубави и благодати божијој према човјеку, које се открише у свијету видљивом и наравственом“.

в) Као што је речено, у духовном животу дјетета најкасније се појављују наравствено-практични интереси и потребе. Како смо већ видјели, овамо спадају поглавито: тежња за савршенством и срећом, а тако исто чувство зависности и признавање потребе више помоћи. Правог идеала, вишег савршенства не може стећи својим силама не само дијете, већ никакав најмудрији узростан човјек, — а то нам свједоче многа искуства досадањег живота човјечијег; тај идеал налази се само у религији хришћанској и може се правилно разјаснити једино по упуству православне цркве. С тога су се у правим — хришћанским породицама у дјелу религијознога васпитања увијек обраћали

и обраћају се томе упуству. По упуству цркве, у добрим хришћанским породицама добивају дјеца појам како о самом савршенству, које је потребно свакоме, тако и о средствима, која су најбоља да се достигне савршенство, свраћајући њихове мисли једино највишем образ савршенства — Господу Христу с тога, што само у њему налазе своје задовољство све више потребе човјечије природе. „Он је сама истина, љубав, благод, чистоћа, правда, некористољубље, самоодречење, трудољубље, стрпљивост, храброст, — но, ко да изброји сва његова савршенства?“ (из слов. преосв. Амвр.). Хришћански родитељи, у сваком згодном случају и морају настојати, да сврате свијест дјетета на тај идеал савршенства, показујући га и у историји домостроја нашега спасења, и у историји свијета, и у природи и т. д. Тумачећи дјетету највиши првообраз савршенства, нема сумње, да родитељи морају настојати, да упуте дијете на тај рад, који би одговарао савршенству првообраза. Правило, да се достигне та цијељ пружа нам прије свега православно-хришћанска црква. „Много се труди она да прије свега просвијетли или, тако рећи, да учврсти у *вјери* савјест својих синова младих и одраслих, да безпогрјешно покаже пријеступе и добродјетељи од оног момента, кад су се породиле у мисли и нејасној фантазији па до самог остварења њихова. С тога се при богослужењу, у читању и појању цјесамa непрестано предаје наука о Богу најсавршенијем и најправеднијем, који мрзи гријех а љуби добродјетељ; истичу се описи пријеступа и дјела добродјетељи и прича се о грјешницима кажњеним и помилваним и праведницима у блаженству; узносе се умилне молитве за опроштење наших сагрјешења а и за избављење од саблазни

и од искушења. Овамо су управљена сва правила о испосништву, све уредбе о исповиједи и св. причести. Овдје стоји дијете заједно са родитељима и свима Хришћанима, са својом савјешћу пред Богом, — ни за кога невидљиво али њему појмљиво. Овдје . . . баш се даје осјетити, да је прави живот и срећа душе човјечије само на путу к добродјетељи“ (из слов. преосв. Амвр.). С тога, у што чешћем посјеђавању богослужења — и морају родитељи видјети прво и најбитније средство да се управи дјетиња воља на пут хришћанске добродјетељи, пазећи при томе особито на то, да посјеђивање богослужења не постане само једним формалним, безсвјестним обредом.

Те мјере религијознога васпитања, која предлаже црква, одавно је увела она и у породице. „Мати — права Хришћанка — у прво вријеме непрестано је показивала дјетету: то је гријех...“ То значи: упозоравање на удаљење од идеала човјечијег савршенства. Ништа не може бити рацијоналније, него упозорити дијете из малена, да се удаљује од оприједеленог му савршенства. При помисли на Бога, који казни гријех, често упозоравање на могућност гријеха јест најбољи начин, да се разликује гријех и да се бојимо гријеха. А како су се прије бојали, да не наруше само заповиједи Десетословја већ и васпитних правила цркве, то су се често износиле прилике, како да се сачува дијете од гријеха По учењу цркве има гријеха малих, који воде великима. Дјетету су говорили, кад би оно тражило мало јела у постни дан, или на празник до литургије: „гријех је“; то је значило — учи се уздржању и стрпљењу; кад би се оно усудило, да непристојно стоји код молитве, говорили су: „гријех је“; то је значило — учи се побожности; ако

би испустило частицу просфоре: „гријех је“; то је значило — поштуј светињу; ако би немарно поступало с љебом: „гријех је“ — непажња према дару Божијем; ако се противи да изврши заповијед оца или матере: „гријех је“; то је значило — покуравај се законитој власти и т. д.“ (из слво. преосв. Амвр.). Такве начине религиознога васпитања, који су установљени помоћу урока цркве, треба и сада да употријебљује свака хришћанска породица ради васпитања дјеце у правој хришћанској побожности.

Најпослије, дијете види и просуђује разне несталности живота, и отуда се почиње будити код њега чувство зависности и чувство потребе више помоћи. „Сами брижни родитељи нијесу у стању да потпуно обезбиједу срећу, здравље и живот дјетета. Они су сами потчињени вишој сили. Никаква земаљска сила не може обезбиједити успјех људских дјела. Све, за што се год лијепи овдје човјечије срце, нестално је и промјењљиво; сваки гроб говори вам о нашој немоћи“ (Дитес). Оболи ли дијете или који други члан породице, мати се моли Богу да оздрави, и само дијете, слушајући ријечи њене молитве, њен уздицај и сузе, обуставља помисли, тежње и чувства материна. Настане ли у обитељском или у опће друштвеном животу каква радост, родитељи и други чланови породице узносе Богу благодарне молитве и узгласе на пр.: „Слава Богу!“ „Хвала Ти Боже!“ и т. д., и само дијете, чујући те молитвене узгласе, обуставља чувство зависности од више силе и потребе више помоћи. На тај начин, свеколике прилике, које свједоче да је пролазно и промјењљиво све земаљско, да је нестално и непостојано срећа и несрећа у животу човјечијем, дају васпи-

тачима повода, да се обраћају дјетету са јасним поукама и вишој сили и помоћи¹⁾.

4. Најважнији недостатци у религиозном развићу и најглавнији узроци њихова поријекла.

Ушљед употријебљавања неправилних начина код религиознога васпитања, или ушљед неправилног употријебљавања правилних начина, лако се појављују у религиозном развићу човјека разноврсни недостатци и једностраности, које увијек штетно дјелују на цио састав човјечијег живота. Наведимо најважније од њих и разјаснимо најглавније узроке њихова поријекла.

1) Осим наведених начина и средстава религиознога васпитања потребно је, одмах с првих дана живота дјетињег, прибјећи и благодатним средствима и уливима. У тајни крштења низводи се на дијете благодат Божија, која га чисти од пророднога гријеха и препорађа за нови духовни живот. Сјеме новог благодатног живота, које је посијано у души дјетета тајном крштења, особито су дужни родитељи и у опће васпитачи хранити и развијати, да не усане, па су за то дужни прихватити се нових благодатних средстава. Овамо спада: „1) Што чешће и побожно осјењавање дјетета крстним знамењем, које је сила Божија за спасене свакому вјерујућему, које је, по ријечима св. Кирила Јерусалимскога „благодат Божија, чудо за вјерне а страх за зле духове“. 2) Главно и највише средство, које дјелује на душу човјека благодатно и спасоносно, јест тајна св. причешћа; она сједињава човјека с Богом на најтјешњи начин; по вјери цркве, она „кѣд ѿчишћѣтъ, ѿлѣкѣтъ и бѣжѣтъ“ (З-ћа мол. послѣ св. прич.). С тога хришћански родитељи морају сматрати за своју особиту дужност, да од првих дана рођења доносе дијете што је могуће чешће у храм Божиј ради причешћа св. тајана? Акопрем не мож: дијете још исповиједати своје вјере у Бога, која се тражи од Хришћанина, као неопходни услов благодатнога дјелства тајне, али то дјелство без сумње прима душа дјетиња, и то по вјери оних, који га доносе, т. ј. личну вјеру дјетета замјењује вјера родитеља, кумова и других сродника дјечијих. У „Учитељском Извјешћу“ говори се: по обичају цркве треба и малу дјецу удостојавати светих тајана за освећење душа и тјелеса њихових и за примање благодати Господње“.

1) *Сујевјерије*. Тај недостатак у религијозном животу састоји се у мијешању правих религијозних вјеровања са вјеровањима лажнима. Сујевјерни човјек спаја с вјером у правога Бога, о коме он, у осталом, нема увијек правих појмова и представа, вјеру у привиђења, вјештице и духове, вјеру у чаролије, прорицање о сретним и несретним данима, у разноврсне знаке и т. д. Сујевјерије прима се понавше од примјера одраслих људи, који га окружују, и подржава се због недовољног религијознога просвјетљења ума, несаразмјерног с њим развића уображења и једностраног правца његова. С тога се може одупријети томе недостатку само правим и темељним просвјетљењем ума и, гдје је могуће, путем непосредног посматрања и искуства.

2) *Сентиментализам*. То је такав једнострани правац у религијозном животу, који се појављује у фантазији, у страсти према свему што је чудно, у непромишљеној нади на Бога и т. д. и сједињава се с недостатком озбиљног расуђивања о питањима и предметима религијознога карактера и с недовољним развићем моћи воље, која би покренула и одредила живот човјечији према захтјевима религије и покретима религијознога чувства. Једном ријечи, човјек на том путу живи више чувством и не брине се, или се јако мало брине за *дјела*, која захтијева религија. Та једностраност у религијозном животу долази од развића особите живахности религијозног чувства, и од непотпуног развића интелектуалне а особито наравствено-практичне стране религијозног живота. Да се предуприједи тај недостатак потребно је старати се, да би дијете вјеровало не само у Бога и уздало се у њега, већ да тежи да заповиједи његове испуни.

3) *Несношљивост*. Тај недостатак у религијозном животу очитује се у презирном често и у отворено-непријатељском одношају према свакој другој вјери и другим појавама религијознога живота, који су својствени извјесној особи. А тај недостатак долази од силнога узбуђења религијознога чувства у извјесном једностраном правцу тако, да не дозвољава човјеку, да се спокојно, тријезно и промишљено понаша према другим вјеровањима и другим појавама религијознога живота. Да се предуприједи тај недостатак, родитељи и васпитачи не смију нигда дозволити ни себи, ни дјеци, да се шале и немијавају религијозне обреде и у опће религијозни живот пошљедоватеља друге вјероисповиједи.

4) *Фанатизам*. То је највиши ступањ, до кога може доћи несношљивост. Фанатизам се очитује у самом непријатељском одношају према свему иновјерному и битно се разликује од прости религијозне несношљивости тим, што лако доводи до отвореног гоњења пошљедоватеља сваке друге вјере. Фанатизам се јавља као пошљедица необично силног узбуђења религијозног чувства, које, покоравајући себи здрави разум, склања човјека, да пошто по то оживотвори извјесну религијозну идеју, не обзирујући се ни мало на достојанство средстава, која употријебљава, да достигне жељену цијељ; прави фанатик, да достигне извјесну религијозну цијељ, хвата се и огња, и мача, и сваковрстних истрага, и све то сматра за законито.

5) *Формализам*. Он се састоји у једном само спољашњем, чисто механичком вршењу захтјева религије, без икаквог унутрашњег одношаја према тима захтјевима. Па док религијозни сентиментализам, несношљивост и фанатизам долазе погла-

вито од необично силног узбуђења религиознога чувства, — формализам, напротив, јавља се као пошљедица слабог развића тога чувства. Ако родитељи и васпитачи успију ма на који начин, да им дијете тачно врши само све захтјеве религије и прописе црквене, а не брину се, да се у дјетету развију одговарајући религиозни осјећаји и расположења и живи религиозни појмови, онда се као пошљедица тога јавља не жива вјера, већ се образује само проста механичка навика на вршење религиозних обреда и установа, т. ј. ствара се религиозни формализам. Очевидно је да се формализам мора појавити код сваког *пре-временог* ускорења религиозног васпитања.

6) *Фарисејство*. Тај недостатак у религиозном животу врло је близу формализму и разликује се од овог пошљедњег тим, што се у фарисејству строго, али чисто механичко вршење захтјева религије ставља увијек за углед другима, т. ј. оно бива увијек лицемјерно. Фарисејство се може врло лако појавити код дјетета, ако родитељи или васпитачи износе на јавност његову религиозност, ако на пр. хвале дијете пред другима да зна многе молитве, ако га к томе још присиљавају, да моли ову или ону молитву пред страним особама само за то, да ове могу похвалити његову религиозност и т. д.

7) *Индиферентизам*. То је равнодушност, хладни, ништави одношај према питањима и предметима религије. А појављује се у дјетету највише примјером одраслих, који га окружују. Ако су родитељи и васпитатељи сами равнодушни

према предметима религије, ако се они пред дјететом шале, праве досјетке, шта више измијевају ма што, што се односи религији, ако на тај начин буде у дјетету дух сумње и критике на предмете религиозне, то се свим тим изгони из дјетиње душе искрена вјера и права богобојажљивост и дијете пада у индиферентизам, који, при ијоле незгодним условима религиознога васпитања, прелази лако у позитивни атеизам.

Сви ови недостатци у религиозном развићу могу се избјећи само у том случају, ако религиозно развиће буде напредовало у потпуном складу са оним идеалом, који је указан у Хришћанству и како га тумачи православна црква. „Сходно потребама и силама човјечије природе, Хришћанство спаја у себи хармонички: естетичке, наравствене и интелектуалне елементе вјере. Оно подједнако даје храну срцу, вољи и уму и оно их испуњује. . . . Будући да наука Исуса Христа није једнострано управљена на уображење, ни на чувство човјечије зависности, ни на логично мишљење, већ даје подједнаку важност свима мотивима вјере; будући да оно не само развија сваку душевну силу већ ју и чува од ексцентричког развића. . . „то ишчезавају пред њом све религиозне заблуде, којима је довољно обогаћена историја човјештва. Са Хришћанством (разумије се, правилно схваћеним) одлучно се не слаже ни једна врста идолопоклонства, никакво сујевјерје, никакви механички формализам, никакво лицемјерство, никакви фанатизам, никаква несношљивост, никакви дух истраге“.

(Дитес).

О разлозима који раскидају брачну везу, и о судском поступку у парници за раскид брака.

Написао: Тома Алагвић, прота, професор Богословије.

(Наставак.)

Б. Полуканонички разлози.

1. Ступање у калуђерство мужа или жене.

Творац уређенога калуђерскога живота у источној православној цркви св. Василије Велики, истакао је мисао у својијем правилима за калуђере, да се може раскинути брачна веза, кад муж или жена пожели, да се посвети калуђерскоме животу, *ако друга страна пристане на таку желу свога брачнога друга*. Ова је мисао у току времена све већи мах отимала, док није најпослије смјештена и у грчке грађанске и црквене правничке књиге¹⁾. Њено је основно начело, да се човјек, кад ступи у калуђерство, растаје са свијетом и умире према њему, и да се тога треба раскинути брачну везу услијед тога, као и услијед природне смрти. — У новели 123. цара Јустинијана стоји: „Ако још за вријеме брака оде муж или жена у манастир, то је већ тијем раскинут брак, без формалнога раскида се тога, што лице, које ступи у манастир, прима монашки начин живота“. По овоме дакле престаје брак, чим положи муж или жена калуђерски завјет. — Послије такога раскида брачне везе, ваљало је знати, шта ће бити са брачним другом, који остаје у народу и жели да ступи у нови брак. Неки су црквени пастири мислили, да му не треба допустити, да ступи у нови брак по томе, што је, приставши да му се закалуђери друг, показао тијем особито поштовање према калуђерскоме животу и благочастиво расположење, које би изгубио, ако ступи поново у брак. Ну, како грађанско законодавство није стјешњавало у овоме ни мужа ни жену, *шако и м ни црква није никакве смешње правила*. По томе је могла страна, која је остала иза свога друга, који се покалуђерио, у други брак ступити, што нам свједочи и Валсамон у своме тумачењу 48. правила трулескога сабора²⁾.

Али је све ово правило мјеста многим злоупотребима, многим шпекулацијама, колико од стране мужева, толико и од стране жена. С тога

су у познија времена и црквене власти, а и грађанске, више пазиле на ово, и боље испитивале прилике, у којима је неко прелазно у калуђерство и растављао се са својијем живим брачним другом. Догађало се, да су мужеве силом нагнали своје жене, да иду у манастир, да они могу ступити у нови брак; а каткад су и жене пристајале на калуђерство својих мужева, смијерајући се по ново удати за кога хоће и желе. Што се ишло даље напријед из вијека у вијек, па до данас, то су религиозне побуде све мање бивале, да се иде у манастир. Али су под тијем изговором многе незгоде и неприлике у брачном животу, које нијесу имале правнога основа за раскид брака, раскидале брачну везу, као: умна или тјелесна болест и немоћ мужа или жене; жена *нероткиња*, које се муж желио опростити; постојана мржња, свађа и чести бој између мужа и жене.

Много оправданија и од сваке сумње даља бјеше одлучна воља мужа или жене, особито у већем добу свога узраста, да се *обоје* посвете калуђерскоме животу. Тада се природно може мислити, да их је религиозна побуда руководила, кад се још помисли, да су се ријешили, да проводе усамљени живот далеко једно од другога. Ово би се дало довести у склад са смислом 48. правила трулескога сабора. Код Грка бијаше обичај³⁾, да муж и жена договорно полагаху завјет уздржљивости и да се послје тога не гледаху више као брачни другови. О овоме обичају спомиње и новела 117. (гл. 10) цара Јустинијана. Но касније законске књиге ограничиле су развод по слободној вољи мужа и жене тијем, што су наредиле, да престане сваки одношај друга са другом и да *одмах* треба да иде муж у мушки, а жена у женски манастир. Разумије се, да власти треба да знаду, како остају дјеца такијех родитеља, и ко ће се старати за њихов морални и материјални опстанак. У Русији постоји закон, по коме, кад и муж и жена прелазе у калуђерство, жена мора имати 50, а муж 60 година. Али,

¹⁾ Номок. натп. XI, 1.; XIII, 4.; Арменон. књига 4.

²⁾ Из истог тумачења види се и то, да се могао постриг извршити и кад га није желио други брачни друг.

³⁾ Остатак од старог обичаја још из незнабожачког доба, по коме су могли муж и жена раставити се по своме узајамном договору.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ако имају таки родитељи дјеце малодобне, не смију ићи у калуђере¹⁾.

II. Завјера против државне власти.

Сваки грађанин је обвезан, да љуби и брани своју домовину, да поштује државни устав и највишу власт у држави. Који ради против државнога опстанка, који хоће на незаконит начин да окрњи или са свијем да обори државно уређење, који иде против државне власти, или у монархичним државама ради о глави или против слободе и права својега владоца, тај је учинио злочин завјере или злочин велике издаје. Римско право²⁾, одређивало је, да се због такога поступка или покушаја казни завјереник смрћу; да му се са свијем утре траг заповиједало је, да му се одузме имање и дјеца да не могу ништа од некога наслиједити. — Данашњи закони одређују смрт или тешку тамницу од 10—20 год., па и за сукривце и који су хотимично пропустили да пријаве подузеће завјере или велике издаје. За накнаду штете проузроковане злочинством велике издаје одговара кривац својијем иметком³⁾.

Грчко грађанско законодавство означило је завјеру против државне власти и као разлог да се раскине брачна веза. Већ у конституцији цара Теодосија II. и Валентинијана III. од год. 449, има о овоме спомена. А како се завјера против државне власти држала за најтежи пријеступа⁴⁾, то је и разлог за раскид брака услјед овога пријеступа наведен у 117. новели цара Јустинијана, између свију разлога на првом мјесту⁵⁾. — Кривици због злочина завјере подлежи муж или жена, осим случаја, кад је једно или друго намислило да изврши зло дјело, још и онда, кад је знала жена за таку намјеру свога мужа или муж за намјеру своје жене или кога другога, па није спријечио, ако му је било могуће, или пријавио ту злу намјеру позваној власти. — Црква је признала завјеру против др-

жавне власти за разлог, који раскида брачну везу, због великих пријеступа и тешке казни за тај пријеступ⁶⁾.

III. Кад ради о глави жена мужу или муж жени.

По учењу св. писма и по опћем људском схваћању љубав и преданост мужа према својој жени и жене према мужу своје, надмашује сваку другу љубав и преданост, па и ону према оцу и матери. Циљ брака освештава ову љубав, и ради тога оставља човјек и оца својега и матер своју⁷⁾. С једне стране свештима таке везе и заједнице са свом снагом своје вриједности одбија и искључује сваког, ко против ње војује и тежи да је обесвети, ослаби и раскине; а с друге стране свјест о себи самоме налаже човјеку да чува свој живот; и поштујући туђи живот има право да захтијева то исто од другога, а највише од онога, који му је свечано обећао своју умну и тјелесну снагу, свој живот у допуну његовог живота, да тако уједињеним животом могу испунити задатак свога живота овдје на земљи. Кад је муж или жена толико већ покварена, да, не бојећи се ни Бога ни људи, иде за тијем, да лиши живота свога брачнога друга, како би с другијем слободно могла живити, онда чини таки злочин, који неможе довољно откајати у своје животу. Василије Велики у своје 8. правилу називље убијцем човјека, који се у срџби послужи ејекиром против своје жене. Још по старим грчко-римским законима вриједило је правило: „Ко има намјеру да убије, ако и не убије, него рани, убијца је; а ко није имао намјеру да убије, а убио је, није убијца; намјера се позна по оруђу, којим је удар нанесен“. По истијем законима убијца је кажњен био прогонством и потпуним губитком имања; или је био мачем посечен, или пред дивљу звјерад бачен⁸⁾. Дакле већ оштроћа казни раскидала је брачну везу. А како се овакијем поступком мужа или жене прекида вјерност у браку горе него прелубом⁹⁾, тако

¹⁾ Регламан за монахе од год. 1872., т. 4.—6. и сб. гражд. зак. д. I., стр. 178; д. II., стр. 242.; Неволина: Полное собр. гражд. зак. том III., § 119. (Kuzmány: епом. дј. стр. 528; види: С. В. Балашиков: Сборник духовних и гражданских законов по дјелам брачним. . . . Харьков 1891., стр. 98. под а и б.)

²⁾ Lex Julia majestatis — од Јулија Цезара или може бити од Августа.

³⁾ Испор. кавн. зак. о злоч. ч прест. за Босну и Херцеговину §§ 112. и 114.; казненога законика за краљевину Србију §§ 83., 84., 85., 86., 87. и т. д.

⁴⁾ Τὸ ἡλεπτάτων πάντων ἀμαρτημάτων.

⁵⁾ Испор. Валсам. тумач. 5. апост. правила у московским „Правилма“ од год. 1876., и Zhishman епом. дјело страна 731.

⁶⁾ Номок. вати. XIII., гл. 4.; Арменоп књига 4.

⁷⁾ Прва књ. Моје. гл. 1. ст. 24.; Мат. гл. 9., ст. 5. и 6.; Марко гл. 10., ст. 7., 8. и 9.; прва Кор. гл. 6., ст. 16.; Еф. гл. 5., ст. 31.

⁸⁾ Испор. Валсам. тумачење правила 91. турскога сабора у Моск. „Правилма“.

⁹⁾ Овај поступак мужа или жене и стоји у тијесној вези са прелубом, и по томе могао би доћи у ред, у који и прелуба, но пошто ми рачунамо тамо само разлоге, које каноно изреком спомињу, то смо овај уврстили у пољуканоичке разлоге.

је и црква примила то за разлог, да се раскине брак такијех супруга¹⁾.

Ваља имати на уму, да покушај од стране мужа или од стране жене, да лиши живота свога друга у браку, може да буде нападај или попријеко на живот, или постепено на здравље. За судију ваља да је све једно; јер јер је смрт често пута мање зло, него кад човјек болујући дуго, копни; јер порушено здравље је по себи прекраћен и онакажен живот; јер из пакости и лукавства смишљен и по плану удешен поступак много је опаснији, него нападај, који покрене у тренутку дивља мржња и необузdana страст. Но покушај мужа или жене, да укине живот или да поруши здравље своје друго, мора бити по својој природи опасан и путем истраге потпуно доказан. Тада тек може вриједити као разлог за раскид брачне везе. Опасно је на примјер: кад даје муж жени или жена мужу отрова или какву јаку смјешу са отровом; кад наговара муж жену или жена мужа, да пође на какав посао, који је са опасношћу скопчан; или да иде онамо, гдје може уломити врат, или се утопити, или погинути од убилачке руке, или од дрвета или аграде, која се нагла да пане, или да прелази преко слабо прекривене провалије; или кад види муж жену или жена мужа, да је у опасности живота, и не ће да му пружи помоћ; или кад са оружјем или сјекиром у руци нахрне муж на жену или жена на мужа јавно или тајно у намјери да га убије. — Остало, што предузимље муж против жене или жена против мужа, и што не личи на средства и прилике, које смо горе напоменули, спада у *злостављање*, за које и старе и нове грађанске одредбе прописују посебну казан²⁾. А бапске чаролије и разни поступци, који потичу из празне вјере, а не са-

¹⁾ Номок. натп. IX., гл. 25., и натп. XIII., гл. 4.; Арменоп. књ. 4.: *Επιτομή* стр. 95. под. т. 3.: *Ἐξυ δπωσδῆποτε ἐπιβουλεύθη τὴν ζωὴν τοῦ ἰδίου συζύγου ἢ γινώσκουσα ὅτι ἄλλοι πράττουσι τοιοῦτόν τι, δὲν φανερώνη τοῦτο εἰς τὸν συζύγον*“.

²⁾ Казненога законика за Босну и Херцеговину § 413. овако одређује: „Ако супруг супруга злостави на начин, у § 407. споменут, ваља објавити странке повати, и пошто се злостављање испита, онога супруга, који је злостављао, строго укорити, према околностима казнити затвором од једне недјеље до три мјесеца, а у случају понављања има се тај затвор поштрити. При свем том стоји злостављеноме супругу на вољу замолити, да се казна ублажи пак и опрости, на што се судија има увијек довољно обазријети“. (Испор. казн. зак. за цар. аустр. § 419.) — Свакако мора још оштрија казна бити, ако муж трудну жену тако злостави, да услјед тога мртво дијете роди или недонесено побаци. (Испор. казн. зак. за краљ. Србију §§ 176., 178. и 179.)

стоје се из питака, који руше здравље, немају никакве вриједности за раскид брака. — По одношају мужа према жени и жене према мужу све једно је, испао или не испао покушај за руком, јер кад већ убије или отрује муж жену или жена мужа, не може бити више говора о њиховом одношају и о томе; како и на коме основу треба да буде раскинут брак, кад га је *смрти* прекратила³⁾. Исто тако једнако се рачуна, покушао супруг сам да лиши живота свога друга, или преко другога; или, ако је знао за туђу злу намјеру, и могао је, да јој стане на пут, а није стао. Код истраге не допушта се присега кривоме супругу и његовијем помоћницима или сукривцима у томе злочину, јер ко је био у стању учинити или покушати тако дјело, тај је у стању и да се криво закуне, кад још помисли на оштру казан, која га чека.

И данашњи грађански законици изречно спомињу овај злочин као узрок, услјед кога се брак раскида. Тако опћи аустријски грађански законик у § 115.; а грађ. законик за краљ. Србију у § 94., т. 2. овијем ријечима: „Радење о глави своје супругу и дјејствовање свирјепим и убитачним средствима противу живота његовог, као и онда, ако је само знала једна страна о таквом злом умишљају или дјејствовању другога против живота супруга, и открила није“. — За злочинство потребита је зла намјера — говори *казнени закон*. А зла намјера не ушпеује се у грјех само онда, ако се прије или за вријеме чина или пропуштаја баш замисли и закључи оно зло, које је скопчано са злочинством; већ и онда, ако се из неке друге зле намјере нешто подумне или пропусти, услјед чега обично произлази или ласно може произићи зло, које је отуда настало⁴⁾. У § 13. наставља: „Да буде злочинство, не треба да се чин занста изврши. Злочинство је већ и сам *покушај* зла дјела, чим злобник предузме оно дјело, које води до тога, да се њим занста изврши што, те злочинство не изврши или случајно, или што не може, или што му се деси нека туђа препријека. У свим случајевима дакле, гдје закон не наређује нарочитих изнумака, ваља сваку одредбу, која је опће издана за какво злочинство, употребити и за *покушај* злочинства, те казнити покушај зла

³⁾ Римљ. гл. 7., ст. 2. и 3.

⁴⁾ Казн. зак. за Босну и Херцеговину § 1.

дјела употребљујући § 84. а¹) истом оном казном, која је одређена за извршено злочинство²). За извршено убијство (уморство) наређује закон, да се казни смрћу непосредно убијца и онај, који га за то наручи или који непосредно при усмрћењу сам руку стави или чином судјелује³). За сукривце или дијонице говори: „Они, који сами непосредно при усмрћењу не ставе руке и не судјелују чином, него припомогну у чину другим којим даљим начином, што је у § 9. наведен, имаду се казнити за обично уморство тешком тамницом од пет до десет година; ако се пак уморство учини на рођацима узлазне и низлазне лозе, на *супругу некојег од судјелача*, када су им познати ови одношаји, или ако се учини уморство из потаје, грабежно или наручено уморство, тада се има казнити тешком тамницом између десет и двадесет година⁴). Казну пак за покушај наш закон у § 213. овако прописује: „За обично уморство подузето али не извршено, казни се чинитељ и непосредни сукривци (§ 211.) тешком тамницом од пет до десет година, а даљи сукривци и дијоници (§ 212) од једне до пет година. Ако се пак покуша уморство грабежно, потајно, наручено, или уморство на рођацима у прошлом параграфу споменутима, па ако се код покушаја грабежног уморства, не може због разбојства с њиме спојена казнити тежом тамницом, установљеној за разбојство у седамнајестој глави овога дијела, онда се има казнити чинитељ и непосредни сукривци тешком тамницом између десет и двадесет година, а при особито отежавајућим околностима, доживотном тешком тамницом, даљи сукривци пак и дијоници тешком тамницом између пет и десет година⁵).

IV. Кад муж жену или жена мужа злонамјерно остави.

Кад муж жену или жена мужа злонамјерно остави, значи, да су на незаконит, неоправдан и самовољан начин прекинули своју заједницу,

¹) Т. ј. ако чин остаје у покушају, онда се казан прописује по томе, колико је далеко од покушаја до готова чина.

²) Испор. казн. зак. за царевину аустријску § 8.; за краљ. Србију §§ 41., 42. и 44., у коме на крају стоји: „За које злочинство закон доноси смрт, кад се изврши, за оно ће се свагда, кад остане само покушано, кривац казнити робијом или заточењем од десет до двадесет година“.

³) Казн. зак. за Босну и Херцеговину § 211.; испор. казн. ва краљ. Србију § 155., 156. и 157.

⁴) Казн. зак. за Босну и Херцеговину § 212.; испор. казн. зак. за царевину аустријску §§ 211. и 212.; за краљ. Србију казн. зак. гл. III.

⁵) Испор. казн. зак. за цар. аустр. § 138.

на коју су се пред Богом и људима обвезали; да су обесветили тајну брака, увриједили и понизили људско достојанство. — Правила црквена према својој главној смјери одређују казан и покајање страни, која се без узрока удаљила; и ако се из неких правила види, да је старински обичај силан био, по коме је мужу било допуштено, што је жени забрањено. Василије Велики у својој правилу 48. говори: „Која је од свога мужа остављена, по моме мнијењу, мора тако и остати“ . . . ; а напријед у 9. правилу између осталог каже: „А човјек, који је остављен од своје жене, достојан је извињена, и она, која с њим живи, није крива“. У 35. правилу св. Василија говори: „У погледу мужа, кога је жена оставила, треба испитати узрок, због кога га је оставила; но ако се докаже, да се неоправдано удаљила, муж је заслужан опроштаја, а она казни; а опроштај ће му се дати тијем, што ће остати у опћењу са црквом“. — Картагински сабор одређује у својој 102. правилу ово: „Установљује се, да сходно евангелској и апостолској уредби, ни онај, кога је жена оставила, нити она, коју је муж оставио, не може се с другом особом састављати; него или нека тако и остану, или нека се помире међу собом; и ако презру ово, треба их принудити на покајање; и ради овога питања потребито је замолити, да се изда царски закон“. — Правило 87. трулскога сабора, позивајући се на „светога и божанственога Василија“, признаје, да је достојан снисхођења човјек, кога је жена без разлога оставила, и тијем је близу, да му допусти други брак.

Царски закон, т. ј. старо грчко-римско право, изреком је наредило, да се раскине брак жене, која је свога мужа злонамјерно оставила, и мужа, који је своју жену злобно и за по све остави⁶). Ова грађанска одредба ушла је и у *номо-каноне*, т. ј. зборнике црквених закона и грађанских, који говоре о црквеним предметима⁷). — И новије грађанско право држи оваки пријеступ за разлог, који прекида брачну везу. Тако § 115. опћ. грађ. зак. за цар. аустријску између осталијех разлога наводи и овај овако: „Кад један супруг другог злобно остави, и, ако мјесто његова пребивања није познато, на јаван судски позив у току

⁶) Јустинијанова новела 117. и т. д.; види *Милашево* „Црквено право“, стр. 597.

⁷) Номок. пати. XIII. и т. д., — Милаш: „Црквено право“, страна 597.

године дана не дође⁴⁾. Овај пријеступ по-стаје:

1. Кад остави жена мужа или муж жену и живи на страни у познатом или непознатом мјесту, и неће никако да се натраг врати.

2. Кад муж жену или жена мужа избаци са свијем из куће и кад код свију благих и општрих покушаја од стране власти, оставе кривац код своје зле ђуди и намјере, те сâм, или с ким у друштву кињи, прекомјерно бије и непрестано отискује и најпослије отисне од себе свога друга, који није ничем крив, и који је услијед тога приморан да иште укинуће брака. Истина, Василије Велики у правилу 9. говори за жену: „И ако је бијена била и није могла да издржи ударце, боље јој је било и да трпи, него да се дијели“; али се не може укинути закон, који је с човјеком рођен, да, као што каже св. писмо, *нико не омрзне своје шијело, него да га пита и грије*. Као што се види из овога правила, па и из другијех²⁾, Василије Велики је попустио тадањем обичају, по коме је жена имала много мању цијену од човјека.

3. Кад супруг неће с другим заједнички да живи, него се у свакој прилици башкари, па му и свој саживљај, своју супрушку дужност посве ускраћује, што противрјечи учењу апостола Павла, који говори: *Муж да чини жени дужну љубав, тако и жена мужу. Жена није господар од својега шијела, него муж; тако и муж није господар од својега шијела, него жена; не забрањујте се једно од другога, већ ако у договору и за вријеме, да се поштује и молиште Богу, и опети да се састанете*³⁾.

4. Кад супруг неће да пође с другијем и да живи ондје, гдје је другоме служба одређена, или гдје га бољи успјех у његову занату

¹⁾ Испор. §§ 94., 95., 96. и 97. грађ. зак. за краљ. Србију.

²⁾ Испор. Вас. Вел. правило 21. и тум. Зонарино 48 прав. Василија Великога.

³⁾ Прва Коринћ. гл.7., ст. 3 и 6., — Епитоми на стр. 95. говори: „Ὁτε Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀμιλήσαν περὶ τῆς λύσεως τοῦ λάμου, δύο μόνον ὄρισαν λόγους: α) τὴν πορνείαν. β) τὴν ἐπίμονον ἐγκατάλειψιν τοῦ ἐτέρου συζύλου“. Т. ј. кад су Господ наш Исусе Христос и апостол Павлао, говорили о раскиду, означили су само два разлога: а) блуд, и б) кад један супруг другога са свијем остави. (Мат. гл. 19.; 1. Кор. гл. 7).

очекује и боља прилика за породични опстанак и развитак⁴⁾.

Пракса црквена, узимљући да је тијем поред осталогa нарушена и вјерност у браку, т. ј. да такИ муж или така жена живи негдје у сукложништву⁵⁾, допушта супругу, који је остављен, да послИје *пеш* година, а у особитијем приликама⁶⁾ и послИје *три* године, ступи у нови брак. Саборна одлука о овоме цариградскога патријарха Манула II. Критопула од мјесеца јула 1250. гласи: Мужеви, који, **ма** из кога неоправданогa разлога своје жене остављају и баве се гдје на другом мјесту, и не враћају се, заслужују, да се искључе. Ако се не зна гдје живе и ако се по жељи њиховијех жена распитивало за њих и за *пеш година* није им се могло ући у траг, да ли су у рату заробљени, или су се иначе изгубили, онда жене нијесу законом спријечене, да у други брак ступе⁷⁾. — А сабор, који је држан у мјесецу мају 1611. под патријархом Неофитом II. ријешИо је ово питање овако: „Божанствени закони забрањују жени, коју је муж злобно оставио, да се опет уда прије *седам* или бар *пеш* година. Ми пак саборно одређујемо, и то гледајући на необичне прилике времена, и на подјармљеност нашега народа, а највише на опасности, које пријете жениној души, — да се одселе жена, којој се муж за *три* године не мисли повратити, а она је у бризи за свој опстанак и у опасности за своју дјецу, ако хоће може се раставити са својијем мужем и без за-

⁴⁾ Епитоми, стр. 94. под 2. наводи, да и врло велика промјена у животу и положају супруга, или прелаз, или кад је протјеран из једне земље у другу, може бити разлогом, да се брак прекине: *διὰ τῆς μελίστης ἀλλοιώσεως τῆς καταστάσεως τοῦ ἐτέρου τῶν συζύλων, ὅσον ἀπελάσεως κλπ.* — Ово не одговара карактеру брачне везе. Зар треба супрушка љубав само докле да траје, док је добро мужу или жени, или док је жена у своме родном мјесту и крају, или док је муж у некој великој части и достојанству?! — У Русији постоји закон, да се брак Рускиња са странцима, са страним војницима или бившим заробљеницима, укине, ако ови оду у своју отаџбину и за *двИје године* не врате се к својим женама. Женама се допушта да се могу преудати. — (Т. X., ч. I., ст. 77., изд. 1887.) Ако је отишао муж по трговини и занату, те услИјед тога, или услИјед болести, није се могао за дуго вратити, не значи, да је злонамјерно оставио свога супрушкога друга.

⁵⁾ Испор. 87. правило трулскога сабора и његово тумачење у моск. „ПравилИма“, стр. 554. и т. д.

⁶⁾ На примјер бијезда, у којој се налази жена, а може бити и нејака дјеца. Schaguna: Compendium des canonischen Rechtes, стр. 76.)

⁷⁾ Тако је наредио и сабор, који је држан у Цариграду године 1554.

WWW.UNILIB.RS

пријеке другога узети⁴⁾. Код већине православних народа вриједи данас уредба, да супруг, који је од свога друга остављен без његове кривице, чека *пет* година⁵⁾.

Пошто је остављени супруг преко својега свештеника поднио тужбу против својега друга, који га је злонамјерно оставио, својој претпостављеној духовној власти, а у неким покрајинама непосредно грађанскоме суду⁶⁾, тада духовна власт по својој увиђавности изда *Едикти* у јавним црквеним, према потреби и у свјетским домаћим, па и у страним листовима у *три* пута, и званично позове супруга, који је свога брачнога друга оставио и у свијет отишао, да се у року од неколико мјесеци, или писмено или главом истој власти пријави, под пријетњом, ако то не учини, да ће се брачна парница и без њега по закону ријешити. — Ако се зна, гдје живи супруг, који је оставио својега друга, онда није потребно, да се јавно позива, већ се позове преко свештеника тога мјеста или преко грађанске власти; а ако се послје свију покушаја од стране духовне и политичке власти, не ће да поврати, и одлучно изјави, да не ће више да живи у браку са особом, коју је оставио, тада власт, увјеривши се, да је ту зла намјера, и да томе није криво лице, које је остављено, прекида њихову брачну везу. — Што се тиче тужитеља, т. ј. супруга, који је остављен, и који је због тога тужбу поднио, ваља добро пазити, да не чини превару у споразуму са својим другом, да се њихов брак уништи, што би било против закона и јавнога морала. И ако се мисли, да је тужитељ много допринио бјегству свога друга у браку, или је у томе споразуман био с њиме, онда му не треба допустити, да се веже с другим; а тако исто и супругу, који је оставио својега друга без ве-

лике и пријеке потребе; јер би иначе нестало истине у животу, нестало хришћанскога морала и правога васпитања у народу.

Ако би човјек послје дужег времена дошао из свијета, гдје је незнано живио, онда жена ваља да продужи с њиме брачни живот⁴⁾, ако се с допуштењем позване власти није већ преудала. — Ако ли је жена затруднила за вријеме, док јој је муж био одсутан и негдје у свијету живио, онда би по повратку своје могао искати да се раскине брак, али нема право послје тога, да ступи с другом у брак, јер је крив женину невјерству; а ни жена нема право, да се опет уда, јер је учинила прељубу. Дешавало се, да су људи остављали своје жене желећи, да им жене с киме затрудне, па да онда могу тражити раскид својега брака. Дјецу, коју жена у блуду, у конкубинату породи за вријеме, док јој је муж на страни и не јавља се, ваља, докле год брак није по закону раскинут, уписати као *закониту и законита мужа* њихове матере *као оца*, јер треба само он пред судом да доказује да нијесу његова дјеца⁶⁾.

§ 96. грађ. законика за краљевину Србију говори о овоме предмету овако: „Ако ли који супруг, без знања и допуштења власти, из отечества побјегне, и незнано куда тумари, или шта више и довољно буде узрока увјерити се, да је с намјером друга свога изневјерити, удаљио се, онда ће оставши супруг у првом случају по истеку *четири* године, а у другом послје *три* године од времена оног удаљења, моћи дати духовној власти молбу поради разведења брака, који ће суд, почем отсуствујућег и преко новина и преко земаљске власти потражи, и овај му се за једну годину дана не јави, нити предстане, баш да би се мјесто његова задржавања знало, к разведењу брака приступити, и оставшој страни, ако се докаже да је невина, и супругу своје узрока к удаљењу његовом не дала, дозвољење дати у други брак ступити; нити ће противна страна, ако би се послје тога појавила, овај

1) Zhisman: Das Eherecht der orient. Kirche, страна 751. (У примједбама).

2) У Русији зак. грађ. изд. 1887., т. X., ч. I., ст. 58.; испор. устав. дух. конв. ст. 233. (С. В. Калашников: Сборник дух. и грађд. законов по дјелам брачним и о законности рођења, стр. 113., т. 83., и стр. 114. и 115., т. 84. — Код Грка по Епители . . . стр. 94., такођер *пет* година: „Ἐπὶ ἀφαιρέσεως τοῦ ἑτέρου τῶν συζύγων, δύναται ὁ καταλειπόμενος μετὰ πέντη ἔτη νὰ προέλθῃ ἀπὸλύτως εἰς δεῦτερον γάμον . . .“ — У Србији послје *три* године, као што ћемо ниже видјети. — Крмчија књига (гл. 48.) заповиједа, да се раскине брак супруга, који је оставио свога друга без разлога, и не јавља се *пет* година.

3) Испор. дворске царске одлуке од 15. марта 1784.; од 23. августа 1819.; грађ. зак. за цар. аустр. од 1. јуна 1811., и дв. одлука од 18. маја 1850., — у којима је и судски поступак у овоме предмету означен.

4) Римљ. гл. 7., ст. 2.; прва Кор. гл. 7., ст. 39.

5) Испор. наредбу о овоме српског православног митропол. црквеног савјета у Карловцима од 11. децембра 1890., која је штампана у „Српском Сиону“ од год. 1891., бр. 10., стр. 145. — Исто тако ријешење овога питања у „Хришћанском Веснику“ од године 1889., мјес. јуни, св. XI., стр. 465., које је пренесено из „Церковнога Вјестника“ (листа, што излази при петроградској духовној академији) од године 1887., бр. 48. — Ово ријешење издао је руски „Свјатјејши Синод“ 8. новембра 1887. на основу првих грађанских одредаба.

брак нарушити и друга свога натраг захтијевати моћи“. А § 97. продужује: „Ако се жена у случају оваквог отсуства мужевљева без набљудавања ових правила и без допуштења власти преуда, и први се муж послѣје појави, онда муж њу ако хоће, узима натраг, или на своје захтијевање, ако се невин нађе, он се од истога брака разводи, и добија право на ново женити се. То бива и са мужем, ако би му жена у ропство пала, или онако отсуствовала“.

Вриједно је да напоменемо, како се отприје у овим крајевима поступало са женама, које су остављале своје мужеве. Кад је нека жена накана била да се отме од мужа, покупила би прије сав свој пртљак, отпремила би га родбини или коме другоме, и онда би побјегла. Кад је муж видио, да му је жена одбјегла и дознао гдје је, онда би послао брата, или сестру, или другу коју поуздану особу, да му жену натраг позове и доведе. Ако се жена, изговарајући се, да јој је муж невјеран, да је прекомјерно бије и т. д. није хтјела да се врати, муж би тако чинио и други пут; и ако се и тада није вратила, онда би трећи пут муж ишао сам к жени, и пред њеном родбином и другим лицима позивао је натраг к себи. Ако је жена опет одговорила, да неће његова бити и позивала се на разлоге, који су у очима народа имали вриједности, онда би јој муж одлучно рекао: *Е, кад ти нијеси више моја жена, нијесам ни ја више твој човек!* Тијем је био свршен посао. Оваке жене звале су се *бјегунице*. Нијесу се прије удавале, док им се бивши муж не би оженио; а онда су се слободно удавале и вјенчаване биле.

V. Намјерно побацивање дјете.

Рађање дјете одговара божјој вољи и уредби, одговара природној жељи човјека, да има од срца порода да у њему до вијека живи. И како су сви људи у томе гледали главни смјер брачне везе, гледали печат и залог љубави и слоге између мужа и жене, тако су мислили, да нема заслуге по друштво и будућност људску брак, из кога не потјечу дјеча. Отуда поруга, коју су трпили бездјетци, особито из старијих народа; отуда брига, која је тиштала многога човјека, који је држао своје бездјетство за изузетак у природи, за казну међу људима, за дрво које плода не доноси, и које се с тога сијече и на

ватру меће¹⁾. Хришћанска наука ублажава ову тугу неплоднијех супруга и обара неправедно презирање од стране другијех тијем што учи, да је бездјетство тајна, која лежи у природи неког мужа или неке жене, и да због тога не треба корити ни мужа ни жену, и да неправду чини и муж, који криви с тога своју жену, и жена, која криви због тога свога мужа.

Кад помислимо на оваки положај човјека бездјетка и жене нероткиње у друштву, и на бригу, која их због тога мори, онда можемо замислити величину гријеха и злочинства, које чини човјек према својој жени, и још више жена према своме мужу, кад употребљава разна средства да умори или побаци плод утробе своје. Црквена правила оштро суде женама, које свој плод убијају. Тако правило 21. анкирскога сабора наређује: „Жене, које се блудочинству одају, и плод свој убијају, или које настоје да побаци зачети плод, пређашња једна наредба одлучује до краја живота; и томе се у опће слиједи. Да покажемо неку снисходљивост у погледу овога, наређујемо да такове, прелазећи установљење ступње, издрже десет година кајања“. Василије Велики у својој 2. правилу говори: „Која смишљено умори зачети у себи плод, подлежи казни за убијство. Нити ми овдје потанко разабиремо, да ли је плод добио већи облик, или је још без облика; јер се у овој случају не налаже казан ради онога, што се има родити, него што је дотична себе опасности изложила, пошто женскиње од такијех покушаја већим дијелом умиру. А кад се к овојем придода уморетво зачетога плода, тад се ово за оне, који се смишљено на то одлучују, сматра другим убијством. Не треба у осталом продужити до краја живота вријеме њихове исповиједи, него их треба примити послѣ десетогодишњег рока, и просуђивати о излијечењу њиховом не по времену, него по начину кајања“. Своје 8. правило завршује св. Василије овако: „За то и оне, које дају вјештачке напитке да се побаци, убијце су, онако исто као и оне, које узимљу отрове, да уморе зачети плод у утроби“. Правило 91. трулскога сабора гласи: „Жене, које дају лијекове, да се пометне, и које узимљу отрове, што плод убијају, подвргавамо казни *убијце*“. — Видимо из садр-

¹⁾ Како је обичај народни оваке предмете расправљао, лијепо је о томе казао Вук Врчевић у својем приповијеткама, у приповијетци под насловом: „Расцвет мужа и жене“ (стр. 224).

жаја 21. правила анкирскога сабора, да је прије постојала наредба, да се таке жене одлуче до краја живота.

Побацивање дјеце као разлог да се раскине брачна веза, истакао је најприје цар Јустинијан у конституцији од год. 533., и касније у новели 22. од год. 536., примјетивши, да жена, која таки злочин учини, показује врло покварену ћуд, и не само да лишава потомства свога мужа, него га и лично врљежа. Будући да у 117. новели цара Јустинијана не бијаше спомена о овоме разлогу, који раскида брак, то је нашао за потребно император Лав Филозоф, да га изречном наредбом по ново утврди. У његовој 31. новели стоји: „Чудновато би било, кад би жена, која таку очевидну мржњу показује према своме мужу, да га и потомства лишава, с њиме и даље живила; не гледајући на то, што је згријешила против двоструког живота. Кад држимо за непријатеље оне, који су нам на жао учинили, како тек да поступамо према такима, који сметају рађању дјеце, овој узвишеној дужности? Како да не отјера муж жену, која га је тако увриједила?“¹⁾ — Ова наредба Лава филозофа ушла је и у црквено право²⁾. И Валсамон је спомиње на завршетку тумачења 91. правила трулскога сабора овим ријечима: „У осталом 31. новела императора господина Лава филозофа даје право мужу да раскине брак са женом, кад она намјерно укида своје сјеме“³⁾.

Данашњи грађански законици не спомињу изречно овај разлог за раскид брачне везе⁴⁾. Али пошто ово може да стоји у свези са прељубом, и пошто је ово злочин, за који казнени законици одређују казан од неколико година робије; или, кад умемо на ум казан, која је одређена супругу, који се показао опасан по живот или по здравље свога друга, што би н. пр. могло бити, кад би муж дао својој жени што да попије с намјером да побаци плод, и да услед тога умре, — онда можемо наћи овај разлог и у § 115. опћ. грађ. законика за царевину аустријску, и

у § 94. грађ. законика за краљевину Србију, ако невина страна, док казна траје, иште раскид; а ако га за то вријеме не иште, остаје брак у својој сили⁵⁾. Једанаеста глава (II. дио) казнога закона за Босну и Херцеговину говори о овоме предмету овако: „Злочинству је крива женска особа, која хотимице ма што учини, од чега пометне, или од чега роди тако, да дијете дође мртво на свијет (§ 220.). Ако се пометнуће покуша али не изврши, онда се има казнити тамницом између шест мјесеци и једне године; а за извршено подметнуће тешком тамницом од једне до пет година (§ 221.). На исту казну, али поштину, има се осудити и отац поменутога дјетета, ако је сукривац злочинства (§ 222.). Овому злочинству крив је и онај, који каквом да било намјером, проти знању и вољи мајчиној учини, да је пометнула или само покуша то учинити (§ 223.). Такав злочинал има се казнити тешком тамницом од једне до пет година, ако пак овим злочином уједно и мајка дође у опасност живота или јој се оштети здравље, онда од пет до десет година (224.) У § 226. прописује исти закон казан за изложене дјетета овим ријечима: „Ако се дијете изложи на спутноме мјесту, на које се обично не залази или околностима таквим, да није ласно могуће брзо спазити и спасити га, онда се казни тешком тамницом од једне до пет година дана; а ако дијете погине, од пет до десет година“⁶⁾. — Казненога законика за царевину аустријску § 144. говори: „Жена, која намјерно учини какво дјело, да пометне плод свој, или која свој порођај удеси тако, да дијете мртво дође на свијет, крива је злочинству“. По §§ 145., 146., 147. и 148. казни се тако злочинство тешком тамницом до пет година, па и сукривци, па и сам отац, ако је крив тому злочину; а ако у исто доба тијем злочинством дође у опасност по живот и мати или се тијем оштети њено здравље, има бити кажњен злочинац тешком тамницом од пет до десет година. — Казненога законика за краљевину Србију § 168. гласи: „Трудна женска, која је спољња или унутрашња средства употребљавала да свој плод умори или побаци, ако дијете у сљедству тога прерано или мртво рођено буде, или се живо роди, но у сљедству тога умре, да се казни затвором до пет

1) Dr. J. Zhisnam: Das Eherecht der orientalischen Kirche, страна 764.

2) Номок. натп. XIII., гл. 10.

3) „Правила“, Москва 1877., стр. 570.

4) Осим у Грчкој, гдје и данас врљежи приручип закон, или шестокњижје гласовитога грчкога правника Косте Арменопула. Епитому (стр. 96., т. 7.) спомиње овај разлог, повивајући се на Арменопула, овим ријечима: „Εάν καταστή ένοχος άμβλώσεως του τέχνου αὐτης“ (Арменоп. књ. IV., 13., 6.)

5) Грађ. зак. за краљ. Србију § 94., т. 3.

6) Испореди казн. зак. за царевину аустријску §§ 149. и 150.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

година⁴. По §§ 169. и 170. овога законика, треба тако казнити и лице, које је давало разна средства трудној жени да побаци плод; ако то лице тјера тијем занат и више је пута то покушевало, онда се казни робијом до *дванасест* година; а ако је жена против воље узимала што, и од тога умрла, онда се кривац казни робијом од *двадесет* година⁵).

VI. Импотенција³).

Да брак одговори своје смјеру, т. ј. ономе, због чега је установљен, потребно је да муж и жена имају осим моралне још и физичку способност. У стара доба бијаше спомен само о човјеку, који је неспособан за брачни саживљај, али касније и о жени, која није довољно развијена за човјека, или је имала још прије брака какав недостатак, који је стајао на путу природном дотицају. Грчко-римско, а по томе и црквено право означавало је људе неспособне за брак општим именом *евнуци*. Ови су подијељени у двије врсте, у тако зване *кастриге*, којима су људи одсјекли или искварили мушке удове; у *спадоне*, који су услјед неког природног недостатка од рођења неспособни, или су изгубили способност у дјетињству или у каснијем добу узроста услјед неког несретног догађаја. Неку особиту врсту чине тако зване *хермафродити*, т. ј. људи или жене, које имају женске и мушке знакове, али нијесу довољно развијени³). Оваким особама у опште грчко-римски закони су забрањивали да ступају у брак. Лав Филозоф (Мудри) одредио је у 98. повели, да свештеник, кад благосиља брак моли благослов у дједи, јер је божја воља да момак и дјевојка ступају у брак с намјером, да рађају дјецу; а иначе да не заслужује имена брак, којим се не постизава смјер, и да треба држати за блуднике, који су неспособни, а жене се. У хришћанској цркви *бездјелство* — ако је иначе човјек способан за брачни саживљај — није разлог да се раскине брачна веза, јер је то тајна људске природе, која не може бити подлога брачног уговора и обећања;

¹) Испореди и §§ 164. и 165.

²) Т. ј. кад муж није способан да врши брачну дужност.

³) Митрополит сарајевски Ђорђе Николајевић одлуком од 12. новембра 1887., бр. 1655./М К., уништио је брак Б. Т. из Травника, и његове жене *Госпаве*, за то, што је љекарском свједошвом доказано, да је Б. Т. хермафродит. Госпави је *седм* година живила с њиме *без да је изгубила била своје дјевојаштво*, што је такођер потврђено љекарском свједошвом.

по томе због тога се, као што смо већ напријед нагласили — не може окривити ни муж ни жена.

Како се оваки недостатци показују највише у браку, и како се прије брака може открити импотенција у врло ријетким приликама, то црква претпоставља код свакога брачног лица, да је тјелесно довољно способно, и да је свјесно своје брачне дужности; претпоставља, да нико неће ступити у брак, кад нема физичке снаге за брачни живот. Кад се покаже тај недостатак код једне или друге брачне особе, и кад не иште ни једна ни друга, да се брак услјед тога раскине, није никоме допуштено, па ни самијем родитељима, да ту добровољну заједницу кваре, ако се не опази од тога штетан утицај на друштво, т. ј. ако здрави друг не тражи, да гаси своје распаљене страсти код другијех, нарочито код особа, које су везане већ браком, и не ствара тијем немир у туђој породици, не чини блуд и не изазива јавну саблазан. Иште ли пак способно брачно лице, да се његов брак раскине, то позвана власт раскида брак, пошто се увјерила, да *неспособност траје већ три године од дана, кад је брак склопљен*. У многијем приликама није довољно, кад сâм муж или жена призна своју неспособност, јер је могуће да иду на превару, т. ј. да су измислили разлог, да се њихов брак раскине. Потребно је стручњачко мишљење и увјерење о томе.

По конституцији, коју је цар Јустинијан год. 528. управо био на патријарха цариградскога *Мину*, требало је чекати *дв*ије године од дана, кад је брак склопљен, и послѣје тога брак раскинути. Али Јустинијан, опазивши да има људи, који су послѣје тога времена рађали дјецу, наредио је, да се раскид брака може допустити тек послѣје *три* године од дана, кад је брак закључен⁴). При овој одредби је остало и касније грчко грађанско и црквено право⁵). Ако неспособност није прије брака постојала, него је наступила у браку, и то тек послѣје неког времена, услјед болести или које друге неприлике, тада црква не допушта, да се таки брак уништи.

И данашњи грађански закони спомињу *импотенцију* као разлог, који раскида брачну везу. Тако ошћи грађански законик за царевину ау-

⁴) Пов. 22., гл. 6. и нов. 117., гл. 12.

⁵) Помок. патр. XIII., гл. 4.; испор. Zhishman спом. дјело стр. 759. и Милашево „Црквено право“, стр. 597.

стријску у § 100. говори: „Треба, особито у случају, кад се тврди, да је неспособност у вријеме брачне дужности и прије постојала и још непрестано траје, да је докажу стручњаци, т. ј. искусни љечници и љечници од ранâ, а према приликама и бабице“. „А § 101. продужује: „Не може ли се поузданошћу означити, да ли је неспособност трајна, или је само за вријеме, то су обавезани супрузи, да још годину дана заједно живе, и ако је неспособност то цијело вријеме потрајала, тада треба прогласити, да тај брак не вриједи“. — Грађански законик за краљевину Србију § 93., тачка 4. гласи: „Брак се уништава,

ако је учињен са неспособним и немоћним за извршивање брачне дужности, на захтјевање друге стране“).

*) У Русији Свод закона (грађанских), изд. г. 1887.. том X., ч. I., ст. 48. и 49.; испор. Устав дух. конв. ст. 242., 243. и 244. — Протојереј В. Михајловски у својој књижици „О Браку“ (стр. 14.) у примједби, говори: Чудновато, да тјелесна неспособност мужа за брачни саживљај, ослобођава жену од брака. А наравствена распуштеност мужа, његово непрестано пијанство, развратност, велико расипање имања, често биђење жене и дјецe, не дају до сада још, да је жена слободна од брака с таким супругом. А жалосно је гледати тешка страдања жене, која се не могу свагда поднијети, и која се каткад сврше са самоубијством жене или убијством дјецe“.

(Наставиће се).

Догмат о светоме посту.

Преводи слободно из „Камена вјере“ Вид. Парезјанин, богословац у Рељеву.

(Наставак.)

Раздјељење треће.

Посебно о четири годишња поста: Васкршњем (св. четрдесетници), Петровском (св. апостолâ), Госпођинском и Божићном (св. ап. Филипа), које чува православна источна црква.

До сада говорили смо о посту у опште, ђе смо виђели, да је пост у опште основан на заповиједи божијој, односно на св. Писму.

Осим тога виђели смо и то, да црква Христова има потпуну власт одређивати законе и посте по својој увиђавности, с обзиром на опште потребе вјернијех. Овђе нам дакле предстоји говорити о постима посебно, које ће бити у четири установљења.

У првом установљењу говорићемо о Васкршњем (св. четрдесетници) посту.

У другом установљењу и остала три поста; у трећем — о својству постнијех јела; у четвртом — о пошћењу сриједе и петка.

Установљење прво.

О св. великом часном посту или св. четрдесетници.

Св. велики пост води свој почетак од св. апостолâ.

Св. апостоли у 69 свом правилу јасно говоре: „Који епископ, или презвитер, или ђакон, или ипођакон, или чтец, или појач не пости св. четрдесетницу пред Пасхом, или сриједу, или петак, нека се свргне, осим ако није запријечен од тјелесне немоћи; ако је свјетовњак, нека се одлучи“. (в. књ. „Крмчију“ лист 19.).

Глава прва.

Прописи св. васељенскијех и помјеснијех сабора о св. четрдесетници.

На првом васељенском сабору, држном у Никеји 325. год., св. оци спомињу пост четрдесетнице, и у 5. правилу овако говоре: „Оне, које одлучи надлежни епископ, нека други не прима. Али нека се испита, да нијесу такови или ушљед малодушности, или ушљед кавге, или ушљед какве нерасположености дотичнога епископа, искључени били из опћности“. Ради тога буде наређено, да се у свакој области сазива сабор два пута у години: први дакле прије св. и великог поста, други пак послје. (в. књ. Крмч. лист 33.).

Овђе смишљено расуди, да оци васељенског сабора само спомињу велики

пост а не установљују га. Но чега ради? ради тога, што је већ велики пост прије тога сабора био установљен од самијех апостола, који се међу свијем вјернијема чврсто чуваше. — Тако св. оци само спомињу извјесну и свакоме познату ствар, а не установљују је.

Шести васељенски сабор слично спомиње о св. великоме посту, кад каже: „Правило Картагинскијех отаца налаже, да се св. служба олтара нема свршавати, него од људи, који су на тапте, изузевши јединога дана у години, у који се вечера Господња свршава . . . Али, пошто нас ништа не побуђује, да запуштимо побожну строгост, . . . наређујемо, да се не мора ни у четвртак пошљедње неђеље четрдесетнице разријешавати пост, и тијем сва четрдесетница бесчастити“ (29. пр.).

Тај исти сабор говори у 52. правилу овако: „У све дане поста св. четрдесетнице, осим суботе и неђеље, и св. дама Благовијести, нека бива само св. литургија прије освећенијех дарова“.

„А у правилу 56. тај сабор говори: „Јермени једу сир и јаја у све суботе великога поста. За то дакле заповиједи овај сабор да се тако не чини. А који се овога не буду држали, ако су клирици, нека се свргну, ако ли су свјетовњаци, нека се одлуче“.

Помјесни сабор гангрски у 18 правилу говори: „Ако ко, без тјелесне потребе, него просто што хоће да се узноси, не обдржава постове, који су опће предани и црквом чувани, а налази се при том у пуној свијести, нека буде проклет“.

Овај св. сабор био је први послје никејског првог.

Помјесни лаодикијски сабор у 45. правилу говори овако: „Послије друге неђеље четрдесетнице, нико се више не мора примати за крштење“. Тај исти

сабор у 48 правилу говори: „За четрдесет дана великога поста проскомидисати не треба, осим суботе и неђеље“. А у 49. правилу говори: „У четвртак пошљедње неђеље четрдесетнице не мора се разријешавати пост, и тијем сву четрдесетницу бесчастити. Но треба цио пост постити, једући суха јела“.

Напошљетку исти сабор лаодикијски у 51. правилу говори и ово: „За вријеме великога поста не мора се ни брак склапати, нити успомене (т. ј. постављати објезде) за мртве, нити икаква другог пира чинити“.

Сви ови св. сабори спомињу о великом посту (о св. четрдесетници), који су установили сами апостоли, па то само потврђују, признавајући му потпуну важност.

Глава друга.

Прописи св. богоноснијех отаца о св. четрдесетници.

Св. Игњатије Богоносац, који живљаше готово у вријеме апостолско, савјетује Филибљанима у својој посланици да посте, кад вели: „Треба да посте вјерни сву св. четрдесетницу, ради сјећања страдања Господњег“.

Св. Василије Велики у првој бесједи о посту говори: „Глава свију нас Господ наш, када постом тијело своје, које је примио ради нас, наоружа, самога ђавола побједи, да нас научи, како би се постом наоружали на труд у вријеме искушења“.

Св. Григорије Назијанзин у слову о светој *куијели* вели: „Христос је постио прије искушавања, ми пак прије Пасхе, и то је један пост; по оба времена није мала разлика: Христос се је за све четрдесет дана уздржавао од јела као Бог; а ми по потреби нашој имамо умјереност у посту“.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Св. Јован Златоусти у првој бесједи на књигу Битија говори: „Господ наш Исус Христос постио је 40 дана и тако је изишао на рат с ђаволом, а тијем дао је свијем нама примјер, да се и ми постом наоружамо против непријатеља, т. ј. ђавола“...

Кирил Јерусалимски у првоме катихизису вели: „Што је свјетско нека свако презире, јер је све то малено према ономе, што ће примити од Господа. Остави што је садашње а вјеруј што је будуће. Толико година мучио си се узалуд, работајући свијету, а зар не ћеш барем у четрдесетници постарати се за душу? Старајте се за душе и разумијте, да сам ја Бог“ — говори св. Писмо.

Св. Амвросије у бесједи једној говори: „Тако Илија, пошто доврши пост од 40 дана, би достојан, да дуговремену и превелику суњу многим кишом угаси, и да земаљску жеђу водама небескијем умири. А ово нека служи нама за добар примјер: да се и ми, постевши дане св. четрдесетнице достојно, удостојимо небескијех водâ, т. ј. благодати св. Духа, која ће нас руководити к извору вјечнога блаженства“.

Осим тога говори о посту св. Амвросије и у 34. слову, кад каже: „Сам Господ оставио нам је четрдесетницу својијем постом“. А у 37. слову говори он даље: „А ово је учинио ради нашег спасења, како би нам пост оставио поред науке и самијем примјером својијем, да тијем стопама и ми пођемо у вјери, и да пут уздржљивости узмемо“.

Авва Доротеј, који бјеше многијем наставник у погледу поста, у својој поуци каже, да је у закону заповиједио Бог синовима Израџевијем, да сваке године даду десети дио од свега, што стеку. И овако радећи добиваху благослов у свијем дјелима њиховијем.

Према овоме св. апостоли договоривши се предадоше нам, да десети дио од самијех дана живота нашега посветимо Богу, да тако бивамо благосиљани у свијем дјелима нашим; и да се очишћавамо од гријеха, који учинимо за сву годину. И, тако осудивши, посветише нам од 365 дана годишњијех овијех седам неђеља поснијех.

Тако дакле установише седам неђеља поста. Но доцније св. оци и учитељи цркве нађоше за потребно додати к томе још и осму неђељу да се пости.

А то учинише нешто за то, што поштоваху број поста св. четрдесетнице, коју је постио сам Господ, а нешто пак из другијех обзира... А 7 неђеља, осим суботâ и неђеља, излази на број 35 дана, а кад се још посту дода велика субота и половицу од свијетле (васкрсне) ноћи, бивају 36½ дана; и то је десети дио од 365 дана, — дакле од све године; јер од броја 300 десети је дио 30, од 60 десети је дио 6, а од 5 десети је дио ½. Дакле: 36½ дана као што рекосмо.

Ово је десетина, коју нам осветише св. апостоли ради кајања за гријехове, као што рекосмо, цијеле године. *Ако дакле ко сачува себе добро и као што треба у дане ове свете, благо њему браћо. Ако случајно као човјек и учини гријех, или због немоћи, или због љености, но за то му је дао Бог дане ове, да се може, ако се усрдно постара за то, очистити од гријехова, које је учинио преко цијеле године.*

И тако ће чист од гријеха дочекати дан Васкрсења Христова, да се може неосуђено причестити светом тајном причешћа; а поставши тако повијем човјеком, пребиваће у радости и весељу духовном, и празновати с Богом сву св. Педесетницу.

Јер је Педесетница васкрсење душе, као што говоре свети оци: — „Јер је ово знак да нећемо прегибати кољена своја у св. цркви за сву Подесетницу“. Сваки дакле, који хоће да се очисти од гријехова, које је учинио преко године, овијем данима, дужан је прије свега, да се сачува од многијех јела (која су забрањена у ове дане); јер сувишна јела, као што говоре св. оци, порађају свако зло у човјеку. По томе је дужан такође, да не наруши поста без особите нужде, т. ј. да не тражи слаткијех и угоднијех јела, која су нарочито у те дане црквом забрањена; јер сувишнијем јелима, или пићем, може нанијети штету и његовој тјелесној природи. Двије су различне страсти у погледу јела. Прва је — кад се ко бори за само слатка јела; дакле увијек хоће слатко ма да је и мало.

Тако се догађа често, да онај, који ужива у јелу слаткијех јела, ждере залогате и не сажвакане у устима, због сладости. Ово се зове грчки: „лемаргија“ а словенски: „гортановџси“. Друга је пак, кад ко хоће само да се насити, не гледајући на каквоћу јела, нити се брине да ли су слатка или не, да ли су добра или не; не стара се ни за што више, осим само да једе; дакле каква јела била, само да напуни цријево своје. Ово се назива: „гастримаргија“ (прождрљивост) т. ј. „чревоџси“.

Сваки дакле, који хоће да се очисти од гријеха, нека се овога чува са највећом опрезношћу, јер то није због тјелесне потребе, него због страсти. И ако ко чини једно или друго, чини гријех, као кад живи безаконо са женом и као кад чини блудство; јер пошљедица је тога, да разум води к једном или к другом: првом ради рађања дјете, другом ради сластољубља. То се пак види и при самом

јелу; неко једе ради потребе, а неко ради сласти...

Но као што смо дужни постити, уздржавајући се од јела, тако нам је дужност чувати језик свој да не клевета, да не лаже, да не изговара празне ријечи, и у опште — од свакога гријеха, који бива језиком. Тако постити треба и очима, т. ј. чувати поглед свој од свега што је неваљало и погрјешно. Тако исто уздржавати руке и ноге своје од свакога неваљалога дјела, односно погрјешног корака.

И овако постећи (као што говори св. Василије), пост ће бити пријатан и чуваће сва наша чувства од свакога зла, те ћемо тако дочекати дан Васкрсења Христова чисти и нови, и достојни причешћа св. тајана; а прије тога поздравимо долазак Господа нашега Исуса Христа, који јашући на магарету улазаше у св. град јерусалимски, — простирући Му путем гранчице од маслина, т. ј. чиста срца, пуна љубави.

Но много се налази бесједа, које су св. оци говорили о посту и које овђе краткоће ради не помињемо.

Таковијех бесједа налази се много у књизи, која се зове Саборник“, које је говорио св. Василије Велики и други св. оци у похвалу поста.

Тако и пр. бесједа о посту, коју је говорио св. Василије у уторак сирне неђеље — лист 163 и бесједа, коју је он говорио такође о посту у петак сирне неђеље — лист 164 налази се у Саборнику, као и друге разне бесједе од њега и другијех св. отаца.

Ово је све написано да виде наши непријатељи коме су противни, и коме шљедују.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Глава трећа.

За што је установљен пост свете четрдесетнице?

Пост св. четрдесетнице установљен је ради овога:

Прво, да се тијем види, да смо пошљедоватељи Христови, јер је и он као глава цијеле цркве постио 40 дана у пустињи. И тако, постећи казујемо, да смо Његови шљедбеници, јер је он ради нас постио 40 дана. А пошто су дани четрдесетнице вријеме, у које се сјећамо страдања праведнога Христа, која је за нас примио, то је достојно и праведно, да будемо учесници Његовога страдања и распећа, т. ј. да распнемо односно угушимо наше страсти и сувинне жеље.

Господ наш Исус Христос, ако нам и није ријечима заповиједио, да постимо четрдесетницу, као својим пошљедоватељима, али нам је то својим примјером јасно показао; дакле тијем нам је заповиједио да постимо. За то Он сам каже: „Јер ја вам дадох углед да и ви тако чините као што ја вама учиних“ (Јован XIII. 15.). А св. ап. Петар у својој посланици (I. II. 21.) вели: „... Јер и Христос пострада за нас, и нама остави углед да идемо Његовијем трагом“. Ап. Павао савјетује Ефесцима да буду божији пошљедоватељи, као љубезна дјеца, и да живе у љубави, као што нас Христос љуби. А у посланици Коринћанима говори: „Угледајте се на мене, као и ја на Христа“ (I. Кор. XI. 1.).

Све се ово подудара са свједочаствима св. отаца, која у горњој глави наведосмо.

Друго, да сви људи, који су Хришћани, имају велики пост, као вријеме општега кајања свију њих. Истина, кајати се за гријех треба свагда, али је то вријеме, вријеме св. четрдесетнице, у којем

се сјећамо страдања спаситељевога, *особито вријеме кајања*. — Христос Спаситељ страдао је у то вријеме ради гријехова наших, за то смо ми дужни у то вријеме тијела наша убијати, т. ј. *постом себе укроћавати*.

Треће, да сваки Хришћанин очисти и приуготови себе за Пасху, на име, да се удостоји причешћа: пречистотога тијела и крви Спаситељеве, јер ко то не прима сваке године барем по један пут у ово вријеме, тај, може се рећи, није Хришћанин.

Четврто, да се испуне ријечи Христове: *Кад се ошме, од њих женик (Христос) шада ће постити*. А шта се под одласком женика разумије? ништа друго до страдање и смрт Христова. Истина да се и при вазнесењу Господњем одузео женик, Христос, али није тада била жалост толика, колика је онда, кад је Христос на крсту умро. За то особито овђе треба да се испуне горње Христове ријечи.

Пето, да се постом од 40 дана дадне десети дио од цијеле године, и како би се тијем дала десетина Богу, као што говоре св. оци: Василије Велики, Доротеј, Касијан и други.

Установљење друго.

О друга три велика годишња поста: Божињом, Петровском и Госпођинском.

Света мати наша црква установила нам је четири поста у свакој години, да их као дјеца њезина непрестано чувамо — држимо и испуњавамо како треба.

Узрок пак због којег је св. црква установила пост јест овај:

Прво. У књизи прор. Захарије, глави VIII. стоји написано овако: „И би ријеч Господа Сведржитеља к мени говорећи: овако говори Господ Сведржитељ: пост четврти, и пост пети, и пост седми, и пост десети биће у дому Јудину на радост

и весеље и благе празнике, и завеселите се и истину и мир заљубите“.

Па почем су старовавјетни људи четири различна поста, који биваху у различна четири мјесеца, сваке године постили, то смо много више ми, који имамо савршен закон, дужни ту добродјетељ (пост) држати, како нас они не би у томе надмашили.

Рећи ће ко год: а кад је тако, за што апостол Павле у својој посланици Галаћанима, глави IV., забрањује Хришћанима, да не подражавају Јудејима. Али треба знати, да апостол овдје забрањује Хришћанима обрезање, принашање животињскијех жртава, новомјесечије, светковање суботе, и друго томе подобно, јер је све то са свијем искључено из нашега хришћанског закона.

Али пости, милостиње и молитве нијесу у томе реду, јер треба исправљати морал, кајати се и живљети побожно. Према томе не бивају равнијем начином нити у једно вријеме, нити због једнакога узрока наши пости с јудејскијем. А на пошљетку, пошто се Јудеји у свему разликују од Хришћана, то треба и десет заповиједи, које су дане Мојсију, на каменитијем таблицама, са свијем одбацити.

Друго. Црква Христова има право и власт прописивати законе о посту и о свакијем другијем добријем дјелима, и ми смо дужни законима њенијем покоравати се, — као што горе у раздјељењу другом опширно о овоме говорисмо.

Треће. Свака година садржи у себи четири различна времена: прољеће, лето, јесен и зиму.

Црква Христова дакле, по разлици та четири времена, на основу дане јој од Христа власти, благоизволила је установити и четири различна поста, како би у вријеме тијех поста могли благодарити

Богу, који нам је дао да пређемо из једног годишњег времена у друго, а за идуће (вријеме: прољеће, лето, јесен и зиму) да испросимо помоћ од Њега (Бога).

Тако уз велики пост захваљујемо Богу, што нам је дао, да пређемо зиму, а молимо Га, да нам даде да дужину прољећа живи и здрави без спотицања довршимо.

Уз пост тако звани Петров благодаримо Богу, што нам даде, да преживимо прољеће, а молимо Га, да нам блавремено и љетно вријеме уреди.

Уз пост, који се зове Госпођински, благодаримо Богу, што се већ и крај љета примаче, а молимо Га, да нам дарује јесен тиху и мирну.

А уз пост тако звани Божићни (Филипов) захваљујемо Богу, што нам је подарио, да јесен преживимо, а уједно молимо, да нам Он дарује и зиму угодну.

Тако ово коло, знак блажене вјечности саставља кола божија, а они, који посте ове посте, уређују у себи кола Илина, на којима се је он на небо узнио. А да се овај црквени устав о посту не смије уништити, види се јасно из шљедећијех ријечи сабора гангрскога, који громопуцатељно говори: „Који аскет, без тјелесне потребе, него просто што хоће да се узноси, не обдржава постове, који су опште предани и црквом чувани, а налази се при томе у пуној свијести, нека је анатема“ (19. правило).

Четврто. Сваки од ова четири поста одређен је некијем тајанственијем суђењем. Тако пост свете четрдесетнице установљен је нешто због тога, што је тај пост и сам Христос постио, нешто пак ради другијех некијех узрока, о којима смо мало прије говорили.

Пост пошље „Пентикостара“ (који се у народу зове Петров), установљен је

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

нешто због тога, да тада благодаримо Богу, који нам је послао св. Духа Утјепитеља, као што пошћаху и апостоли пошто примише Духа светога; нешто пак због тога, да се испуне ријечи Христове: *кад оде од њих женик тада ће постити, јер вазнесењем Господњим оде од нас женик св. цркве, Христос Господ.*

Напошљетку и за то, да светим апостолима, као основаоцима св. цркве и просвјетиоцима свега свијета, као начелницима нашега спасења, одајемо, по дужности, поштовање и багодарност. А овај свети пост почињући у понедељак по недјељи свију светијех, продужава се до празника св. врховнијех апостола Петра и Павла и свију светијех 12. апостола, који долазе одмах иза овога празника.

Пост у августу (који се у народу зове Госпођински) установљен је ради два велика — одлична — празника, т. ј. Преображења Христа Бога нашега и бесмртнога престављења (успенија) Богоматере, и за то, да се постом преобразимо духовно, и да будемо једнаки преображењу Господњем, а за то да се надамо будућем преображењу при општем васкрсењу мртвијех, када ће Господ Исус преобразити наша понижена тијела да буду једнака тијелу славе његове (Филип. III. 21.).

А Успеније пресвете Богородице предусретамо достојно с постом. Пречиста Богомати свагда пошћаше, али пошто прими извјештај од анђела, да ће се на скоро преселити са земље на небо, особито од тада своје тијело постом изнураваше.

За то смо дужни Матер Божију чествовати постом, и по могућности њој подражавати, да нам Она својим молитвама испроси у Бога да примимо у мирноћи свршетак земаљског живота, и да

нам тај не буде на смрт, но на живот вјечни.

А осим свега тога овај је пост увакоњен и за то, да благодаримо Богу, који нам је даровао обилате плодове земаљске, којима нас Бог, који храни све животно, обилато обогати.

Пост пред рођењем Христовијем (који народ зове и Филиповијем постом, за то што почиње од дана св. апостола Филипа), установљен је једно с тога, да достојно сусретемо Христа, који је својим рођењем дошао на свијет, ушљед чега и пјева св. црква: „Христос иде с неба, сретајте“... т. ј. духовнијем сретањем са запаљенијем свјетилницима добродјетели и поста. А једно опет с тога, да би могли не стидећи се изићи пред Христа, кад Он по други пут дође, и кад будемо подигнути на облацима да сретемо Господа на ваздуху, и тако да будемо свагда с Господом.

Овако тумаче о томе и св. оци, као: Савва освећени, Јован Дамаским у својим типцима, блажени Симеон Тесалонијски у својим одговорима, Теодор Студит и многи други.

И све ово, премудро Богом руковођена црква Христова, мати наша, својом власти, коју је од Христа добила, установила је стално у своје вријеме. А ко цркву не слуша, тај је — по ријечима Христовијем — као незнабожац и цариник (Мат. XVIII. 17).

Установљење треће.

О својствима јела, која приличе онијем, који посте.

Противници св. цркве наше говоре, да је пост у општем уздржавање. Може се, говоре, јести и месо, и масло, и сир, и млијеко, и јаја, све то, али по мало, да се они, који посте не преједају; и тако је могуће пост очувати. Ушљед тога јасно је, да пост наших противника лежи само

на јединој количини јела, а не и на својствима, т. ј. на умјереном јелу свакијех јела, као што је месо, масло, сир, јаја, млијеко и т. д.

А наша св. православна црква садржи у цјелини о посту ова три састава: *вријеме, количину и својства* јела. Вријеме, т. ј. не јести често; количину, т. ј. не јести много, и својство, т. ј. не јести свака јела, особито: месо, масло, јаја, млијеко и сир.

И о времену и о количини говорили смо већ на почетку овога догмата у уводу, у другој знању, а о својству јела овдје ћемо говорити, о коме је ово установљење црквено.

Онијем, који посте по уставу свете православне цркве, веома је неопходно назити на својство јела, т. ј. уздржавати се од некијех јела, и то не од скврњавијех (то не буди), него од онијех, која нијесу прилична посту, и која забрањује црква. А та јела јесу ова: месо, масло, јаја, млијеко, сир, а по некад и неке врсте рибе у различне постове.

Овдје противници вапију и говоре: *од куда важ је то, да нека јела уз пост једете, а од некијех се уздржавате?*

Но ево им јасна и непобитна одговора на то:

Ради чега је Господ Бог заповиједио Адаму, да једе плод с некијех дрвета, а од плода некијех да се уздржава? О, да је Адам сачувао оваки пост, не би нам ни требали наши садашњи пости! И још питамо ми противнике: ради чега бијаше заповиједио Господ Бог Израилљанима да не једу квасни хљеб него пријесни? — Као што се види из ових ријечи: „Да се не нађе квас у домовима вашим за 7 дана. Сваки, који окуси квасно, погубиће се душа та од скупа синова Израилљавијех, . . . Никаква кваса да не једете,

а по свијем домовима једите пријесно“ (Исход XII.). Даље, чујте, шта говори пророк Данило о себи: „У то вријеме ја Данило бијех у жалости три недјеље дана. Јела угодна не једох, ни месо ни вино не уђе у моја уста“ (Дан. XI. 2. 3.) А три младића, који бијашу с Данилом, радије једоше хљеба него месо с трпезе цареве. Ово су одговори, којима се повијамо на стари завјет. Осим тога могли би ми навести зато још много примјера.

Тако имаде доста примјера и у новоме завјету. Апостол Павле пишући Римљанима говори: „Добро је не јести меса, и вина не пити, и оно не чини, на што се твој брат спотиче, или ода шта гори постаје или слаби“ (Рим. XIV. 21.)

Шта више, наилазимо још у јеванђељу на таква мјеста, која говоре, да ни сам Исус Христос и апостоли не једу ништа осим рибе, а не налазимо нигдје, да се говори, да једу месо, осим законитог *јагњета*. Нити пак ко може рећи, да је Христос бивао на многијем пировима, као: приликом свадбе у Кани Галилејској, у дому Симона губавога, у дому Закхеја, Марте и Марије и т. д.; јер Христос није бивао ради јестива меса при различнијем пировима, него ради тога, да при вештаственијем јелима даде духовнога угошћења онијем, који при такијем трпезама јеђаху. Па ако Он и јеђаше тамо, али ипак као примјер и учитељ сваке добродјетели и уздржљивости, могаше се уздржати да не једе месо и остала укусна јела. А шта ћемо рећи за Јована Крститеља, кога сав живот бијаше само пост? Шта ли пак за апостоле? За Петра пише Григорије Назијанзин у слову о љубави сујете; за св. апостола Матеја пише Климент Александријски у 2. књизи Педагогији, глави 1.: да су се хранили само једнијем зељем, односно сјеменејем. Св. апо-

стол. Јаков уздржавао се је свагда од меса и вина, као што пише Евсевије у 2. Историји, гл. 22. Тако се уздржаваше и апостол Тимотије свагда од вина, као што се види из Павловијех ријечи: „Више не пиј воде, него пиј по мало вина, желуца ради својега и честијех својијех болести“ (I. Тим. V. 23.).

Први Хришћани, који становаху под управом јеванђелиста Марка, близу Александрије, једяху само по једном на дан и то у вече, а од меса и вина свагда се уздржаваху, као што пише о томе Евсевије у 2. Историји у глави 17. и свети Епифаније у „Јереси“ 29., која се назива „Назаренска“. О томе пише св. Епифаније при крају књиге против јереси, говорећи: „Бијаху многи, који се својевољно уздржаваху свагда од меса, а уз седмицу, која је пред Пасхом, само с једнијем, и то по мало, смоквама храњаху се“.

Кирил Јерусалимски у катихизису 4. свједочи о уздржавању од меса многијех Хришћана, што бијаше већ ушло у обичај

Св. Василије Велики и Јован Златоусти на много мјеста говоре слично овоме. Тако исто говори и блажени Августин у 1. књизи о црквенијем обичајима, у глави 31. и 33.; Јероним, Теодорит и други такођер говоре о посту.

Погледајте на житија онијех, који живљаху по пустињама, као: Антоније, Иларион, и други многобројни свети *пустиножитељи*, на ђете се, заиста, *стидити и срамити* сви ви, који одбацујете свете постове, и који угађањем тијелу своје отварате врата на свака безакоња.

Ако нас запитате, противници, од куда у вас то, да се уздржавате од меса у вријеме поста, не ћемо много водити распру с вама, као затуцанијем, него у кратко одговорити: Црква Христова, као што има потпуну власт постављати остале

законе, тако исто је власна и у погледу различнијех јела, на различна времена расуђивати; нека дакле дозвољавати јести а нека забрањивати на извјесно вријеме. Да пак заиста има она такову власт, казали смо довољно напријед у раздјељењу другоме у догмату о предањима.

А сами ви расудите, не раде ли тако и лијечници тјелеснијех болести, када болесницима прописују каквоћу јела, па нека јела заповиједају да једу, нека пак са свијем и строго забрањују? Ако дакле њих слушамо, који лијече тијело, то смо много више дужни слушати цркву Христову, која лијечи душу. Али лијечници ипак немају власти постављати законе, а света црква има то *црномоћство*, као што рекосмо. И, ко се њој не покорава, тај је незнабожац и цариник. *О, заиста је то дивно, позивавши се лијечницима, који лијече смртно тијело, а лијечнике, који приљезжно лијече несамртану душу, презирати и понижавати заповиједи Христа Бога, који каже: Ко слуша вас, мене слуша; и ко се вас одриче, мене се одриче!*

А ако пак желите знати, ради које је намјере установила црква Христова ово, т. ј. постове: — установила је за то, да се постом укроћавају тјелесне сувишне жеље и страсти, а да се по томе може радити за душу, као што уче сви учитељи цркве у опште.

И ово је што каже апостол Павле, говорећи: „Морим тијело своје и трудим се“ (I. Коринћ. IX. 27.). Св. апостол Павле и другијем начинима убијаше тијело своје, као проповиједима, трудовима, старањем и управљањем св. црквом, а особито то чинјаше постом. За то и каже: „До овога часа и гладујемо, и трпимо жећу, и голотињу, и муке, и потуцамо се“ (I. Кор. IV. 11.). А позивајући нас да тако радимо, говори: „Поморите дакле уде своје, који

су, на земљи: курварство, нечистоту, сласт, влу жељу и лакомство, које је идолопоклонство“. А на другоме мјесту опет говори: „Угледајте се на мене као и ја на Христа“ (Колош. III. 5.).

Дакле црква Христова није установила никаква закона о количини поснога јела, јер је сматрала да то не би било умјесмо, почем не може једнаку количину јела поднијети раденик и нераденик, слабији и јачи, онај, који се налази код куће као онај, који путује, стари и млади итд. А за то је она установила својство јела свијех у опште, т. ј. изабрала је између различитијех јела нека, која се могу уз пост јести, дочим је нека сасвијем забранила; нарочито пак забранила је она јела, која по својој природи дају тијелу сласт и гојазност, међу којима је особито месо од животиња и тица, по општем сагласију свију.

Рећи ћете, ради чега не забрањује црква изобилност осталијех јела, него просто забрањује да се месо уз пост ни мало не једе.

Изобилност, сувишност осталијех јела, забрањује природни и божији закон. Јер природни закон забрањује одвише јести почем је таково јело противно и тешко природи, т. ј. може проузроковати и многе опасне тјелесне болести. А закон божији забрањује изобиловање јела, јер сам Христос рекао је апостолима: „Чувајте се да како ваша срца не отежају ждерањем и пијанством“ (Лука XXI. 34.)

За то дакле и није нужно постављати никаквијех закона у погледу количине јела.

То је пак црква оставила на расположење моћима човјечијим, а само је установила једино својство јела, и ради укроћавања тјелеснога и другијех ради

узрока забранила са свијем јести месо и остала мрсна јела у извјесне посне дане.

Установљење четврто.

О посту сриједи и петка.

Сриједа и петак пости се на основу апостолског предања и установљења, Јер 69. апостолско правило говори: „Који епископ, или презвитер, или дјакон, или иподјакон, или чтец, или појач не пости свету четрдесетницу пред Пасхом, или сриједу или петак, нека се свргне, осим ако није запријечен од тјелесне немоћи; ако је свјетовњак нека се одлучи“ (види књигу Крмчију, лист 19.).

То исто утврђују и св. оци.

Тако блажени Петар Александријски, свештеноченик, у 15. правилу говори: „Треба да постимо у сриједу и петак: у сриједу због збора што су га склонили Јудеји о предаји Господа, а у петак, јер је Он за нас пострадао“ (види књигу Крмчију лист 262).

Св. Теофилакт, архијепископ бугарски тумачећи ријечи јеванђелиста Марка, који вели: „Бијаху пак још два дана до Пасхе и до дана пријеснијех хљебова; и тражаху главари свештенички и књижевници како би Га (Христа) из потаје ухватили и убили“ — говори: „У сриједу учинише савјет и ради тога ми постимо у сриједу“ (види тумач. Теофилакта, лист 69. штамп. у Москви). А св. Игњатије Богоносач у својој петој посланици Филићанима говори: „Немојте презирати сриједу и петак за то што постите, него још тада раздавајте убогијем храну“. О томе говори и св. Епифаније Кипарски, говорећи против јереси (75).

То исто говори и Климент Александријски у 7. књизи „Стромати“.

Питање.

У које је вријеме св. црква Христова пост узаконила,

На ово питање св. оци установише ово правило: „*Када св. црква очува неки устав тврдо и непромјенљиво, не можемо вријеме и почетак тога устава у књигама наћи. Истина је необиљна, да је тај устав изишао од самијех апостола.*“

По овоме правилу светијех отаца и о св. посту лако је расудити. Јер почем

почетак њихов и вријеме кад су установљени (постови) у књигама не налазимо, а чврсто и непоколебиво са свом св. црквом те (постове) чувамо, јасно пљедује, да свети постови воде свој почетак од самијех св. апостола, и од времена, у коме су они (апостоли) живљели.

(Наставиће се).

Немој пити.

Пијаници . . . царствије Божије не наследјаш“.
(I Кор. 6, 10).

Кому горе? кому молва? кому судове, кому горести и свары? кому сокрушења во тмице? кому сизи очи? Не пребивајуцим ли во виње“.
(Притч. 23, 29—30).

1.

Не пиј, јер те пиће убија *тјелесно*. Пиће те сломи, измори, растроји, омлитави. Од пића поквариш и изгубиш вкус и вољу на јело, а без јела нема живота. Од пића изгориш и прије времена живот свој свршиш. Многи се у пићу убије, објеси и самоубијетвом живот свој прекрати. Многи опет пијан посрћући и падајући изубија се, те на вијеки сакат и богаљ остане, или чак и у воду падне и удави се. А колико их је, који су пијани на ладну или мокру земљу легли, на снијегу се смрзи, те болест добили, од које су и под земљу отишли. И заиста више их је поmrло од пића, него од жеђи.

2.

Не пиј, јер те пиће убија *умно, душевно*. Пијанство је хотимично лудило. Ко пије, томе сви живци од честог надражавања попусте, олабаве, језик одебља, те кад је пијан неможе да говори, него језиком као тешким и дебелим заплеће, па тако му ваљда и мождани живци у мозгу често пијући укиселе се и одебљају, те није у стању брзо правилно и прецизно мислити, него само бунца. Једном ријечи, он мало по мало оглупи — од пића му разум помрачи, јер пијући ракију мозак и памет попије, као што се и каже да „пиће и мудрога полуди“.

3.

Не пиј, јер те пиће убија *морално*. Што човек тријезан неће никада ни помислити, то ће пијан и помислити и рећи и учинити. А што

неколико пута у пијанству помисли, рече и учини, то се на то навикне, пријеђе му у крв и постане обично, те послје и кад је тријезан не преза од тога. И тако мишљење му се исквари, жеље изопаче, па за све што је узвишено и племенито неспособан постане. Завали се у гријехове, те и у мислима и у дјелима постане покварен — непоштен. Зато пиће и јесте извор свију зала и гријехова.

4.

Не пиј, јер те пиће убија *материјално*. У пићу људи упропасте највећа имања. Кад пиће пријеђе у страст, то је болест, којој не помажу ни записи, ни молитве, ни мудри савјети, ни лекарски рецепти, нити икакви „antibetini“¹⁾.

Не може нико осиромашити једући, а многи је осиромашео пијући. Јер колико год попије, то у пићу много више потроши, распути, штете почини, покраду му, (дупла креда однесе), изгуби и т. д., а поред тога сваки рад занемари, и никакву дужност неможе тачно вршити ни отправаљати. За то нам свијет и вели: „Од ракије кућа плакује, а од вина кућа није мирна“. Сваки дан у крчми и трошећи по мало, „грош по грош, оде кућа на добош“.

5.

Не пиј, јер у пићу ћеш освету, па и убијство учинити. Ако те је некада неко ма и најмање увриједио, која је увриједа тако ситна да о њој не треба ни мислити, та се увриједа у пија

¹⁾ Средства против пијанства.

ности учини тако велика, те само ако ти пред очи изађе онај, који ти је ту уврједу нанио, ти си већ готов руку подићи на њега, за што ћеш се без сумње — ако ти пиће није са свијем свијест помутило — кад се отријезниш кајати. За то ономе, који је лаком на пиће, српска пјесма вели:

„Опићеш се приметнућеш кавгу,
А кавзи је тешко цевап дати“.

6.

Не пиј и због тога, што у пићу не можеш никакву тајну сачувати. Сваку тајну, коју си тријезан као у камену чувао, и која ће те доцније можда и главе стати, у пићу ћеш открити. У пићу си као решето, или продрта врећа, која не може ништа задржати. За то се и вели: „што тријезан мисли, то пијан говори“.

7.

Не пиј, јер ће те породица (па и жена ако је имаш), омрзнути и одбанити, а дјечи својој као жалосни отац рђав примјер дајеш, и у твојој кући, ако си велим ожењен, док год пијеш, неће бити среће, слоге и љубави, него вјечита бједа, свађа и неслога.

8.

Не пиј, јер када ти алкохол прође и прожма кроз сву твоју крв, то ће ти и сва крв заражена бити, те ће и дјеца која се од тебе као пијанице и заражене алкохолом крви зачета и рођена буду — бити умни и тјелесни богаљи и жалосне слике свога несретног оца. Трагови твоје грјешне страсти опажаће се на твојој дјечи. Ти ћеш им само болест у наслеђе оставити.

9.

Не пиј, јер док си бекрија и пијаница, то ће те сва боља околина оставити и презрјети,

сви поштенији људи клониће се од тебе, а свако паметно друштво увијек ће те избјежавати. Свакоме ћеш бити сувишан и несносан. Бићеш одбачен.

10.

Не пиј, јер докле год пијеш, дотле (неће бити ни теби ни твојој кући од тебе користи, а већ) домовина — отаџбина и твој народ неће моћи никад и ништа од тебе добро ни очекивати, а камо ли да ћеш моћи и у чему предвачити, а и наша пословица вели: „пијана глава не носи барјака“.

11.

Не пиј човјече, — ти си врло мало мањи од анђела, (Псал. 8, 5); па за то не пиј толико, јер и животиња као бесловесно створење, кад јој буде доста престане и јести и пити, и никад и ни једна животиња неће толико јести и пити да бљује и повраћа, а ти разумни и словесни створ, паметни човјек, то радиш, и то на жалост и срамоту често радиш.

12.

Не пиј, јер си слика и прилика Божија, разумно и словесно створење. За то не опијај се, негрди на себи образа и подобља божијег, не ваљај се по блату, неуподобљавај се животињи — свињи.

13.

Не пиј, јер ако ти пиће пријеђе у страст те тако постанеш права „древна“ пијаница, то си ти изгубљен — ти си мртав. Мртав си душевно, морално, а прије времена бићеш мртав и тјелесно.

В. Поповић,
прото.

Разговор свештеника с Хришћанима о томе, да неваља говорити срамне ријечи.

Уредништву саопштио: Срб-Пеција.

Без сумње српски је свештеник главна чињеница у народу. Он му је први и најбољи пријатељ, он је уз српски народ вазда био; српски се је свештеник веселио и плакао са својим милим и витешким српским народом.

Елем брале мој није било прилике или неприлике у народу, а да се српски попо у њој није нашао. Јест борами Србине брата тако је то било. Е, али то су били стари српски свештеници, а ми млади, чини ми се, да нијесмо

достојни ни опанака сазути нашим предцима. Но, баш би рекао, да је томе крива вражија „етикетија“ и „мода“ а неколико и дух времена.

Ма ја нећу и није ми намјера даље да зборим о неким нашим немарима и манама, већ само „све поврзи, а Боже помози“ — и браћо свештеници сјетимо се ријечи Спаситеља Исуса Христа, који вели: „Оно је прави свештеник који и душу своју за овце своје полаже“. Имајмо на уму, да сав опстанак српског народа зависи о савјесном раду српског свештеника и учитеља, те ако они извршују своју српску дужност и раде савјесно, онда ће се и премилостиви Бог и Створитељ цијеле васионе смиловати на нас и бити с нама, а кад је Бог с нама ко нам може шта учинити??

*

Данас је ухватио клицу ружан разговор и међу дјецом, јер и они више пута зборе таквијех ријечи, да би се човјек избрети морао, а то дође све отуда, што многи родитељи свашта пред дјецом разговарају, што баш никако не би смјело бити.

Свештеник је у прву руку позват да одвраћа од ружног разговора, јер он баш понајвише има прилике у додир доћи с народом.

Ја овдје саопштавам под истакнутим насловом један чланак из првог српско-босанског календара штампана 1869. у Сарајеву у босанској вилајетској штампарији, и мислим, да не ће бити на одмет, да га наше свештенство прочита, а тим још више, пошто је речена књига данашњи дан ријеткост, па ево тога чланка:

Свештеник. Мени се чини, брате мој да се теби неће допасти ова моја данашња посјета. Али шта ћемо? Ми се обично у први мах срдимо, кад нам ко истину у очи рекне, а послѣје кад к себи дођемо и размислимо добро о ствари, онда и сами се увјеримо, да је онај, који нас је савјетовао, право имао, па му још захваљујемо и поправимо се.

Тако барем бива код паметних и разборитих људи.

Парохијанин. И ја држим да је грјехота од вас не примати савјета. Ко би нас и могао боље од вас учити и упућивати на добро. Ми смо људи прости, и у грјесима огрезли.

Свештеник. Порок о коме сам намјерао е вама говорити, посао је готово општи; мало их има данас међу нашим људима, који тим поро-

ком нијесу заражени. За то ми је мило, што се овдје код тебе скупило велико друштво, па ће бар сви моћи чути шта говорим. Сјећаш ли се како си прошасте недјеље, кад си кући ишао, говорио неваљале погане ријечи?

Парохијанин. Е, оче, ја сам онда био знаш мало весео; ишао сам из гостију.

Свештеник. Но ти си опет био при себи, и знао си шта говориш. Што тријезан мисли, то пијан говори. Да се нијеси навикао кад си тријезан да говориш неваљале ријечи, не би их ни пијан на своја уста изговарао.

Парохијанин сви заједно. Оче та то је наш простачки обичај да тако говоримо. Сви смо ми такови.

Свештеник. Тако је на жалост. У цијелом нашем селу, једва ћеш наћи неколико скромнијех људи који никада не псују. Сви остали псују, и говоре срамотне ријечи безобзирке. Па већ и дјеца се вапа из малена на то уче! — Ви сте се тако привикли псовању, да већ многи изговарају те ријечи као неке пословице. Ако у јутру марвинче раниш, а ти му псујеш то и то! Ако ти когод од млађих не уреди добро посао, ето тебе опет гдје га псовком исправљаш и караш.

Ако син оца, или жена мужа расрди, понавља се то исто. Многи од вас тако су се обезобразили, да и пред свештеником псују, а има их на жалост, који као поганици псују крет, закон, свеца, и — страшно је и казати, самога Бога! Неваљали тај обичај прешао вам је у крв; многи се убезекну, кад им кажем да је грехота псовати, а неки се и диче тим неваљалим обичајем, и псујући мисле, да су јунаци, а овамо нема горих страшивица и лудака, него што су они.

Парохијанин. Неки пут, оче, не бих хтио псовати, али ме разљуте!...

Свештеник. Па зар ти тада псовка помаже? Зар ти је онда лакше кад псујеш? Знаш ја љубазни мој да имаде много људи, који кад се расрде псују, али рекао бих, као да они хоће зло још горим да учине; порок хоће да излијече пороком! Боље би било да се у мјесто тога прекрете и да ућуте па би их прошла љутина и сав јед. — Међу тим питам ја вас, јесте ли ви кадгод мислили о том како је велики грјех псовање, и како то шкоди благонравности.

Парохијанин. Научите нас, оче. Можда ћемо се ми лакше поправити, ако дознамо, како је псовка велики грјех.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Свештеник. Псовка је грјех, који се забрањује у седмој заповијести; псовка је пут к развратности, она је ријечима извршена развратност. Гдје се пеује, ту се у полак појављује и нечистота, а нечистота је грјех смртни. Кад је Господ Исус Христос распет био, онда га је грдио онај разбојник што је био на лијевој страни, а грдили су га ријечима и они поглавари и старјешине који су викали: „А, а, то је онај што вели да може разорити цркву и за три дана је опет сазидати!“ Св. апостол Павле, захтјева да се срамне ријечи међу Хришћанима не говоре, да им ни имена нема. (Ефес. 5. 3. 4.).

Псовка скрнави и наше изображење и слух и језик и владање наше. Је ли могуће да човјеку пред очи не излазе неваљалства, кад неваљале и срамне ријечи пушта на уста своја? Слух наш који треба да пази само на чисте и корисне ријечи, са гадних наших ријечи кужи се и скрнави. Језик који би требало да слави Бога, обесвјећује се псовањем. Помислите само није ли грјехота, оним истим језиком — којим призивате име Божије, име оца и сина и светога духа, — развратне и гнусне ријечи говорити. На што је још страшније. Ви примате на своја уста св. тјело и крв Христову, па на та иста уста говорите погане ријечи. На пошљетку људи доброга владања, кад вас чују гдје говорите којекакве гадне ријечи, покваре се и пођу вашијем трагом.

Но да видимо кога ви грдите и коме досађујете вашом вицом и псовком? Своје жене, које вам дјецу рађају, своје матере, које су вас родиле и одхраниле. О, како је то гадна неблагодарност! Питам ја вас, могу ли се добро владати они, који често пеују? Та ти људи обично и сами признају да су неваљали само што се још диче својим неваљалством. Ја готово не могу ни вјеровати, да човјек, који радо пеује, није и развратан. Особито је гадно чути, старе људе и родитеље, гдје пеују пред женама и дјецом.

Једна жена. Тако је, часни оче, па опет наши мужеви често говоре погане ријечи и пред својим одраслијем шћерима. Само да знате колико између нас с тога грјеха (т. ј. свађе) бива.

Свештеник. Видите, каква се темељна тужба противу вас доноси! Видите, како сте ви јако у неваљалства забраздили! Доиста се човјек мора чудити, одкуда у вас тај неваљали нехришћански обичај. Тај се обичај само ђаволу може

допадати а ником другом. Он нас и наводи на тај погани грјех. А да није и међу вама која, што непристојне ријечи говори? (окрене се к женама).

Пароксијани (готово сви заједно). Што је истина, истина, оче. Жене не пеују. Само по гдјекоја се нађе, али то су безобразнице, што немају стида ни поштења.

Свештеник. Али жене опет имају други неваљали обичај, што проклињу друге, а највећма и најчешће своју рођену дјецу. Оне сваки час говоре: „Иди до ђавола; иди к врагу на благослов; враг те однио; виле те кидале“ и т. д. Знате ли ви шта је клетва; знате ли особито шта је клетва родитељска? Та ви желите својој дјечи, својим најмилијима свако зло, кад их кунете.

Једна жена. О сахрани нас Боже од свакога зла. Ми, оче, не мислимо тако као што говоримо. Знаш ми то само у злу срцу кунемо, али последије одмах на то и заборавимо.

Свештеник. Вјерујем ја, вјерујем, да ви нехотице и само из обичаја кунете своју дјецу, кад укора заслуже. Знаш ја и то да такве клетве ништа не вриједу. Али ипак искуство свједочи, да дјеца коју родитељи често куну, небивају у животу потпуно срећна. Ево вам једног примјера за то. Мати нека била је врло љутита, па је често кледала своју дјецу. Па гле, нека дјеца једно за другим помру, и она за кратко вријеме остане сама самохрана, а имала је прије петеро дјеце. Сад тек кад је и пошљедње дијете сахранила, отворе јој се очи и она остане сама себе гристи што је своју дјецу проклињала. Тако се неко вријеме гризла и једила, док напошљетку не полуди и сама се не убије.

Једна жена. О, та нећу ја више никада клетви своју дјецу а признати морам да сам и сама до сад то чинила. Савјетоваћу и друге, да се одуче од тога неваљалог обичаја.

Свештеник (свима). То још није све, што сам хтио да кажем.

Ви често проклињете један другога, па и саму домаћу животињу. Ви називате један другог и једна другом ђаволом, врагом, вјештицом и т. д. — То је зло и наопако.

Пароксијани. Та знаш, оче, ми онда записивамо марву, кад је лијена и бијесна, и кад неће да нам по вољи иде. Па онда се ми разљутимо, па морамо тући и псовати непокорно марвинце.

www.unilib.rs *Свештеник.* Може ли марвинче разумјети ваш говор, може ли оно из ваше псовке разабрати да сте срдити, и да вам што год није повољно. Зар ви можете од неразумних и бесловесних скотова изискивати да све како ваља раде, кад ви сами који сте разумом и слободном вољом обдарени; не радите како ваља. Та ако и мораш марвинче исправљати и управљати бичем, не мораш бити према стоци... и орјатин, не мораш је кињити и мучити. Ја вам кажем да онај, који је спроћу скота немилостив, не може ни спроћу људи милостив бити. На пошљетку ништа луђе нема, него кад когод бездушну ствар проклиње и грди, као на примјер свој занат или алат којим лебац заслужује, своју кућу у којој живи, и своју земљу која га храни! Може ли вас бездушна ствар разумјети, може ли се она бојати од ваше љутине? Је ли да не може?? Па зашто онда псујете, и поганисте уста ваша које-каквим гадним ријечима и клетвама.

Парохјани сви заједно. О, оче! ми видимо, ми признајемо, да смо били неразумни.

Свештеник. Још вам имај нешто да кажем. Ви често називате друге непристојним именима, н. пр. желите онеме који вас је увриједио свакојаке бједе, болести, називате га псетом, лоповом, објешењаком. Све то ви у љутњи говорите. А има ли у таквом понашању према ближњима љубави хришћанске! Како можете ви последије таквих гнусних ријечи, које на своја уста изговорите, тим истим устима призивати име Божије! Како можете једним истим оруђем славити Бога, и проклињати људе створене по обличју Божијем? Тече ли из једног истога извора слатка и горка вода? (Јак. 3. 9.) — Осим тога опажао сам и тај рђави обичај код вас, да се ругате хромима

и грбавима, да издјевате имена својим ближњима и знанцима и да им се ругате због њихови недостатака и порока! — То све неваља.

Парохјани. Знаш, оче, ми смо људи неукни нијесмо учили књиге, па не умијемо учтиво говорити.

Свештеник. Од вас се нешто ништа друго него да у љубави један с другим живите; да један другога ни ријечима ни дјелом, ни пред њима ни на страни не вријеђате. А за то не треба да сте учени. Ви можете сами из своје здраве памети знати, шта је непристојно и безобразно, па се тога чувајте и у говору и у твору. Кад бих ја почео тако непристојно говорити и владати се, ви би сте ме осудили, и то с пуним правом. А знајте, да све што се мени непристојно то ни вама не стоји лијепо; јер вријеђа част и поштење. Хоћете ли се дакле од сад чувати од псовке, проклињања, ружних ријечи и пенијавања својих ближњих?

Парохјани сви. Хоћемо, хоћемо, оче! —

Свештеник. Тако и ваља. Вјерујте ми, драги моји Хришћани чим се ви одучите од неваљалих ријечи, одмах ћете бити честити, срећни, задовољни. Богу милији, па и други ће вас људи већма уважавати, и ваша рођена дјеца ће вас већма поштовати. Сад с Богом остајте, и запамтите моје ријечи. —

А и ти мила Србадијо Босне и Херцеговине земље славне и племените остај с Богом, до скорог виђења у нашем дичном проносиоцу српске православне црквене просвјете — бива „Источнику“.

Ти пак господин уредничке и врли Србине прими српско поздравље од твог искреног Срб-Пеције, а из „Крајине“ љуте.

Ман. Гомионица, на источни петак 1893.

О дужностима парохјалног свештенства*).

Увод.

Прије него што би укратко почели саме дужности званија свештеничког побројавати, нужно је знати: шта је свештенство? од кога је и на који начин установљено? је ли чин свештенички превосходан, по је ли уједно тру-

дан и опасан? ко треба њега да се прима? и које су нарочите дужности свештеничке?

Свештенство је званије или служба у новом завјету, које се званије састоји у проповиједању слова Божија и у свршавању тајана новог завјета.

*) Кратки извод и превод с руског, из књиге: „Св. Должностѣхъ прѣзвитѣрскѣ приходскихъ“. (Издание Уредник.

Званије овако имао је Христос Спаситељ на себи и предао га последије апостолима својима, а ови опет даље својим прејемницима. Да је Исус Христос званије свештеничко, које је на себи имао, заиста апостолима својим предао, види се из ове његове заповиједи њима предане:

„Шедши оубо научите кѣмъ ѣзыки, крѣщаѣте ѣхъ ко ѡимѣ Отца, и Сина, и крѣщаѣте Духа, оубице ѣхъ крѣсти кѣмъ, елика заповѣдахъ кама.“ (Мат. 28, 19 и 20).

А да је Христос не само апостолима својима, но у једно и прејемницима њиховим т. ј. епископима и пресвитерима у равној мјери званије свештеничко предао, види се из овог обећања Његовог апостолима: „И ѡ ѣзъ : кѣли елика ко кѣмъ днѣ до кончанѣа кѣка“ (Мат. 28. 20.).

Апостоли, као људи, нијесу могли живити до свршетка вијека, но померли су, али живе до сада и живиће до свршетка вијека у прејемницима својим, т. ј. у епископима и пресвитерима.

Свештенство је установио Исус Христос ради тога, да би људи, који су због гријехова својих од Бога одпали, и вјечној казни себе подвргли, посредством свештенства опет приведени били у милост и благодат Божију, и могли добити живот вјечни. За то св. апостол Павле своје апостолство назива *службом примирења* а проповјед своју такође *словом примирења*.

Кад је дакле свештенство од самога Христа Спаситеља установљено, и то на тај начин, да нас оно руководи да добијемо вјечни живот, то се отуда лако закључити и увидити може, да је свештенство велико достојанство. О томе нас увјеравају нека имена, којима слово Божије назива свештенике. Тако оно назива га да је: *Анђел Госиода сведржишѣла — Вјесник Госиодни — Прилика апостола — Уста Божија — Анђел цркве — Храм високи — Дом за шајну — Стуб премудрости — Труба небесна — Свјетлости свијету — Пастир стада Христовог — Со земљи — Љекар болесних — Вођа слијетих — Наставник заблудѣлих — Учишѣл — Свјетилник — Пут — Чувар — Врашар — Кључар — Извршишѣл — Судија — Владар — Измиришѣл — Молишѣл — Пресвишер — Старијешима — Јереј — Свештеник.*

Св. Златоуст о достојанству свештеничком овако говори: Не кѣли ли, что етъ екациникъ; ѡгъль Гдѣ етъ. едѣ ко коѣмъ глѣблетъ; ѡце ирадѣши ѡ нѣмъ, не ѡ нѣмъ ирадѣши, но ѡ рѣкоположившѣмъ ѡ Бзѣ (у II бееј. на Тим.).

А св. Григорије Богослов у првој бесејди својој вели овако: Екациникъ глѣжѣ, то ѡгъль екацинтъ, то архѣгъль екаколокитъ, кѣ горѣлѣ жѣртѣнникѣ жѣртѣмъ козѣнѣмъ, то Хрѣтоль иѣннодѣѣтѣкѣтѣ, окарѣзѣ козѣтѣкарѣтѣ (то етъ падѣшиѣ члѣкѣ крѣциникѣ кѣ пакѣкѣтѣ прикодѣтѣ).

Као што је чин свештенички великог достојанства, тако исто и великог труда и подвига захтјева. О томе довољно свједоче и нека имена у св. писму, тичући се чина свештеничког, којима се означава труд, бденије, трпљење и подвиг, као чину томе својствена. Тако не називају се свештеници само *Анђели*, и т. д., као што је мало прије речено, но и *војници*, *стражари*, *жешѣоци*, *винограда радѣници*. Св. Јован Златоуст о трудности званија свештеничког овако говори: Неѣтѣ трѣдѣ, иже ки подоѣнѣ кѣмъ трѣдѣ екациника. А св. Григорије Богослов каже: *да, умјети својом пашѣвом добро управљати, јесте наука која све друге превазилази.*

Но није свештеник само великог достојанства, и није званије свештеника само трудно, него је чин овај уједно и опасан. Опасност ова види се отуда, што свака и најмања несправност, а особито љеност у чину свештеничком, најжешѣој казни подлежи. За то апостол Павле, сматрајући како је страпан и опасан чин свештенички, своје прејемнике је заклињао живим Богом и страшним судом, да дужности званија свога савјесно извршују. Св. Јован Златоуст убјеђен о тој опасности, овако говори: Не мѣно многихъ кѣти ко ѡрѣхъ пѣлаѣцихъ, но мѣножайшихъ погѣлаѣцихъ

Ово достојанство, подвиг и опасност чина свештеничког треба непрестано пред очима да имају они, који чин свештенства добити желе, да би тако прије свега сами себе испитали: могу ли они такво бреме понијети, имају ли довољно разума, науке и искуства, а поред свега имају ли добру нарав; јесу ли доброг и безпријекорног живота и владања, и у опште имају ли сва она својства, која апостол Павле од свештеника изискује. Јер ко нема поменутих својстава, не само добровољно да неприма на себе овај чин, по примјеру лажљивих пророка, него кад би и зван и убјеђен био, да га се одрече, као што га се Мојсије одрицао, и као што су га се одрицали Григорије Неокесарски, Јеврем Сирп, Григорије Богослов и многи други, који су били и науком и животом свјетила црквена.

А најглавније и понајприје препоручује се сваком оном, који жели у чин свештенички ступити, да испита себе: осјећали он, да га Христос сâм тајно пита: *Љубиши ли мѧ?* Пати окци моѧ, и може ли на то питање као апостол Петар нелице мјерно одговорити: *Господи, Ты кѧи, ако љублю Тѧ.*

Даље, прима ли се он духовне пастве само ради своје ползе, или ради ползе и спасења пастве своје. И ступа ли у дворъ окци, да по ријечима Евангелија: *жикотъ нѧбѧтъ; или: да оукрѧдѧтъ и оукѧртъ и погѧбитъ.* Ако користи ради своје пастве ступа у парохију, онда је прави пастир, ако ли себе и своје користи ступа, онда је тѧтъ и разкошникъ.

* * *

У главном све дужности свештеничке могу се подијелити на четири части, од којих прва је *учити људе*; друга — *свето живити*; трећа — *тајно дјествовати*; и четврта — *молити се Богу за све људе.*

О првој дужности свештеничкој — учити људе.

Да је прва и најглавнија дужност свештеничка учити људе показао је сâм Христос Спаситељ, кад је својим апостолима рекао: *Идише и научише све народе крстиши их у име Оца и Сина и светога Духа* (Мат. 28. 19); из којих ријечи види се, да им је најприје заповједио учити, па послѣ крстити. А и само се по себи разумије, да учење треба свему да предходи, јер без предходног учења нема вјере, а без вјере не може се нико спасењу надати.

Да је прва дужност свештеничка учити људе, доказао је сâм апостол Павле, кад је о себи рекао: *Тешко мени ако ме проповједат, јер ми је дужност, служба ми је предака* (1 Кор. 9. 16 и 17). А осим тога доказао је исти апостол и тиме, што је Тимотеја епископа Ефеског на то настављао овим ријечима: *Закљѧем те дакле пред Богом и Господом нашијем Исусом Христом, који ће судити живима и мртвима, доласком његовијем и царство његовијем: Проповједај ријеч, настој у добро вријеме и у невријеме, покарај, запријети, умоли са свакијем сношењем и учењем* (II Тим. 4. 1.).

Почем је прва и најглавнија дужност свештеничка учити људе, зато строго изнекује Бог од свештеника и грози им највећим мукама, ако се верадни у њој покажу: *Сине човјечији говори Бог у старом завету, поставих те стражарем*

дому Израилеву, да слушаши ријечи из мојих уста и опомињеш их од мене. Када речем безбожнику: погинућеш, а ти га не опоменеш и не проговорити му да би одвратио безбожника од безбожнога пушта његова, да би га сачувао у животи, овај ће безбожник погинути са својега безаконја; али ћу крв његову исекаши из твојих руку (Језекиљ гл. 3. ст. 17 и 18). А у новом завету говори Христос: *Прѧидѧтъ господињ раба тогш, (недалкашаго ракомъ егш житомѧрѧ, то егъ, ници мѧка Божѧ, настакинѧа кѧ кѧрѧ и кѧтолиѧ житѧ) кѧ днѧ, кѧ онѧ не чѧстѧ, и кѧ чѧстѧ, кѧ онѧ не кѧстѧ, и прѧтѧшетѧ егш полна и чѧстѧ егш кѧ икѧрѧили положитѧ.* (Мат. гл. 24. ст. 50 и 51. Лук. гл. 12, ст. 46.)

И пастири цркве првих вијекова послѣје Христа признавали су, да је прва дужност свештеничка *учити људе*, и свагда су пред очима имали оне казни, које би их постигле, ако би ову дужност пренебрегнули; па зато су на васељенским и помјесним саборима, па у поучењима својим ову дужност препоручивали, па и саме казни напомињали и опредјелјивали, које би их постигле, кад ову дужност не би испуњавали. Тако 36. правило апостолекско вели овако: *„Нѧко-постаклиѧ Епископъ, лице лѧногѧе нѧбитъ, да ѧлѧчитѧ, дондеѧ испрѧкитѧ.* А правило 58 ап. вели: *Епископ, или прѧсвиштер, који пушта ѧ немар клир или народ, и непоучава их благочѧстију, нека се одлучи; ако пак успраје у немару и безбрижности, нека се свргне.* А правило 19 шестог вселенског сабора овако гласи: *Треба, да предстојници цркава (ш. ј. епископи и прѧсвиштери) сваки дан, а особашо у дане Господње, поучавају сав клир и народ ријечима благочѧстија...*

Св. Григорије Богослов говори, да је између свију дужности свештеничких најглавнија проповједање слова Божијег.

Премда је дужност свештеничка учити људе прва и најглавнија, ништа мање многи парохијални свештеници у садашњем времену ову дужност немарно отпављају. Зато се имају такви љењивци бојати, да им се перекне оно слово Божије преко пророка Јеремија: *Свештеници не рекоше: гдје је Господ? И који се баве законом не познаше ме, и пастири одусташе ме, и одоше за стварима залуднијем:* (Јер. гл. 2. ст. 8).

Који свештеник ову дужност учења немарно врши, па ако је поред своје љености још и незналица и то својом кривицом, т. ј. ако је имао и могао гдјегод учити се, а није хтио, такви

показује да није у чин ступио ради спасења повјерене му пастве, но само ради своје ползе, и такви обично прибјегава којекаквим празновјеријама, и своје парохијане њима заражава и у разврат доводи. О оваковим пастирима говори Господ вседржитељ овако: *Тешко пастирима, који пасу сами себе! Не треба ли стадо да пасу пастири? Претилину једете и вуком се одијевате, кољете шовно, стадо не пасете. Слабијех не кријеште, и болесне не лијечите; рањене не завијате, одагнане не доводите наспраг, изгубљене не тражите, него силом и жестином господарите над њима.* (Језекиљ. гл. 34. ст. 2, 3 и 4.). Па им послје за такovu нерадност њихову овако грози: *Ево ме на те пастире, и искаћу стадо своје из њиховијех руку, и нећу им дати више да пасу стадо, и неће више пастири пасити сами себе* (Језек. гл. 36. ст. 10.)

А да не би који од свештеника у поменуту љеност упустио се, или, да не би са свим незналица остао, то се против тога ова два сасвим потребна средства предлажу:

1) Да често с пажњом чита све, што се у пастиреком Богословљу садржи, и да ријечи св. Писма, које се у њему наводе, у срце своје укорјењава. *Света писма*, говори св. апостол Павле, *да учијеш, која те могу умудрити на спасеније у Христа Исуса. Све је писмо од Бога дано, и корисно за учење, за карање, за поправљање, за поучавање у правди. Да буде савршен човек Божиј, за свако добро дјело* (II Тим. гл. 3 ст. 15, 16 и 17).

2) Да се свим срцем моли Господу Исусу, да га он духом својим светим просвјети, уразуми и на сваку истину настави, по ријечима Христовим: *И што год запиташте у оца у име моје, оно ћу вам учинити, да се прослави отац у сину* (Јован гл. 14 ст. 14.) А на другом мјесту говори: *Ако останете у мени и ријечи моје у вама остану, што год хоћете питати, и биће вам.* (Јован гл. 15 ст. 7.)

На питање чему је свештеник дужан учити своје парохијане, и одкуда ће их учити? одговара се укратко овим ријечима, да је свештеник дужан учити људе прво, *шта да вјерују* а друго, *шта да раде и извршују*. О овоме дужан је свештеник да учи људе из слова Божијег. Томе је и сам Исус Христос обучавао људе, и проповјед своју тиме започео: *Покајте се и вјерујте у је ванђеле* (Мар. гл. 1. ст. 15.), т. ј. учио је људе вјери и добрим дјелима. Вјера садржи се у је-

ванђељу, а добра дјела излажу се у десет заповиједи Божијих.

Што се тиче вјере, она се састоји из 12 чланова, и назива се символ православне вјере, којег су Христијани дужни знати и исповиједати.

Сви ови чланови вјере налазе се у светом Писму, али не на једном мјесту, него свуда по свијем књигама св. Писма. Ове су чланове послје свети оци од туда извадили и саставили кратки састав вјере у 12 чланова, који се зове символ православне вјере Никео-константинопољски.

Исто тако и десет заповиједи Божијих налазе се у св. Писму у глави 20, друге књиге Мојсија. И будући је закон овај нама урођен, то је сваки православни Христијанин обвезан тај закон знати и по њему управљати се, чинећи добро а клонећи се зла.

А што се тиче мале дјече и у опште престога народа, за њих је довољно оно изјаснење вјере и закона Божијег, које се у малом Катихизису налази. Из катихизиса може свештеник сваке недјеље и празника по један члан или по једну заповјед протумачити и објаснити са кратком поуком.

Будући се чланови православне вјере и десет заповиједи налазе у св. Писму, то смо дужни слово Божије т. ј. књиге старог и новог завјета за основни извор и савршено правило како св. вјере тако и добрих дјела држати и поштовати; и због тога дужни смо:

1) Слово Божије испитивати, јер сам Господ тако заповиједа, говорећи: *Прегледајте писма* (Јован гл. 5. ст. 39);

2) Из слова Божијег, као из извора, божанствене истине црпити и народ учити;

3) Словом Божијим наше ријечи и поуку поткрјепљавати; и

4) Свако учење о вјери и закону, на било да га ми предајемо, или да нам га ко предаје, са словом Божијим да га сравнимо и оно, што је слову Божијем сходно и с њим сагласно, да држимо, а оно што је противно да одбацујемо, по ријечима апостола Павла: *Све искушавајући, добро држите, и свакога зла уклањајте се* (I Солуњан. гл. 5. ст. 20 и 21). А по ријечима св. Евангелиста Јована: *Не вјерујте свакоме духу, него кушајте духове јесу ли од Бога; јер многи лажни пророци изиђоше на свијет* (I. посл. гл. 4. ст. 1.)

Под именом слова Божијег не треба никакве друге књиге разумјети, но само књиге старог и новог завјета; јер су само оне божанствене књиге, које нијесу просте и по самовољи човјечијој написане, него по откровењу и по заповиједи Божијој, написане су од људи, који су св. Духом били заданути, као што св. апостол Петар свједочи: *И ово знајте најприје да ни једно пророштво књижевно не бива по своје казивању, јер никад пророштво не би од човјечије воље, него научени од светскога Духа говорите свети Божији људи* (II посл. гл. 1 ст. 20 и 21). А св. апостол Павле вели: *Али вам дајем на знање, браћо, да око јеванђеље које сам ја јавио, није по човјеку, јер га ја не примио од човјека, ниши научих, него откривањем Исуса Христа* (I Гал. гл. 1. ст. 11 и 12).

Осим слова Божијег много су корисни и списи и дјела св. отаца онеме, који црквену бесједу и пастирску поуку саставити намјерава, јер ти списи и дјела садрже у себи, или по смислу божанственога писма објашњени чланови вјере, или христијански морал, или правила и уставе о црквеном благочинију, који се предањима црквеним називају; па за то се списи и дјела св. отаца у поукама и бесједама народу на сходном мјесту употријебити могу. Но како списи и дјела св. отаца, тако и црквена предања не треба мијешати са словом Божијим, јер друго је слово Божије, а друго су списи св. отаца и црквена предања.

Слово Божије, као што је мало прије речено, садрже књиге старог и новог завјета, које су пророци и апостоли, Духом светим просвећени, написали.

Списи и дјела св. отаца јесу књиге од њих написане, које садрже у себи или *објашњење* слова Божијег, или нарочите *бесједе* народу говорене, или други састави, који су по потреби цркве ради опште користи нужни били.

Предања црквена јесу установе и правила, којима се одређује, како ваља с црквом управљати, које празнике ваља празновати, како и када их празновати. А осим тога који су дани посни, како се могу разрјешавати и у колико; укратко рећи: сви чиновни и цијело пошљедовање црквено, именује се црквеним предањем.

Ове начине учења дужан је сваки свештеник и црквени учитељ свагда и у свако доба по околностима употребљавати.

Овај је петобројни начин учења прописано сам св. апостол Павле, рекавши: *„Све је писмо од Бога дамо, и корисно за учење, за кајање, за поправљање, за поучавање у правди. Да буде савршен човјек Божиј, за свако добро дјело приправљен“* (II. Тим. гл. 3. ст. 16. и 17.) А о петом начину вели: *„Јер што се најпријед написа за нашу се науку написа, да триљењем и ушјехом писма наду имамо“* (Рим. гл. 15. ст. 4.)

Казали смо, да је свештеник дужан учити људе шта ће вјеровати и шта ће чинити, и казали смо да и једном и другом из слова Божијег учи. Но сад је нужно доказати, којим начином треба свештеник да учи своје парохијане, и колико има тијех начина? Начина учења има пет и ови су:

Први начин састоји се у томе, да учи људе св. вјери, да би тако вјерне своје с дана на дан у вјери православној боље и боље усавршавао.

Други начин састоји се у томе, да науку, православној вјери противну, побија, изобличава и свако празновјерије искорјењава.

Трећи начин састоји се у томе, да сходном поуком исправља оне људе, који се по науци вјере не владају, или који развратан живот проводе, и који су у безаконје пали.

Четврти начин састоји се у томе, да људе, који право вјерују, добродјетљивом животу наставља и руководи.

Пети начин састоји се у томе, да свештеник оне људе, који су невољни и очајавају, словом Божијим тјешти и у надежди утврђује.

Прије него што би свештеник започео по првом начину своје парохијане поучавати, т. ј. учити их вјери, треба да позна, какви су његови парохијани, јесу ли људи прости или изображени. Ако су прости, онда да избјегава у поуци својој високе изразе и замршене ријечи, и да се неупушта у нека пространа и висока богословска разлагања и расуђења, већ нека их учи најнужнијим члановима, које воде спасењу, предлажући им простим, јасним и кратким ријечима, па послије да потврди доказима из св. Писма, и од објашњења предложеног члана све донде да не одустане, док га његови парохијани не буду добро разумјели.

А да би парохијани објашњени члан вјере могли добро схватити и разумјети, то их може свештеник учити помоћу питања и одговара. Овај начин учења употребљавали су и стари

црквени учитељи, и тај се начин зове *кашикситизам*, а наука о вјери *Кашиксизис*.

Будући да вјера свагда за предмет има *благочитије*, по оној заповиједи апостолекој: *шкљачице кљ благочитије*, то је дужност свештеника, кад парохижанима својим какав члан или догмат објашњује, да из њега *изведе* сходну моралну поуку, која ће их наставити, *како животи свој християнски проводиши имају*. Тако н. пр. кад им хоће да објасни догмат вјере: *Бог јест Дух*, то треба да наведе ово: Кад је Бог дух, то је нужно, да му духом и служимо, т. ј. да ону службу и оно поштовање, које му одајемо, да од свега срца чинимо, а не само спољашње; јер спољашње и тјелесно служење и поштовање Бога без унутрашњег поштовања и добродјетељног живота није Њему пријатно и угодно. Исто тако кад их учи, да је Бог свуда и на сваком мјесту, то да им примјети, да се од Бога никуд сакрити не могу; и за то да не мисле, да могу какво зло дјело тајно учинити, за које их Бог неће знати. Истим начином треба свештеник да поступа, кад им и други какав члан вјере и догмат објашњује; јер ће се тако парохижани његови правој и истинитој вјери боље научити и догмате њене боље упамтити, а уједно знати како и живот свој управљати имају.

Ако ли парохижани нијесу људи прости, но мало изображени; т. ј. читати и писати знају, за такве треба му се мало боље приугодити и припремити, него ли за оне прсте, кад им оће што о вјери да проговори и приповиједи. Стари християнски проповједници учили су овакве људе *среством* проповиједи, које се по правилима риторичним и омитичким састављају. Дакле, ако свештеник оће да своје парохижане поучи састављеном проповиједи или бесједом, треба претходно да често пута чита риторику и омитику, и да те предмете учи.

Овдје је нужно још и то напоменути, да не би искусни проповједници слова Божијег проповједали само за то, да их људи хвале или из каквог другог узрока, но то да чине јединствено из љубави према Богу и ближњему, ради прослављања имена Божијег и ради сазидања својих слушаатеља, по ријечима св. апостола Павла, који вели: „Ушјега наша није од пријеваре, ни од нечистоше, ни у лукавству; него како нас окуша Бог да смо вјерни да примимо јеванђеље, шако говоримо, не као људима угађајући, него Богу, који куша срца

наша. Јер нигда из ласкања не говорисмо к вама, као што знате, ниши из узрока лакоумства: Бг је свједок; ниши тражећи од људи славе, ни од вас ни од другијех. Тако смо вас радо имали, да смо готови били даши вам не само јеванђеље Божије, него и душе своје“ (I. Солуњ. гл. 2. ст. 3., 4., 5., 6. и 8.)

Што се тиче другог начина учења т. ј. кад свештеник има нужду православну вјеру и цркву од јереси (и напада иновјераца) заштићавати и бранити, то, ако се какав јеретик са стране у сусједству појави, или се у самој парохiji нађе, који је јеретичним и безбожним учењем напојен, и друге невинне од стада Христове цркве одводити почне, таковог свештеник нека к себи позове и међу четири ока да му јасним и убјеђавајућим ријечима престаји његову заблуду, без сваког гњева и свађе, јер по ријечима св. апостола Павла: „Слуга (свештеник) Господњи не треба да се свађа, него да буде кротак к свима, поучљив, који неправду може подносити, и с кротости поучавати оне, који се противе: еда би им како Бог дао покајање за познавање истине“ (II. Тим. гл. 2. ст. 24. и 25.). Но ако свештеник тим начином неузможне обратити га на прави пут, и он се упоран покаже у својој заблуди, а бојати се, да не би и друге за собом одвео, онда треба свештеник његово јеретично учење јавно пред народом у цркви да изобличава и словом божијим и доказима најстаријих учитеља црквених опровргања и искорјењава; а при том да не пропусти посавјетовати своје вјерне парохижане, да буду постојани у вјери, и да не слупају онако учење, које је вјери православној противно, и да се далеко клоне онога, који зло мудрује, по ријечима св. апостола Павла: „Човјека јеретика по првоме и другоме свјетовању клони се, знајући да се шакови изопачио, и гријеши, и сам је себе осудио“ (Титу гл. 3., ст. 10. и 11.)

Но при оваком изобличавању не треба свештеник да именује оно лице, које је јереси оповјено. Овако изобличавање јеретика и јереси његове, свештеник треба да предузима из ревности, која томе има тежити, да се остала правојерна словесна паства и парохижани од разврата сачувају, и од пута спасења не удаде.

Трећи начин учења састоји се у томе, да свештеник исправља развратно и безаконо живљење. За овај начин учења, изискује се од свештеника особита предострожност и промишље-

ност, јер дјело то исправљати људе одвећ је трудно и опасно. Најприје ваља свештеник такве, који развратно и безаконо живе — ако њихов безакони живот није још јавно познат — к себи да призива, и да их са поучним ријечима одвраћа од безаконог живота. Но ако свештеник тим савјетом не увиди успјеха, и безакони њихов живот почиње бивати опште познат, онда треба свештеник јавно у цркви да говори против безаконог живота, па и опет да не именује она лица, која безаконо живе.

Кад свештеник у цркви јавно говори против развратног и безаконог живота, онда нек покаже: прво, разлику гријеха с вољом и намјером учињеног, и измјеру гријеха нехотице и по незнању учињеног, и нек напомене, какву жестоку казан имају очекивати они, који с намјером и хотимице гријеше; к томе да изјасни силу гријеха уобичајеног и овладалог грјешником, као и трудно ослобођење од тога гријеха; друго, да покаже сvezу једног гријеха с другим и наклоност из једног безакоња у друго; треће, да грјешницима живо представи гњев Божији; приближавајући се страшни суд Божији, који је и самим праведницима ужасан; лишење небесни блага и напљећење вјечних мука.

Премда је дужност свештеника при сваком начину учења ревност показивати, но при овом начину, гдје се против развратног и безаконог живота говори, треба свештеник да је најревностији. И не друкчије но тако да помисли, да је сваком она ријеч Божија речена: *Вичи из грла, не усшежи се, подигни глас свој као труба, и објави народу мојему безакоња његова* (Исаије гл. 58. ст. 1). И она ап. Павла: *Проповједај ријеч, настој у добро вријеме и у невријеме* и т. д. Јер ако би свештеник развратно и безаконо живећима спиходио и попуштао, или их без надлежног духовног учења остављао буде, то такав свештеник по ријечима св. Јована Златоустог *није лекар својим овцама но убијца*. Овдје је дужан шљедовати примјеру Спаситеља, који је више пута кротко са својим ученицима поступио, а кад кад и жестоке ријечи против њих употребљавао. Тако је Петру казао: *Блажњк еси Ближни карк Ђшпа, и обекао је да ће на његовој исповјести пркву своју основати; а послије га изобличио овим ријечима: Иди за многу гитано, тоблизанк ми еси. И на другом мјесту казао је ученицима: Ђдиниче ли и кы без раздмн естг?*

Да не би одвећ жестоким изобличењем развратно и безаконо живећи, у очајање пао, или да се не би огорчио против сваког поболшања, то такво изобличење од свештеника ваља да буде благо и кротко, које све дотле непрестано да продужава, докле год грјешници непрестану од својих безакоња. Па ако би се при свем том непрестаном поучавању гдје-који показали несправни, опет зато да неочајава о њиховом покајању, јер Бог у разво вријеме призива грјешне на кајање. Тако једне зове врло рано, једне у трећи, једне у шести, а једне у девети час; напошљетку показује милосрђе и онима, који су до једанаестог часа празни пребивали. Зато је дужан свештеник о поправки безаконих људи неуморно старати се и то с постојанством и трпљењем.

Четврти начин учења састоји се у томе, да свештеник оне, који право вјерују, добродјетелном животу наставља и руководи. Овај посао изискује науке и искуства од свештеника. Тако нек им живо представи, да само проста вјера, коју они имају, није ни Богу пријатна, а ни за њих толико спасоносна, ако се не постарају поред вјере и добра дјела чинити. А да би они знали, која су та добра дјела, која се поред праве и чисте вјере од човјека Христијанина изискује, то је нужно, да им свештеник таква изброји и објасни. Притом и то, да им напомене, да добра дјела која им треба чинити, нечине само из бојазни или притворности, но сасвим од срца и љубави према Богу и ближњему.

Пети и пошљедњи начин учења састоји се у том, да свештеник тјепи оне, који су невољни и који очајавају. Невоље грјешника једне су душевне а друге тјелесне. Душевне невоље састоје се у том, кад се човјек грјешни ејећа својих разних безакоња, која је у животу чинио, и за њих се каје; или кад гријехове своје признаје и држи, да су тако велики и тешки, да чисто очајава, да га неће Бог помиловати, ма како се за њих кајао. А тјелесне невоље опште су свима људима, као: глад, рат, помор и друге разне болести и несреће. И у једном и у другом случају дужан је свештеник невољне парохијане своје по величини и каквоћи невоља из слова Божијег као неизпривог извора тјепити и ублажавати, по оним ријечима св. ап. Павла: *Благословен Бог и отац Господа нашег Исуса Христа, отац милости и Бог сваке утјехе, који*

нас утјешава у свакој невољи нашој, да би смо могли утјешити оне који су у свакој невољи утјегом којом нас саме Бог утјешава (II. Кор. гл. I ст. 3 и 4).

Но ако би свештеник наишао на таквог грјешника, који никако неће склонити се на утјешавајуће савјете и поуке, према таквом нек у мјесто благих ријечи употреби жестоке, у колико се то са околношћу слагало буде.

Ако се догоди, да свештеник тјеши онакве људе, који, или, за вјеру своју или за друго што на правди страдају, таковима нека савјетује, чувати се, да сами недају повода гоњењу; но да се као добри Христијани и честни људи по-старарају своју част и невиност у цијелости сачувати, а гоњења трпљиво сносити. Лијепо о оваквим невољама честни људи говори ап. Петар: *Ово је угодно пред Богом, ако Бога ради поднесе ко жалости, страдајући на правди, јер каква је звала ако за кривицу муке трпише? него ако добро чинићи муке трпише, ово је угодно пред Богом* (I Петр. гл. 2. ст. 19 и 20).

При сваком побројаном начину учења, дужан је свештеник у поуци и бесједи својој употребљавати свето име Исуса Христа и казати, да основатељ свете вјере и нашег спасења јесте сам Исус Христос, Син Божији, по чему га ап. Павле и назива: *Началником и свршишљем вјере* (Јев. гл. 12. ст. 2.); да се живот вјечни само о имену Исусовом наслиједити може по оном: *Нема другог имена под небом данога људима, којијем би се могли спасити него само Исусом Христом* (Дјел. ап. гл. 4. ст. 12); да су сви пророци о њему прорицали и о његовом имену обрицали опроштај грјехова; да је Он истинити и прави Син Божији, свјетлост разума, добри пастир, који је душу своју за стадо положио; да је јагне Божије, које је све људске гријехе по себе узело и ради нас пострадао; да је Он пут, истина и живот; да је дјерк, воскресеније и страшни судија, који ће свима судити, и свакоме како је ко заслужио дати. Оваква настава о Исусу Христу, при сваком начину учења биће за парохијане врло спасоносно а и неопходно нужно.

Из доведе реченог видели смо, чему је свештеник дужан учити своје парохијане, но сад је на реду да се наведе и то: гдје ће и кад ће свештеник учити их? Колико се из дојакошњих

поучења, из св. Писма изведени, видити може, није опредјељено мјесто, ни вријеме гдје и када ће свештеник учити своје парохијане. Откуда шљедује, да је он дужан свуда и на сваком мјесту и у свако доба учити; дакле не само у цркви у дане недјељне и празничне, но по примјеру св. ап. Павла и у цркви и по домовима, као што сам говори: *Како ништа корисно не изоставах да вам не кажем и да вас научим пред народом и по кућама* (Дјел. гл. 20. ст. 20); и све у опште и сваког на по се, као што исти апостол говори: *Опомињите се да три године дан и ноћ непрестал учехи са сузама свакога од вас* (Дјел. гл. 20 ст. 21), и у вријеме и у невријеме по оном: *проповједај ријеч, настој у добро вријеме и у невријеме* (II Тим. гл. 4. ст. 2)

При том кад свештеник посјеђава парохијане своје у њиховим домовима, да пристојним начином дозна, како домаћин и његови домаћи живот свој проводе, проводе ли живот по закону и по вољи Божијој, и чини ли у кући сваки оно, што је дужан чинити, и одговара ли сваки своме позиву; испуњавају ли брачници дужности супрушке, родитељи дужности родитељске према дједи својој, а дјеца дужности своје према родитељима, испуњавају ли господари дужности своје према млађима, а млађи дужности према господарима? Па ако би дознао да ко год од домаћих дужностима својима неодговара, таквог нек исправи благим и поучним савјетима. Овака посјета свештеникова заиста неће никад бити досадна његовом парохијанину, кад се овај само увјери да му свештеник у кућу не долази ради какве користи своје, но ради поуке и спасења повјерене му словесне пастве.

Свештеника обгезује само пастирско званије његово о спасењу својих парохијана толику бригу водити; јер ако и сачува у цијелости 99 оваца од стада свог, а једна због љености и нерадности његове заблуди и погине, то ће он сџм, по ријечима евангелским, својом душом за њу платити; за то му је нужно над сваким ма и најмањим у парохији својој надзиравати, да би заблудившег благовремено на прави пут извести, или ако који душевно болује, исцјелити могао; то пак друкчије учинити неће моћи, док год по-ступке и владање својих парохијана честим посје-тама и са умилјатим опхођењем с њима не сазна.

(Наставиће се).

Одговор на питање из пастирске праксе*).

Је ли оправдано, кад се н. пр. деси 2—3 крштења за један дан, па се при првом читају три „запрещенија“ са „молитвом четвртом“, а при другом и трећем не?

Заклињање, у специјално-црквеној употреби, узела је наша св. православна црква као дјејство трикратнога оглашења, да, по примјеру Христа Спаситеља¹⁾, запријети нечистому духу, његовој сили и пакости, јер је он после пада првога човјека задобио неку власт над људима. Заклињати (εξορκίζειν) значи, дакле, изгонити ђавола из човјека молитвом и привањем имена божијега. ²⁾ Па како он својим моћним утицајем тајно обитава у некрштенима, то је црква наредила, да се читају при крштењу за то прописане молитве.

Заклињање злог духа у цркви Хришћанској има свој почетак у древности. У првој половини III. у IV. и V. вијеку свршавало се оно над сваким лицем, које је само зажељело да се крсти. Ево доказа. *Јустин филозоф* каже: „свако знаде, да ми, који вјерујемо у Бога, молимо Њега да нас сачува „отъ чждухъ“, т. ј. злих духова, као што веле и пророчке ријечи. И ми увијек молимо Бога кроз Исуса Христа, да се сачувамо од демона, који су противници богопоштовања и којима смо се ми негда клањали, а сада, после обраћања к Богу кроз Христа, да будемо непорочни. И тако називамо ми Христа Помазаником и Спаситељем, пред чијим

1) *Мат.* 17. 18.; *Исидор.* Lib. 2. „de div. offic.“ cap. XX.; *бл. Августин.* Lib. 2. „de nupt. et concup.“

2) *Wiedenfeld* Ibid pag 137.

именом дрхћу демони, који, чим су заклету у име Његово одмах се нама покоравају.“³⁾ Па онда *Теофил Антиохијски*⁴⁾ *Тауцијан*⁵⁾ *Мин. Феликс*⁶⁾ и *Јустин Мученик*⁷⁾ спомињу заклињање именован Исуса Христа. *Иполит*⁸⁾ и св. *Киријан*⁹⁾ изрично казују да се је заклињање обављало увијек пред крштењем. *Пата Целестин* (V. в.) вели: обраћам пажњу на то, како св. црква једнообразно по цијелом свијету над онима, који се крсте — била то дјеца или одрасли — не свршава прије крштење него тек после заклињања и дуновења по свештенослужитељу“¹⁰⁾.

Важност и карактер древности овога дјејства лијепо су означили *Сирције*, *Лав Велики* и *бл. Августин*. Они рекоше да је заклињање „заповијед апостолска“ (apostolica praescriptio)¹¹⁾, „апостолско правило“ (apostolica regula)¹²⁾ и „врло древно предање црквено“ (antiquissima ecclesiae traditio)¹³⁾.

И тако, кад знамо, да је заклињање ушло у састав чинопосљедовања крштења

3) *Јустин филозоф.* „Dialog. sum Triphon.“ Cap. XXX.; *Curs. Compl. Patrolog. Serin. Graec.* Tom. VI. col. 540.

4) *Памџиники дрв. Христ. писмем.* Томъ 1. стр. 33.

5) *Тауцијан* „Orat. adv. Ellin.“ cap. XVI.; *Сравни:* „Памџт. дрв. Христ. писмем.“ Томъ 1. стр. 156.

6) *Мин. Феликс.* „Octav.“ cap. XXVII. *Сравни:* „Памџт. дрв. Христ. писмем.“ Томъ 1 стр. 91—93.

7) *Јуст. Муч.* „Apolog. II.“ cap. VI. *Памџт. дрв. Христ. писмем.* Том. III. стр. 120.—121.

8) *Hippolit.* Can. XIX. n. VI.

9) *Киријан:* „Epist.“ LXXVI. n. XV.

10) *Coelestinus.* „Episcop Gallide.“ epist 1. cap. 2.

11) *Сирције.* Epist. ad Enn.“ cap. II.

12) *Leo.* „Epist. ad episcop. Licil“ cap. IV.

13) *Августин.* „De nupt. et concup.“ Lib. II.

*) Врло сам благодаран честитому и врједному уреднику овога листа на почасти, доброту и повјерењу, е ми — читајући моје радове у „Српском Сиону“ — и сам посла неколико питања, што их доби од браће свештеника у Босни, да, по жељи његовој, одговорим на њих, Уједно хвала му, на лијепом дару, којим помножа и увелича моју библиотеку!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

својим, тако рећи, *законитим путем*, а не случајно, морамо предпоставити, да су за такав акт морале бити прописане *неке молитве и одређен начин, како се у разним приликама исте произносити имаду*.

Молитве при заклињању — вели Кирил Јерусалимски — биле су састављене по св. писму¹⁾ и то за то, што „св. ријечи“ — како каже Атанасије Велики — имаду особиту силу изгонити демоне²⁾.

У свези са овим што до сада реко-смо, према карактеру самог дјејства заклињања: „*је ли оправдано кад се н. пр. десе 2—3 крштења за један дан, па се при првом омитају при „запрещениа“ са „молитвом четвртом“, а при другом и трећем не?“*

На то питање тражи се од нас, да са аргументима у руци одговоримо невнаному брату. Директно и напречац овде је теже одговорити, али кад се саберу и у цијелост приведу нека дата, која стоје у свези са питањем — а нама су при руци — држимо, да ће и само то питање бити ријешено.

У древној пракси цркве свршавало се заклињање над свима оглашенима у *једн извјесн дан*³⁾. Том приликом ипак нису над свима заједнички, у једном истом моменту, произношене „молитве запрещениа“ него *одјелито*. Кад је један примао заклињање други су стајали сваки на своје мјесту, — мушки и женске засебно одијељени⁴⁾. Правило је, дакле,

да се свако дијете мора одијелито крстити и за свако има се засебно вода осветити⁵⁾. Па ипак неће бити противно општим црквеним установама, ако се, на основу извјесних примјера у црквеној историји⁶⁾ и св. писму⁷⁾ буде крстило у *један пут неколико дјеце*, па се тој дјечи читају „молитве запрещениа“ *заједнички и само један пут*. На сабору Костаншинопољском одговорено је еп. Теогносту овако: „*буде ли много дјеце, један јереј нека измоли над њима један пут молитве, и свако дјете нека погрузи три пута, изговарајућ ријечи: во има ѿца...“* и т. д.⁸⁾. И у Требницама из XVI. вијека може се наћи у том погледу исто правило: „*аще гл҃хитса младенца два или три крстити и множае, то глаголемъ молитвы окр҃е всѣмъ и все послѣдованіе св. крещеніа, только има къ молитвахъ глаголемъ комѣждо свое“*⁹⁾.

При свему томе, ипак не смијемо никада заборавити, да је ово дозвољено само *изнимно* и у таквим приликама кад се *дружнѣ неби могло поступи*. Лијено је рекао св. Апостол: — „*нѣжды ради и законѣ прѣмѣненіе выветѣ“*. Ако је допешено на крштење двоје, троје или више дјеце, да се крсте *у један мах у истоме дану*, те ако је свештеник *принужен* да приштеди вријеме т. ј. да то сврши прије, него што ће свршити кад редовно свакоме дјетету чита све молитве, може читати над дјецом *само једанпут* сва „запрещениа“ са „молитвом четвртом“ и може их крстити у *једном* освећеној води. Том приликом треба да пази, да на извјесним мјестима молитава увијек спомене

1). Кирил Јерусалимски „Praefat“. п. 9.; Сравни у руском преводу „Твор. Кирил Јерусалим.“ стр. 12.

2). Атанасије Велики „Epist. I. ad Marcell. de psalm. VIII. п. 33.

3). Александр Алмазовъ „Исторія чинопоклѣдній крщеніа и миропомазаніа“. стр. 173—174.

4). Кирил Јерусалимски. „Praefat“. п. 14.; Сравни руски превод: „Твор Кирилла Јерусалимскаго“. Ibid стр. 15—16.

5). Номоканон вел. Требника пр. 199.

6). Крштение Руса на Дњепру.

7). Дјела апост. 2, 41.; 19, 7.

8). Руск. исшрив. библ. Ibid стр. 131.

9). Христ. чш. 1877. г. ч. I, стр. 136—167.; Сравни: „Иштина“ год. I. (1885.—86.) стр. 371.

редом имена свију, који се крсте, па онда, мора свако дијете *засебно погружавати у воду* изговарајући при томе: „крѣстѣса рагѣ кѣйи, ѿмѣкѣ: ко ѿмѣ Оѿца.....“ и. т. д.

То су границе у којима се кретати смијемо. Ко би хтио да још и даље иде, па да си, комоције ради или не знам зашто, дозволи нешто сасвим противно овоме, тај гријешни и није достојан свог високог свештеничког позива. У св. тајни крштења свака радња има своје значење, баш за то свештеник је позван, да све молитве очита смјерно и побожно¹⁾. а сваку радњу да сврши по ономе реду и онако, као што је св. црква одредила²⁾.

Није, дакле, оправдано кад се десе 2—3 крштења за један дан, па се при *првом очишћу* три „запрещениа“ са „молитвом четвртом“ а при *другом* и *трећем* не. Ако узмеш да се молитве при првом крштењу односе и на друго и на треће немаш право, јер ти мањка сам *објект*. Зар можеш — сагласно ономе што напријед рекосмо — спомињати у молитвама имена дјеце, која се, тобоже, крсте а вијесу ни присутна?! Шта више, можда ниси ни помишљао на ту дјецу, јер ниси знао за њих, па ни за име им! Читање споменутих молитава у два у три пута за један дан, па још кад се деси у кратким паузама, можда је и напорно за

1). *Треб. Пеш. Могиле* ч. I. стр. 3.

2). *Требник*. пр. св. апост. и св. оцаца о крштењу.

гдје кога брата, али шта ћемо: „Смѣже дано много, много всыщѣтѣ ѿ негѣ: и смѣже предаша множайше, множайше истѣжѣтъ ѿ негѣ.“ Сабором *Лаодиѣјским* дано је право заклињања само свештеним особама (онима који су од епископа постављени)³⁾, дакле, измијене нема и не може да буде.

Па ипак, ваља знати, да је црква и у томе погледу, по својој материнској љубави, дала свештенику знатну полакшицу. Прије свега измијенила је древни обичај, по ком су „запрещениа“ при сваком крштењу произношена 8—10 *пуша*⁴⁾ те је утврђено да се унапредак читају *само један пуш*⁵⁾. Друга је полакшица она, о којој смо већ имали прилике чути, да се у један мах дозвољава крстити двоје, троје или више дјеце, и да им се молитве очитати могу *заједнички* и *један пуш*!

Одговор на стављено питање овакав је: „молитве „запрещениа“ могу се очитати само један пут и у ономе случају кад се крсти двоје, троје или више дјеце у један мах, па кад то изискује какова нужда, да тако бити мора; а кад се дјеца одјелито крсте па макар то било и у једноме дану, ваља свакоме редом очитати све молитве“.

Златоје.

3) *Саб. Лаодик.* пр. 26.; Сравни: Јовић „Опытъ курса церков. заповѣд“. Том 1, стр. 444.—445.

4). *Симеон Солунски.* „De sacramentis“ сар LXI.

5). „*Русск. истор. библ.*“ т. VI. Спб. 1880. стр. 416.

Материјалне прилике српско-православних манастира у Дабробосанској епархији.

У новије доба, почело се је на сав мах радити о бољитку источно-православних српских манастира у равном Сријему, Бачкој и Банату. И заиста сваког Србина и пријатеља српског мора веселити та појава.

Но, што је још најбоље, и што је сваке похвале вриједно, то почетком идуће школске године тамошње монашество добива једну нову тековину, а та тековина јест „*калуђерска школа*“, која ће се у име Божије 1. септембра о. г. у

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

манастиру Опову отворити. Доиста је то красно и лијено, па живили покретачи те замисли!

— Е, лако је њима, јер тамошњи манастири — „не вежу лик за опуту“, као наши манастири у Босни и Херцеговини земљи славној и поносној. Тамошњи манастири стоје на врло доброј материјалној подлози, али „ево аве јадне главе“ — и наших овамошњих ерпско-православних манастира, који — попријечно узевши врло лоше материјално стоје, па тако нијесу кадер ни из далека правосл. вјери и народу онако послужити, као што би требали, и као што је и сврха ерпских манастира.

Но, тако је зуб времена донио, и така је судбина наших манастира, а казао је један ерпски мудрословац: „Нема ништа на свијету постојано“. Вријеме куле по Котарима гради, а вријеме разграђује; „иде вријеме носи бреме“, а неумрли Његуш вели:

„Иза туче ведрије је небо!

Иза туче бистрија је душа!

Иза плача веселије појимш!“

— Него хвалимо Те Свевишњи — Творче цијеле васионе, што си удостојио милости Своје наше старе, и што си им помогао па су нам и ово оволико и у оваком стању манастира сачували и нама као аманет предали, а сад је до нас, е ћемо знати цијенити, чувати и поштовати тај драгоцени ерпски аманет.

*

У Дабро-босанској епархији сад за сад постоје четири манастира, а да се нијесу претворили у мирске цркве.

Високопречасна Конзисторија у Сарајеву брине се за опетанак ова четири манастира, али није немогуће ова четири манастира на брзу руку у добро материјално стање довести, и поред најбоље воље, коју сигурно митрополитска Конзисторија и има, а особито под управом честитог старине, врлог ерпског књижевника и добротвора Високопреосвештеног госп. Ђорђа Николајевића, чије су врлине свему Српству познате“. — Поменути четири манастира јесу:

— Озрен“ — на сред Босне равне. Овај манастир врло добро материјално стоји, а то има да благодари високој земаљској влади, која је подарила овом манастиру велике шуме, од којих је манастир до сада већ продао дрва за своту од преко 20.000 фор. Осим тога земаљска

влада даје годишње 500 фор. за уздржавање манастирске школе. Манастир налази се сада под управом заслужног оца игумана госп. Гедеона Марића.

— Ваведенски манастир — Гомионица“ — много је у лошијем материјалном стању од манастира Озрена, али јамчи нам воља и труд садашњег настојатеља високопреподобног оца игумана госп. Г. Стојнића, да ће овај манастир све што боље напредовати, јер госп. Стојнић сву своју снагу улаже на корист и бољитак ове обитељи, него жалити је, што он оскудијева у калуђерским снагама, па сам мора — што но ријеч: „На врат и на нос летити“, а парохија манастирска и онако је повелика.

— Паураћа“ — виш' Зворника Спречи на извору, под високом гором Бороговом, задужбина Вукана жупана. Овај је манастир врло сиромашан и запушћен, као што нам и садањи настојатељ истога манастира пише, али бар није задужен, па опет данас сјутра надати се је, ако се буде настојало, да ће у боље материјалне прилике доћи, што му и ми од свега срца желимо.

Сва три поменути манастира икако — тако али задужбина славних Немањића Моштаница“ у Крајини љутој, баш је у сасвим рђавим материјалним приликама. Врло је добро примјетио, један Србин Далматинац — оружнички капетан лањске године, рекавши писцу овцијех редака: „Ма чујете пријатељу! Богу је плакати, е се је овака црква и у оваком красном мјесту овако запустила“. Ми му додасмо: „Право имате госп. капетану, али ево муке овај је манастир врло задужен, и кад ће се одужити, то те драги Бог питао“; а о његову напретку не треба ни зборити, јер врло красно вели једна ерпска народна пословица: „Без пастира нема намастира“.

*

Ми би једну рекли у погледу овог манастира, па да се је надати бољој његовој будућности; наравно, то је наше субјективно мњење — наиме: у прву руку, требало би ову обитељ очистити од дуга, па ма на који начин било, они повјереници, која су на свом мјесту нека се замоле да извјесно вријеме, до побољшања манастирског причекају, а ми смо увјерени да би многи чекали, а шта више не би ни упитали за дуг, само кад би видјели, да манастир напредује и да се ко заузима око његова напретка. Осим тога умјесно би било, да Моштаница неко вријеме постане као „филијала“ манастира Озрена,

или Ваведенскога манастира Гомпонице, а пошто би Моштаница постала филијала једног од ова два споменута манастира, онда би се дотични настојатељ требао бринути о манастиру Моштаници, помогао га у нечем, надзор водио, да се у њему економише; но прије свега требало би калуђерима или свештеницима, који би тамо били одредити сталну плату, па да тако не могу, како хоће располагати са парохиялним приходима, већ да сувишак парохиялног прихода улажу у опћу манастирску касу. Ово би било добро у опће за материјални бољитак сваког манастира да калуђери имају извјесну плату, пошто се наши манастири издржавају из парохиялних прихода, а немају својих добара, као манастири у другим ерпским крајевима. Онда се не би могао потужити, овај или онај калуђер да му је кризо, и да цабе служи.

*

Но, јамачно, надати се је од Високопречасне Конзисторије, којој највише треба да на срцу леже св. обитељи у њезину подручју, да ће иста у своје вријеме приступити уређењу манастирских прилика, па да ће по својој увиђавности ставити братству по манастирима нека правила, по којима би се братство равнало и савјесније своју свету дужност испуњавало, а све на корист и унапријеђење св. манастира; манастире самосталним уредима начинити, а отклонити свако тудорисање са стране општина, Конзисторија нека непосредно надзорводи, изузевши евентуалне слу-

чајеве, гдје иста својим указом овој или оној личности повјери, да прегледа рачуне или које друге ствари.

По пословном реду за епархијску конзисторију архијепископа и митрополита сарајевског, треба да дотични референти (I реф. тачка 2 и 8. II реф. тачка 1, 2, 3, 5) узму у претрес поједине тачке које се односе на уређење манастира, и да свестрано и најенергичније приступе раду око уређења манастира са сваког гледишта. Ми то са пуним правом очекујемо од Конзисторије, јер крајње је вријеме да се већ приступи раду.

Увјерени смо, кад би се у бољи ред наши манастири довели, да би било и више кандидата за свештенике монашеског реда.

Ми рекосмо и душу спасосмо, а од свега врло мало; дао би Свевисњи, да ове наше ријечи мјеста нађу на позватим мјестима; а да не буду глас „вапијућег у пустињи“.

Но, идемо, да видимо; што је добрих дана пред нама је; а ми ћемо се од свега срца молити драгом Богу, да нам поживи до најкрајње људске доби нашег премилог архијепископа Високопреосвештеног гоеп. Ђорђа Николајевића, а не сумњамо ни мало, да се неће Његово Високопреосвештенство обазријети и на свештенством монашеског реда, те њихове обитељи својом светом, мудро и дарезљивом ерпском десницом у добар ред довести.

У Бос. Крајини, пред Петров дан 1893. г.
Срб-Пеција.

Кратка правила монашеског живота*).

I.

Које су главне дужности монашеске?

1. Љубити Бога свим срцем, као отца и бојати га се као Господа.
2. Ову љубав засвједочавати тачним испуњавањем његових заповиједи и страх Божији показивати у чувању себе од свега, што га може прогњевити.
3. Ближњима ради Бога помагати.
4. Одрећи се себе тиме, што треба вољу своју покорити вољи божијој и вољи својих старијих.

5. Удаљивати зло и тријевити га како из себе тако и из други: из себе тиме, што ваља умртвљавати душегубне страсти, а код други тиме, што их ваља чувати од порочни дјела и уздржавати од зла.

6. Насађивати евангелско благочестије и у себе и у друге, пажљивим слушањем или читањем божијег слова, покајањем, скрушавањем срца и чешћим примањем светога причешћа, а у другима насађивати га добрим примјером, попобожним бесједама и уердном к Богу молитвом.

*) Из устава општежителног Георгијевског манастира.

II.

Шта треба да ради монах у ћелији?

1. Да воли усамљеност ћелије своје, да тихо сједи и у ћутању се упражњава.
2. Да има свагда Бога пред очима као свевидећег и свезнајућег.
3. Да бодро пази на искушење ѓавола и да то побјеђава молитвом.
4. Да се моли тако, како би се молитвом сагријала душа и проливале сузе умилења.
5. Да се занима читањем или рукодјелијем.
6. Да уздише често за вјечно блаженство.
7. Кад излази из ћелије, да се наоружа крстом и молитвом, да би безопасно свршио посао, ради кога излази из ћелије.

III.

Како треба монах изван ћелије да се влада?

1. Да чува брижљиво сва своја чувства, особито очи и уши, да невиди или не чује што не ваља.
2. Да необраћа пажњу на оно што је сујетно и пагубно.
3. Да брже свршава своје послове, па да се опет у своју ћелију повраћа.
4. Да свуда чува чест монашеску, и да је учтив и смјеран.
5. Кад се с другима разговара, да говори о предметима душевним и побожним.
6. Да никога не оговара, нити да буде љубопитљив.

IV.

Како треба да се држи монах на молитви?

1. Најприје да ум свој и мисли прибере и да се сјети величества божијег и свога ништожества.
2. Све свјетске и тјелесне жеље да из свога срца прогна.
3. Да с највећим смирењем и благоговјенијем Богу предстоји.
4. Да се непрекидно на молитву одаје и душу своју у молитвеном духу одржава.
5. Да се моли духом и истином, т. ј. смирено, ердачно, скрушено, разумно и пажљиво.
6. Да настоји бодро да му не буду мисли растурене.
7. Да уздише к Богу о својим сагрјешенијама и недостојинству.

V.

Како треба да се влада монах при трапези?

1. Да се учи више ћутати, него говорити.
2. Да не тражи да сједи у зачелу.
3. Да смјерно и воздржно једе и пије, да небуде лаком.
4. Да не замјера и пробира јела, сјећајући се да је Господ за нас распети имао *жели* и *оцет*.
5. Да добро пази шта се чита и тим да насићава своју душу.

VI.

Шта треба монах изјутра да ради?

1. Да у означено вријеме одма устаје.
2. Да се наскоро затим стави на молитву, учинивши метаније и изиђе пред лице божије на његову службу.
3. Да благодари Богу, што га је у ноћи сачувао.
4. Да прве мисли последије спавања и устанка к Богу обрати.
5. Да се утврди у намјери дан тај богоугодно провести.
6. Да би ово учинити могао, треба уердно за то да проси божију помоћ и благодатно Његово подкрјепљење.

VII.

Шта је дужан монах да ради кад леже да спава?

1. Постелу и сан да у уму себи представља као гроб и смрт.
2. Да испита своју савјест, па ако нађе да је дана тога нешто хрђаво учинио, да принесе Богу покајаније и обећање да то више неће чинити.
3. Уердно да се Богу помоли, да би га он сачувао те ноћи од гријеха и искушења.
4. Да се затим Богу и ангелу хранитељу препоручи и легне спавати.
5. Да се брижљиво чува од хрђави мисли и врашки лукавета, кад је на постели.
6. Да сваки пут уздахне к Богу и изрече кратку Исусову молитву, кад се год пробуди.
7. Да никако не лежи на постели, кад не спава и кад му није потребно.

VIII.

Шта треба да ради монах на исповијести?

1. Најприје да приљезно своју савјест испита.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

2. Да се скрушава и жали много што је гријешно.

3. Да све своје гријехове потпуно исповједи.

4. Да се тврдо и искрено ријеш, да ће чувати се од најмањих сагрешенија.

5. Да јепитимије, које му духовник наложи, уредно прима и испуњава, или да и сам себи по савјету духовника такве налаже ради очишћења своје савјести.

IX.

На шта треба да пази кад своју савјест испитује?

1. Да извиди да ли је нарушио оне објете, које је при светом крштењу учинио, кад се је одрекао свију сатански дјела.

2. Да дознаје, није ли што учинио, чим би нарушио оне објете, које је при ступању у монашество изрекао: да ли је хранио чистоту и воздржаније, послушност, некористољубивост и трпљење свију незгода и скорби.

3. Да није нарушио благопристојност или је какве соблазне учинио.

4. Да није се одавао на лукаве помисли и але тежње похоти, које га никада неостављају.

5. Да није пропуштао и пренебрегавао часове молитве, да ли је уредно Бога славословио, и да се није мислима расијавао.

6. Да ли је бивао безочан, гордељив, сквернословљив, опадач и оговарач?

7. Да ли се је свагда и у свему покораво наредбама свога настојатеља, или да није у дужности својој бивао небрежљив?

X.

Шта пред литургисањем и у вријеме литургисања (ако је јеромонах) да ради?

1. Савјест треба да чистосрдчним покајањем најприје да очисти.

2. Да се воздржанијем и молитвом достојније спреми за свештенодјејство.

3. Да томе са скрушеним и смиреним срцем приступа.

4. Да с највећим благоговјенијем приноси бескрвну жртву за себе и остале људе.

5. Да се са страхом и вјером причешћује добро пазећи и памтећи на онај возглас: *сјашаја својашим.*

6. Да с највећим благодаренијем Богу захвали и послје излази смјерно из цркве.

XI.

Шта има радити по литургисању?

1. Да Богу цијелом душом благодари, што је удостојен да сврши литургију и да то сматра као највеће благодјејаније.

2. Да цијелога себе унутрашње посвети на свагда Богу служеније.

3. Да непрекидно уздише за вјечним блаженством.

4. Да се врло смотрено чува од сваког поступка, од свакога разговора и душегубни ријечи, као и од сваког сагрешенија и паденија.

5. Да се свакојако брине да живи пред Богом као својим највећим благодјетелем безпорочно.

XII.

Шта и од чега се треба уопште сваки монах да чува?

1. Да чува ум свој од хрђавих и лукавих мисли.

2. Да своје срце чува од зли похоти и гордости.

3. Да очи своје чува од мирске сујете и прелести.

4. Да слух свој чува од празни и смијешни разговора а нарочито од оговарања ближњег.

5. Да језик свој уздржава од опадања, осуђивања и да се не упушта у договарања метежна.

6. Да избјегава пијанство и да се не предаје сластољубију.

7. Да се чува од љености и да избјегава састанак са женскињама.

8. Да се понајвише и у свему смирава пред Богом, да је кротак, безкористан и да воли добровољну ништету, да је трезвен и чист, да је потпуно незлобив, да је са сваким у миру и да дише братољубијем.

XIII.

Какве су дужности монаха уопште према братству?

1. Он је дужан да све у Господу љуби.

2. Да свакога себи предпоставља?

3. Да трпељиво сноси немоћи и погрјешности своје браће.

4. Да никога ничим не оскорбљава.

5. Да поучава једно друго душеполезним бесједама.

6. Да се узајмно једно за другога моле.

XIV.

Какве су дужности монаху према настојатељу?

1. Да га љуби као оца.
2. Да га слуша као наставника.
3. Да га с вољом и без вике слуша.
4. Да све оно што он уреди за добар ред при манастиру тачно испуњава.
5. Да изобличиња и наказанија трпељиво сноси.
6. Да се Богу за њега моли.

XV.

Која су средства да би монах могао поступати по својим објетима, које је пред Богом и црквом учинио?

1. Да се често ових својих објета сјећа.
2. Да себе убјеђује и принуђује, да их у свему тачно испуњава.
3. Да се сведушно Богу моли, да му дарује благодатну помоћ свише, да би се спасително подвизавао.
4. Да с покајаним чувствама сјетује, што је прије тога чинио и ово да га побуђује, да се у будуће чува од подобних сагрешенија.
5. Да при свима својим поступцима у подвигу, срањивава недостојинство своје и својих дјела са више јестественим подвизима древних отаца, и да се по томе смирава и у мисли не држи себе за штогод.
6. Да се сјећа живота и страдања Христова па да му подражава, имајући свагда на уму муке вјечне и радости праведника, које да га поштрава и побуђује на подвиг.

XVI.

Која су љекарства противу гријеха и предохранителна од њега средства?

1. Чиста и уредна молитва к Христу Спаситељу.
2. Притицање под молитвено покровитељство угодника божијих а нарочито онаких, који су трпили подобна искушења и борили се против сходних гријехова.
3. Удаљавање и избјегавање онаких друштава, која се Бога не боје и живе разуздано.
4. Јако одуширање при самом почетку долазећим искушењима.
5. Чистоердачно исповједање и откривање својих немоћи богобојажљивим старцима.

6. Читање слова божијег, благочестивих списатеља и житија светих.

7. Немедлено раскајаније послје учињеног сагрешенија одма и уздржавање од њих унапријед.

8. Излазак из ћелије само по потреби и разговори кратки.

XVII.

Шта треба монах да памти једнако, кад буде у великој опасности?

1. Треба да памти да је овај свијет прелестан а тјело је немоћно; па зато да добро пази, да се моли, да је трезвен и да је будан душом.
2. Да је живот кратак и да се дарује за наше покајаније.
3. Да је смрт неизвјесна, али је неизбјежна и грјешницима страшна.
4. Да је исход душе страшан зато, што је грјехови изобличавају и што се суда божијег страши.
5. Да је будући суд ужасан и грозан, јер ће правда судити.
6. Да је судија, који ће свакоме по дјелима судити страшан и неумолим.
7. Да ће се грјешници вјечно мучити, да је у паклу огањ, који се не гаси и први, који не спавају.

XVIII.

Шта треба монах да ради, да би имао тишину и мир душевни?

1. Да се упражњава и занима размишљавањем о смрти и суду божијем по дјелима, дубоко смиравајући се пред Богом.
2. Никому и ни у чему без довољног узрока да не противослови.
3. Ни у шта друго што му не спада у дужност да се не мијеша.
4. Све што му се догађа било повољно или скорбно да прима и сноси као од божије деснице.
5. Да воле самоћу у својој ћелији и ћутању да се навикава.
6. Да осим Бога и свога спасенија, ништа на овоме свијету не тражи.

XIX.

Каква су средства за монаха да би дошао до светости у колико је ова могућа човјеку?

1. Да презире све мирске сујете и бриге.
2. Да се дању и ноћу поучава у закону божијем.
3. Да испитује често своју савјест за дјела, ријечи и мисли.

Да, кад згријеш, да то призна, да се смирено исповиједи, срдечно скрушава и брижљиво унапријед уздржава од свега што наводи на гријех.

5. Да се чува од најмањих погрјешака, које воде к већим грјехопаденијама.

6. Да избјегава све околности и све што може да га уклони с правога пута.

7. Да се чува од свију порочних дјела и зазорних поступака.

XX.

Каква су средства да би се достигло монашеско савршенство?

1. Мир и љубав са свима.

2. Кротост и тихост пред свима.

3. Неослабно понуђавање к добродјетленом животу.

4. Обуздавање и одбацивање страсти и похоти.

5. Свагдашње настројење к молитвеном духу.

6. Великодушна љубав к непријатељима.

7. Чињење добра онима, који нас мрзе и ненавиде.

8. Праштање и благосиљање оних, који нас куну.

9. Молење за оне, који нас нападају.

10. Трпљење смјерно свега, што нас огорчава и мучи, што саставља наш християнски крст.

Ово све треба монах да храни, па ће бити добар подвижник, зашто ће получити вијенац и блаженство вјечно од Бога, коме нека је слава, чест и држава Отцу и Сину и светоме Духу, сада, свагда и кроз све вијекове. Амин.

„М. И.“

Поучење архијерејско архимандриту или игуману*).

Примили сѣ жезлъ, ѣлиже ѣтврждѣи партѣѣткою да прѣкшиш: ѣкѣш ѣ слоко ѣ машиш ѣдѣти за ѣ, нашѣлѣ Богѣ, ко дни ѣдѣ.

У Господу Исусу Христу, љубезно по духу чадо (име) послушај и добро пазн гласу нашега смиренија, којим те поучавамо и оглашавамо.

Ти си, благодаћу пресветога и живоначалнога Духа, Бога, преко смирености наше узведен на духовно началство у светој обитељи (име) за архимандрита (или игумана) за то, да управљаш са Христовом паством словеснога стада, које је Христос задобио својом драгоценом крвљу. И дајемо ти овај жезл, у знак духовне управе, који узевши од трулежне руке моје, мисли, да га примаш од деснице самога Бога, који ти га преко нас невидимо предаје. Ти пак поручену ти паству руководи, по заповиједима архипастира и владике Спаситеља Исуса Христа приљезно и брижљиво, добро пазећи да се не уклањаш ни на десно, ни на лијево, него ступај свагда по средњем путу, који се царски назива. Предводи своју паству од трулежнога к нетрулежном, од земнога к небесном: као што је и Мојсије, кад је добио од Господа Бога жезл, превео Израилтјане из робства Египетског у обећану земљу. Дужан си дакле отечески да исправљаш немоћну браћу у њиховом монашеском животу,

и да их у томе утврђујеш не жезлом јарости, срдње и бојем, но ријечима кроткога настављања и примјером свога светога живота и немоћи братства да трпјељиво сносиш.

У своје вријеме понуђавај, настојавај свагда, избличавај, забрањуј и умољавај, имај трпљење у свему. Јер ти се даје овај жезл не зато, да с њиме по начину свјетских старјешина владаш, нити да надувен поносом са подчињенима управљаш, или да их тучеш као безловесне; него ти се даје као што се корманошу даје кормило, у знак духовне управе са лађом духовном, која плови по бурном пуном таласа мору овога живота. Жезл се овај даје теби као правоме пастиру а не најемнику. Даје ти се не зато, да с њиме убијаш словесне овце, него да их браниш од мислених и грабљивих звјеровоа и да их чуваш, по ријечима св. апостола Петра: Паште ежѣ кѣ клѣтѣ стадо којеѣ, назирѣющѣ, не ѣждѣю, но окрѣзи кѣкѣйтѣ стадоѣ (2. Петр. 5. стих. 2. 3). Јер они само, који овако са порученом им паством управљају, кад се јави Христос архипастир, добиће вијенац вјечне славе. Па зато и ти настављај Богом дано ти стадо, као отац имај спрам свију једнаку љу-

*) Из чиновника архијерејског.

бав, малодушне утјешавај, немоћне утврђуј и исцјелуј, погрјешавајуће исправљај духом кротости. Који не би се покоравали монашеским уставима, но владали би се противно монашескоме чину и званију, па тим друге развраћају и соблазњавају, те доводи у ред, учи их да буду послушни и благоразумни ријечима и духовним поучењима. Који су отврдли у непослушности и смртно гријеше, те као непокорне науци стави под запрштеније, да би се казни научили и сами а и други би се тим боље утврдили у испуњавању својих духовних дужности. Све оне, који искрено желе да приме монашество и из свијета дођу у манастир, не одбацуј, него их удостојавај анђелскога образа. Но пази и разбирај добро, да ли су та лица слободна и да нијесу свезана још супружеством. Сами постриг свршаваеш, почем протече узаконено вријеме, које је опрредјељено правилима сабора архијерејског. Но лице које жели да прими монашество, треба да издржи трогодишње у манастиру искупење за то, да би парави његове и жеља и воља дознана бити могла. Свима пак монашествујућима заповједај, да почем сврше своје послове, изучавају псалтир а да се једнако не занимају са дјелима земаљским. Безпослене монахе никада ни да видиш ни да чујеш. Који су се постригли у другим манастирима, у своје братство не примај без довољног узрока; него их савјетуј да се поврате у свој манастир, гдје су се постригли. Братству недозвољавај да без посла излази у варош и села: превелику љубав к роднима и неким особито љубљеним лицима, која су још у свијету, треба да засраћујеш. Ти пак сам, дужан си да црквене уставе чуваш непроменљиво онако точно у свему, као што гласе правила и као што налаже света источна православна наша црква. Треба да знаш како доликује и како се иште да настојатељи првенствују и заступају своје манастире. Брижљиво си дужан да се стараш о манастирској економији, ал пази да то не чиниш самовољно, по својој ћуди и сам без договора. Никакав ни мање ни веће важности посао или предузеће да не вршиш самовластно, или да се заузмеш само са неким ласкательима или лажљивцима, или опадачима, и још горе ако су ови мирјани, па се с њима о животу монаха и о дјелима манастирским договарао будеш. Ово ни пошто да не чиниш. Него да се са старцима који многе године у манастиру проводише и који

све добро познају, свагда договараш и савјетујеш о свима манастирским пословима и предузећима, јер је спасеније и напредак у договору с браћом. Ако би се појавила потреба да се у манастиру нешто поправи и у бољи ред доведе: и ово не треба сам да без договора починеш, него се с братством договори и убједи их словом божијим да је твоје предузеће на већу корист манастирске управе. Треба да поштујеш оне, који се подвизавају и труде у манастиру и да имаш љубав према њима за њихова дјела. Немој да се гордиш и поносиш достојношћом настојатељства, понижавајући себи потчињене, јер ћеш пасти у грјех горделиваца. Истина да ти се даје првенство и настојатељство над другима; али имај на уму то, да се по природи ништа од других не разликујеш. Да те не надима име архимандрит (или игуман), јер оно не даје ништа више него што има јерејски чин. Овим се само потчињенима ти монасима постављаш за вођу; па зато се и називаш игуман братства, што никако да не сматраш као да си ти господар а они твоје слуге.... Све послове било унутрашње било спољашње да свршујеш са одабранијим од свога братства, имајући економа, с којим ваља да водиш бригу о издржавању братства и снабдјевању манастира са потребама. Но пази да се све непотроши, него нека свагда преостаје толико, да можете чинити благодјејанија и на друге богоугодне цијељи што дати. Јер су манастирска имања, црквена имања, црквена пак имања, спротињска су имања. Од онога што се може и колико може, треба дијелити сиромашној браћи нашој, о којој ће Христос Бог наш, у дан страшнога и праведнога суда, рећи: *кзлѣкѣхъ ко, и дадехъ ми агти: козжадохъ и напоише мѣ: страннѣ кѣхъ, и поккѣдохте мѣ: нагъ и одѣхте мѣ: ниощеткоклѣхъ и погѣти стѣ мѣ: къ темницѣкѣхъ, и придохте ко мнѣ.* Дужан си да водиш бригу још и о томе, да сваки који год живи или ради у манастиру, био монах или мирјанин, често се исповиједа и душу своју чисти и да се причешћује. У опште да пазни да сви у манастиру живе честно, чисто, трезвено и незазорно.

При свакој служби божијој да се спомињу сва она браћа, која су у манастиру помрла и за спасеније њихове душе, нека се из манастира дијели милостиња. Који је од њих неочистићен од грјеха скончао, милостиња и молитве братства, треба да помогну ходатајством, како би се

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
скончавши сподобио угледати лице Божије. Ако се све вјерно врши по твојем старању, моћи ћеш рећи Господу: и азъ и дѣти, аже дашъ ми мѣ. И удостоји ћеш се заједно с њима чути онај

слатки глас од праведнога судије: придити клягомоу Отца моего, и нагледати зготоканное клякъ царствіе отъ сложнаго мїра.

„Мудри Игуман“.

О старинској књизи, коју можемо назвати: Зборник бесједа, или слова преподобнога оца нашего Јеврема Сирина.

(Наставак).

Свршетак слова 206.

о „спасењу“ и „покајању“.

Особине привремених земаљских сласти живота јесу још ове: узалудно смијање, накардно и сувишно одијело, свирање и непристојно играње, скупоцјени обједи, неситост, т. ј. тежња за непрестаним јелом и пићем, равнодушност и љеност, нечисте, прељубне постеље, мржња на ближњега, и од свега овога, што може бити горе јест: непокајање.

И то су особине безбрижнога — широкога, али за пошљедак љутога путовања, а боље рећи, привремених овдје на земљи сласти и уживања, али ће свака та особина сходно себи противно живљење наћи:

Мјесто непрестанога јела, глад; мјесто непрестаног пијанства, жеђ; мјесто мира и тишине, болове; мјесто смијања и плескања, плач; мјесто непристојног пјевања и свирања, јаук; мјесто уживања у пићу, црва; мјесто безбрижности, тешкоћу и тугу; мјесто друштва биће с бјесовима; мјесто врачања и чварања, најдубљу таму и гѣну огњену и друга сличва мјеста овим „иже сѣтъ овѣтъкы смѣртнїе“, и „биће, као што рече пророк Давид — затворени као овце у пакао и смрт ће им бити пастир“.

Кад је тако, ми онда љубазни моји клонимо се од данашњег развратнога живота, а чујмо, како нам Господ говори: Трудите се да уђете на уска врата мени,

јер вам кажем, многи ће посліје хтјети да уђе, али неће моћи. (Лука 13 24).

И сви свети и богоносни оци о том су говорили, учили друге, па и сами творили.

Свети мученици, имајући ове ријечи Божије на уму не поштедише својих тијела, но сваке муке претрпише, радујући се небесним вијенцима, а други опет у пустињама и горама постом, молитвом и дјевством утруђиваше тијела своја. Па како мужевци, тако и жене мањим дјелом ишле су по уском и невољном путу, — по ријечи и вољи Божијој, те и оне заслужиле царство небесно и небесне вјенце, а многи опет мужевци посраменише се. Тамо нема мушког ни женског спола, него ће свако према својем труду плату примити.

Не само у горама, пустињама и пещинама, (гдје нема утиска од развратнога спољњег свијета) да се могу добра дјела чинити, него често и у градовима, и на острвима, и на сваком мјесту може бити спасавајућих.

Љубити и чувати заповједи Божије могу епископи, свештеници, ђакони, калуђери и други редови црквени; па, царевци и књажеви, начелници, и сви који су у власти, јер Христос према томе, ко је ко не ставља разлике, није мјесто мјесту претпоставља, као што је рекао: Гдје су два или три сабрани у име моје — па било то у пустињама, или у горама,

или у пећинама, или у градовима, или у селима, или на острвима и на сваком мјесту господарства мога, — ту сам и ја посред њих, и с њима до свршетка овога вијека, и у будућем блаженом вијеку, и ја ћу их заштитити у безкрајном вијеку.

Онај страшни дан суда неумитнога судије спомиње и блажени цар Давид, који сваке ноћи натапаше сузама својим постељу и мољаше се говорећи: „Господе, не уђи на суд са slugом твојим, нити имај са мном ријечи; не реци Боже, о човјече исказуј рад и трудове своје, па да плату примиш, јер није могућан свако одговора дати, ради тога молим твоју благод, не уђи тада на суд с' рабом твојим, јер ако то учиниш нико жив неће се моћи пред тобом оправдати“.

Видите ли благословена браћо и св. Давида, како се устручава и боји, како се спрема за одговор, па примимо Христољубиво и ми у срце ту бојазан, трудимо се и радимо, док се није трг развишао, да смо спремни, па кад Господ јавно дође, нек нас нађе готове; да можемо Га гостољубиво предусрести, спремљени молитвом, постом и смјерношћу. Зато не престано унапријед молимо се, кајмо се док Господ не дође, како би приуговорљени изишли Господу у сретање. —

Сви једнокупно, мужеви и жене, богати и сиромаси, слуге и господари, старци и младићи, пазите, да неби у ријечи били брзи, да неби ко рекао: много сагрјешних нећу моћи добити опроштења, јер који овако говори, тај незна, да је Господ Бог дошао на земљу ради болесних — грјешних чланова цркве; тај незна да је Господ рекао, да велика радост бива на небу, због једног кајућег се грјешника и да није дошао лијечити и призивати праведнике но грјешнике на покајање.

Гле, и то је заиста узвишено опростену бити од гријеха и презрети га као што рече цар Давид: „на неправду омранух, а заклех се да ћу чувати наредбе правде твоје“, и као таква Бог, који му приступа прима с' радошћу. Али пазите, и на то, да неби ко од вас рекао да није грјешан, јер који буде то рекао слијеп је; тијем себе вара и невпа, како га тим ђаво подузима и ријечима и дјелима и слухом и очима и помислима. Нико да се не хвали, да може са свим чисто срце имати, да не говори, да је без гријеха, да је без нечистоте, па да му је вијек живота само један дан; нико између људи не може без мџне — кривице неке бити осим Онога, који се ради нас ваплотио од пресвете Дјеве Марије; који се понизио ради нас — Бог истинити. Тај једини је безгрјешан, који је увео гријехе цијелог свијета; који, по великом свом милосрђу жели да се сви људи спасу, а да ниједан грјешник не умре у гријеху.

Тај човјекољубац, многомилостивни, свемоћни, спаситељ свима људима, отац свима сиротама; исцјелитељ — истини врач душама и тјелима; надежда оним који су изгубили наду; уморним помоћ и одмор; свима у животу свијетли пут призива све вас на покајање.

Не одвраћајте се Христољубиви! Притецимо сви к' Њему, јер који Му с' покајањем притекоше ти и спасење добише; и опет браћо моја велим немојмо очајавати у спасењу нашем. Јесмо ли сагрјешили то се и кајмо, јер о свима добрим дјелима радује се Господ, а највише за грјешника, који се покаје, у сусрет му иде и с' раширеним рукама душу му прима и призива говорећи: „Дођите мени сви који сте уморни и оптерећени и ја ћу вас одморити — ја ћу вам мир и

www.покој: дати душама вашим у небесном граду, где сви свети моји у великој радости пребивају; дођите ви мени да добијете неискану радост, добићете оне обитељи, у које и сами анђели желе доћи; гдје су праведна лица у њедрима Аврамовим, заслуживши, трпећи невоље, као и убоги Лазар; дођите к' мени сви даћу вам покој тамо гдје влада вјечито расположење и мир, а не побуне; гдје је свјетлило и благовање, гдје нема мучитеља ни оних, који врјед наносе; гдје нема гријешења; гдје је неприступна свјетлост“.

„Покајте се и дођите мени, даћу вам покој, гдје нема болести, ни невоље, ни туге, ни јаука; обратите се синови људски и ја ћу вам дати покој, гдје нема мушког ни женскога спола; гдје нема ђавола ни смрти, ни поста ни ратова, ни зависти, него гдје ће вам бити радост, весеље и блажена мирноћа. Обратите се дакле мени и ја ћу вам дати одмор, гдје је вода тиха — животна и мјесто бујно и срећна земља, на којој сам посадио истинити виноград, и урађен је, коме је радник Отац мој; гдје је не пропадљиви живот и извор благости, гдје је она љубазна радост; гдје је невечерња свјетлост незаходимо сунце.“

„Узмите јарам мој на себе и научите се од мене, јер сам кротак и смирен у срцу — и наћићете задовољство и покој душама вашим, гдје је глас оних, који светкују дамо им блаженство; гдје је благајница премудрости и свестрано развиће разума; дођите к мени и ја ћу вам покој дати, гдје су велики дарови, и неизречена радост, непроменљиви мир, непрестано пјеније, непрестано слављење Бога, гдје бескрајно царство, вијек без краја, неизмјерна подашност, изобиље милости и човјекољубља, што се све не

може ни разумом човјечијим схватити ни устима изрећи.“

„Тамо су хиљадама Ангела; тамо је првенство апостолима, засједање пророцима, царска достојанства патријарсима; тамо су вјенци мученицима, похвала праведницима; тамо је сваки почетак и ред, власти и части, плата и мјесто приуротовљено“.

„Све сам ово уготовио онима, који ме љубише и заповједи моје чуваше, и онима, који ме духом миловаше, који плакаше за покајањем, који међу људима мир и љубав градише и изазиваше, и који су гоњени мене ради“.

„Дођите ми сви оптерећени, покајањем отресите од себе бреме грјеховно, а то је, одбаците од себе зле обичаје, лукаве сплетке, што по обмани ђаволској навикосте се чинити, а научите се од мене, по св. Јеванђељу закон творити, тегобе и бриге земаљске савлађивати. Волсви, дошавши к' мени одрекоше се врачања и нагађања својих, а разум свој Богу посветише; Митарци — цариници оставише наплате своје, а заљубише цркву и науку Божију; гонитељи, који ме гонише и цркву моју злоставише и сами изволише гоњени бити; прељубочинци омрзнуше на дјела своја, и љубазно присвојише невиност и душевну чистоту; разбојник преста убијати и крв прољевати, а свету истиниту вјеру прими и исповједи те рајски становник постаде“. „Дођите дакле сви мени, јер, који ми год дође нећу га посрамити, ни испћерати на поље“.

Чусте ли љубезна браћо блага обећања и слатке ријечи Оца душа наших. Ко виђе, или ко може чути оваковога љубезнога оца; ко виђе оваковог милостивог врача — исцјелитеља.

Приђите дакле, припаднимо скрушено и поклонимо се Њему, исповједајући

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

гријехе своје и рецимо: Слава човјекољубљу Његову, слава благости Његовој, слава част и поклоњење имену Његову, Оцу и

Сину и св. Духу сад и свагда у вјекове амин.

(Наставиће се слово 207.)

Старине.

I

Старе књиге — србуље у манастиру Милешеву.

У манастиру Милешеву налазе се 3 старе књиге, и то:

1. Осмогласник (Октоих) штампан на Ободу у Црној Гори.

Од 1—5 гласа. Књига ова у тврдом је повезу, ријечи се дају врло лако читати. На врху насловног листа, врло вјештачки насликан је двоглави орао са раширеним крилима. Око орла је насликан вијенац, кога са стране држе два анђела. Између орловијех глава на сриједи налази се слово Б (благовјерни); више десног крила П (господин); више лијевога П^о (Гюргъ—Ђурађ), а на сред сриједе орла П^р (Цр.—Црвојевић). Испод орла стоји овако наштампано:

Понеже въ троици покланіемѣи ѿгъ благоизволи испълнити свою црѣвъ различными кнѣгами видѣвъ азъвъ хѣвѣа блговѣрныи и вѣмъ храними гнъ гюргъцрноевыкъ црквы празднеѣх кнѣгъ. грѣхъ ради наш разхищеніемъ и раздраніемъ агаранскыхъ чедъ въ зрѣвновахъ попкшеніемъ стго дѣа илюбокѣжѣтвенымъ црквамъ. и написахъ сѣудшеспеню кнѣгъ осмогласныкъ. въ испълніеніе славословію трісѣльчннговѣдинствѣ покланіемаго вѣжства. мѣюжеюніе и сѣвзрастныи истаріе. чѣтоущей иливъспѣвающей или пишущей любе вѣвѣрадинсправліати насже оу сьрднепотѣщавшихъ сѣна сѣдѣкло вѣсвліати. да вѣой славѣще ѿца и знѣжѣвѣса сѣи и мже вѣса. стго дѣа ѿніемъ жѣса зѣкоу лѣчнмъ мѣсть тамеже сѣсѣвѣтомъ взарымсе, а мѣн. Повелѣніемъ гѣнами гюргѣа

црноевикіа азъ хѣ рабъ сщенинокъ мокаріе, роукоделисахъ сѣе при всеосщенномъ митрополите зетскомъ кѣр вавуле. въ лѣто +зѣ (7001.—5508. 1493.) кѣр сѣнцѣ, лѣне д.

Да вас госп. уредниче о овоме извѣстим, дало ми је повода то, што сам у 6-ој свесци цијењеног „Источника“ од о. г. читао, да се само 3 примјерка овог Октоиха до сада сачувало, а то није истина, јер ето ово је четврти примјерак, који се налази у манастиру Милешеву.

2. Триод.

Ова је књига руком писана; судећи по рукопису — који се тешко чита — она је врло стара. Кад је писана незна се, пошто нема ни почетка не свршетка.

На првом листу почиње овако са црвеним словима: Пкнѣа Троицна иже поіемъ въ вѣлыкѣи постѣ на аллѣсія на гласъ въ ѿ ѿ из ноши оутроионт дхъ мои к текѣ вѣ ѿ. Сад црним словима: правдѣ на оучитесе въси сѣщин ѿ.

Ова је књига по свој прилици некада била својина манастира Довоље, кога су Турци год. 1875. запалили. (Овај манастир налази се у горњој Херцеговини на црногорској граници), јер на задњој корици књиге стоји (једва се прочитати може) написано 1769 го вѣдомо да естъ когда войска поѣе ѿ Пѣвалаа и ѿ новoga пазара на ѿзіѡ и под бѣндѣр и татарану ѣ индѣть предъ пѣвалскомъ вонскомъ мемѣд пашѣ Белмановићѣ мемѣд пашини синѣ и шнимъ поѣе ѣ (400) сѣимѣна ѣ (200) конника и кѣписѣ таи вонска за ѣданас недела и по: и многи

3848 ми христіаном починише сенмени: и поѣшоше варисеѡве неделѣ у четвѣртакѣ: того года битѣ месоеѣа ѡ: недела и д дана а пред пазарскомѣ конскомѣ поѣе смалѣ паша вера-тагиѣ: феввара ѡ: данѣ поѣе воиска..... мо-настира доволѣ прест: вѣи.

Ову књигу купила је једна Српкиња у Пријеполу од турском аскера и манастиру Милешеву приложила уз буну 1876. године.

3. Полустав.

Ова је књига сасвим подерана те јој се прави наслов знати не може, али судећи по садржају исте, слична је новијим књигама које се зову: полустав; јер се у њој налазе поред мјесецслова, тропари и кондаци преко цијеле године, а осим тога у истој се налазе часови, повечерје и молбан богородичин. Књига је на средње коло и на доста дебелој хартији печатана. На најкрајњему листу налази се херувика на Васкре: Њ стою и великою неделю, пасху.

На лѣтоургиѣ хероувѣимска пѣснь.

Къста хе ѡгр ми ненавѣ пилаѣа стрѣ на каменѣ положеше ѡ тѣхѣ скрѣсѣнїе показам благокѣствоваше ѡко прїиде вѣмиръ воу съблюде негѣкннѣ ка въскрѣе знаменѣ вѣжѣствѣ. въш оубо мѣ ѣмоу. ѡзми лѣоди своѣ изроуки варварѣ повѣждающих ны. и спси дше нашѣ. ѡлѣоуѣа.

На другој страни истога листа:

Менїемъ ѡиѣа. и менїемъ сна. емъ стаго дха есе сїе стїе нежѣ кнїги глїемѣ повѣле-нїемъ мена кѣрь данїїла. вѣтїа. Блѣкто а ѡршждѣства +АФНЗ (1557.) кроуѣгъ слнцѣ. златѣе число, ѡї. демелишнѣ ѡї. мїѣа, ноѣмврїа д. дїѣ. Бѣмнѣнастырїи мїлешевѣ. при ѡгоуменѣ тоѣжде ѡвѣтѣлы кѣрь, данїїлѣ. Тогдѣже ѡв-навѣлшоу ѡпрѣдрѣжешоу прѣствѣль стго сѣвы прѣвѣаго архїепископа ѡоучїтелїа сръвскаго. прѣ-вещенномоу архїепископоу. Бѣсѣрѣвскїе землїе ѡпомѣрѣвскїе и сѣвернѣмъ странам и прочїим,

кѣр макѣрїѣ. Њ црѣстоже цра ѡзмайлѣтѣскаго велнкѣ ѡмїрѣ. Соуѣтанѣ соуѣлейменьвѣга.

И овај је лист половину поцијепан, те није било могуће садржај му потпуно преписати.

Да се зна приближеио:

Ђорђо Поповић,

учитељ милешевски.

II.

Рукописно Еванђеље.

Под овиме насловом намјеран сам да у најкраћим потезима прикажем једну од оних старина за које се интересује наука са оправдане племените тежње, да у што вјернијој слици прикаже свијету повјест свете цркве и народа српског.

Јеванђеље се налази код Високопре-часног г. Лазара Давидовића, протопре-звитера и пароха у Будви. Добио га је од Ђеловића своје тазбине. Трудољубивом учитељу г. Николи К. Давидовићу при-пада заслуга, што ћу да га са ово неко-лико редака прикажем.

Јеванђеље је написано минејским сло-вима и са црним и црвеним мастилом. Листови су од дебеле хартије. Корице су му дрвене а обавијене са фином кожом. При зеленим пантљикама налазе се сре-брне копче те се с њима затвара.

На првом листу чита се:

дѣѡфїакта архїепископ вѣлѣгрѣскаго, прѣ-словїѣ.

Иже оубо прежде законѣ ѡ ни Бѣжтвенїи моужїе написанїи икнїгамї просѣкѣцаѣ-хѣсе“. и т. д.

Послије јеванђеља од Матеја стоји печат са два светитеља по средини и са црквицом. Около пише: „† Маѣїмѣ мїло-стїю Бжїю митрополитѣ рашкѣ“.

Испод печата стоји написано:

„Помени мѣ гдї раба своѣго Маѣїма митрополита вѣ црѣтѣи твоѣмѣ нѣнемѣ: По-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

слије сваког еванђелиста овај се печат види; — и чита се: кратка молитвица за споменутог епископа.

Под овијем од Матеја чита се:

† сїе с҃то є҃в҃гелїе азъ Млѣѣмъ митрополитъ рашки подъ. залогомъ ѿкѣпих за хиллѣдѣ и четириста — лѣто зрм (7140.—5508=1632.) мїѣ дѣ: и. (8.)

На крају еванђеља пише:

„Изволенїемъ Оца и поспѣшенїемъ Сїиѣ и сѣврѣшенїемъ с҃таго д҃ха, исписа се сын Тетра Євглѣ въ се щенномѣ мїтрополитѣ Рашкомоу кѣрѣ Сїмѣонѣ, да мѣ ес на спасенїе дши и тѣлѣ въ лѣт зне (7055. 5508=1547) сѣ врѣши же мїѣ Явгѣста дї. приложи га цркви великомѣшчници варварѣ, єюже сѣ зда и вѣздвїже ноуѣрасї многыми црковными оутварми въ спенїе сѣвѣ же и своихѣ родителѣ дшѣ, въ своей вѣласти близѣ рѣцѣ Рѣск тѣмже щци и братїе чѣтѣщїей прѣ писѣющїи помѣните ме въ сѣхѣ мїлтвѣхѣ вашихѣ“.

Под овијем стоји написато с мањијем словима: „їако да всѣ Бїѣ помѣтѣ въ вѣс кончни вѣкѣ“.

Рисан, 26./4. 1893.

Дионисије Миковић,

игуман бањски.

III.

Антиминс у грачаничкој цркви у Херцеговини.

Не давно, приликом мога бављења у Гацку — Метохији, свратио сам и у село Малу Грачаницу, гдје сам остао неколико дана.

Мала Грачаница је по сата далеко од Метохије, у којој има осам православнијех кућа, а према Малој Грачаници налази се село Велика Грачаница у којој има до четрдесет кућа мухамеданскијех. Ове двије Грачанице дијели ријека Грачаница.

У Малој Грачаници је црква храм св. оца Николаја, која је, по приповједању народном, саграђена за вријеме цара Душана. Црква је мала а саграђена је од тесаног камена на свод. Спољашњи је изглед лијеп, а унутрашњост је много дивнија. Унутрашњост је њена од четвероугластијех комада сиге, а сваки поједини комад сиге раставља нека црвенкаста маса, која унутрашњости даје врло диван, скроман и побожан изглед. Натписа никаквих нема.

У истој цркви налази се антиминс, кога ћу да опишем, надајући се, да ће исти, поштоване читаоце „Босанско-Херцеговачког Источника“ занимати, па и од користи бити његов опис.

Антиминс је од дебелог платна ћетана у квадрату од једнога аршина. Постава је од доброг мавеног мусула. Изгледа је врло укусна и дирљива.

Са горње стране антиминса одијељење је са шест преграда а у свакој прегради изображен је по један лик апостола. Како са десне тако и са лијеве стране има по одијељење са три преграде. У сваком том одијељењу изображени су ликови, и то с десне стране одозго лик апостола, испод овога лика, лик Богородице, а и испод овога лик св. Саве, српскога; са лијеве стране одозго изображен је лик апостола, испод овога лик св. Јована Крститеља а испод овога лик св. Николаја.

У унутрашњости у четири ћошета изображена су четири лика св. евангелиста. На сред антиминса изображен је св. путир у коме је изображен Христос Спаситељ, око чије главе стоји натпис: „Јади моју плот и пијај моју кров имат живот вјечни“. С десне стране св. путира изображен је лик св. Василија Великог, а с лијеве св. Јована Златоуста. Испод пу-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

тира, а између лијеве и десне преграде налази се натпис:

„Изволенијем оца и совершенијем сина и дјејством во свјатато и животворјашчаго Духа освјашчаје си велики антимиc рукоју преосвјашченаго и Богољубевнаго Митрополита Данила Скендерскаго и приморскаго ва љето от созданија мира ЗЕМЕ, от рождества Христова ИФЛД.“ Како са горње и доње стране, тако с лијеве и десне врло су укусне шаре. — Како сви ликови на антимиcу, тако и путир па и шаре у наоколо израђено је све руком у лијепим бојама.

Оба натписа исписана су руком штампарским словенским словима.

Овај антимиc највише су сачували свештеници из парохије Поповића. Од ове породице било је одавна свештеника, а има их и данас, који свештенодјејствују над овијем антимиcом. Данас свештенодјејствује пречасни Петар Поповић, прото, кога друкчије прозивају поп Дражљевац, и његов син поп Јоле.

За вријеме појединих буна у Херцеговини, па и за вријеме устанка 1875., поменути антимиc пренашали су свештеници из Поповића породице са собом у Црну Гору, те су га 1879. опет у поменутој цркви донијели, гдје се и данас налази потпуно очуван (у врло добром стању).

Тај антимиc ево како изгледа:

лик апостола	лик апостола	лик апостола	лик апостола	лик апостола	лик апостола
лик апостола	евангелиста лик	јачи моју плот и пијај моју кроз имат живот вјерна (лик И. Хр.)		евангелиста лик	лик апостола
лик св. Јована Крститеља	лик св. Јована Златоуста лик евангелиста	(путир)		лик св. Василија Великог лик евангелиста	лик Богородице
лик св. Николе	Изволенијем оца и совершенијем сина и дјејством во свјатато и животворјашчаго Духа освјашчаје си велики антимиc рукоју преосвјашченаго и Богољубевнаго Митрополита Данила Скендерскаго и приморскаго ва љето от созданија мира ЗЕМЕ- от рождества Христова ИФЛД.				лик св. Саве српског

У Мостару, на Илин-дан 1893.

Јереј Василије Ивезић.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Бесједа о звонима и значају њихову.

*Обрадовах се кад ми рекоше:
хајдемо у дом Господњи.*

(Псал. 122, ст. 1.)

Љубезни Христјани!

Тако се веселио и у срцу радост имао про-рок цар Давид, кад би се опоменуо да иде у храм — дом Божији, дом опште молитве.

И ви сте Христјани у дому Божијем на молитви, али да ли сте у срцу свом имали радости и љубави па да дођете или сте дошли зато, да вас други људи виде да сте богомољци.

Не, недај Боже да би такву мисао ви могли имати.

Љубезни моји! Стаavimo ли разлику између овога новог и онога старог храма, који и данас постоји, величину једног и другог, унутрашње украсе, иконе, одежде, крестове и т. д. увидићемо, и мора се према том у нама, у срцу и души нашој породити задовољство и радост.

Но, овај св. храм, који сте ви својим трудним пожртвовањем заједнички подигли, и који је у славу св. Тројице прије двије године освећен, украшен је и са два звона, два рођена брата, која сте такођер ви својим новчаним прилозима у име Бога набавили; која ће вијековима свједочити потомству вашем, да су знак ваше да-режљивости и љубави према св. храму.

Звона су и прије 1200 година постала, али наши ови крајеви нијесу сретни били да запамте, да су кад имали и њима звонили, највише због непријатељскога насиља и угњетавања, — но добри и ваљани Христјани, наши прађедови славни, они су при свој невољи храмове Божије радо посјећивали, чувши ма и куцање чекићем у звечку или дрвено клепало, те су на молитву долазили, молитвом кријепили се и наду имали на боља времена, па нијесу малаксавали и ако су била кобна времена.

Па како драги Христјани не би ви у данашње слободно доба и боље посјећивали благовремено овај храм Божији, е да би се молитвом кријепели и души задовољства дали; зашто би били хладнокрвни према молитви, према храму светом, кад Господ Бог највише своју благодат излива на вјерне своје у храмовима светим ради спасења њихова.

Немојте браћо Срби, немојте Христјани моји у будуће, као до сада да, поред свега мога сје-

товања и учења проводите недјељне и празничне дане без молитве у цркви, нити да себи или другоме радите и беглучите у те дане, као што се опазило; не старајте се више за тијело него душу, јер кажем вам, да што год зарадиш у недјељни или празнични дан то си од Бога украо а ђаволу дао, и да сав свијет придобијеш кад душу општешиш — окаљаш каква ти је користи.

Чујте ето и ове ријечи, којим Господ укорава непослушне: *Изгледаше, да добијете много, а буде мало, и што унесете у кућу то вам рас-пем. Зашто? зашто, што је кад нешреба мој дом пушт и празан, а ви сваки трчите за свој дом т. ј. сувише се бринете за земаљски опетанак, зашто се по некад зашвара небо да нема росе, а земља се зашвара да нема рода* (Агеј I; 9, 10).

Па да Христјани моји неби навукли на себе и потомство ваше праведни гњев Божији; да не би као до сад занемаривали овај св. храм посјећивати, а да би се љубезни моји научили истинама хришћанским и тим се умудрили и просвјетили, па Христјани у правом смислу звали се и били, а не само по голом имену *слушајше и чујше глас мој, пазите и чујте бесједу моју* (Исаија 28; 23) којом сам и душом и срцем рад као пастир приводити вас на пут спасења, среће и спокојства. Будете ли пажљиви да свесрдно слушате — а гдје највише, него у овом св. храму — науку и ријечи Божије, то благо вама. *Благо човјеку, који се боји Господа, коме су миле заповјести његове; обиле је и богатство у дому његову* (Псал. 112; 1, 3) и *Господ је близу свима онима, који призивају св. име Његово* (Псал. 144, 18) и најпослије Спаситељ нас учи: *благо свима онима, који слушају ријеч Божију и држе је* (Лука 11: 28) т. ј. није вриједно само слушати, него ваља вјеровати и по том владати се.

Заповјести и ријечи Божије тумаче се и предају вјернима ради њихова овоземног владања и вјечног спасења дакле у храмовима — црквама светим. Да би се у том успјело св. црква сазивала је своје вјерне у најстарије доба трубама, доцније куцањем чекића у звечку, или клепало, а ви данас кад је милостиви Бог дао, те сте својим трудом и новчаним жртвама, у данашњој

слободи на славу Његову, а на понос и дику своју и својих млађих добавили два звона, немојте, да бадава подигнута стоје, немојте, да гласом својим оплакују немарност вашу него, кад чујете милозвучни глас њихов, весело се одзивајте и долазите овдје у крило матери цркви; која ће вас вазда нахранити, напитати храном небесном — науком Божијом; милозвучни глас њихов опомињаће вас на одморак од посла, на благовремено и редовно долажење на молитву; она ће вам гласом својим помоћу Божијом отклањати безгодне вјетрове, олује, град, муње и громове, здрављу шкодљиви ваздух и све што би вам вријед нанијело, али само под тим условом, ако се ви као Хришћани будете хришћански владали — т. ј. ако се будете вољи и закону Божијем покоравали; кад чујете глас звона ваших, дужнисте ма гдје били, у дому или у пољу или гори устати и побожно се прекретити, славу Богу одајући; она ће вам по потреби вашој објављивати радосне и жалосне догађаје, који се у животу вашем могу десити.

Ето ради таквих цијељи набавилисте звона и на звоник сретно дигли.

Тим сте се задужили, и позванисте, да будете одважнији и бољи Христјани него до сад, да сте марљиви, искрени за своју св. вјеру, за цркву, за српску народност, да љубите и поштујете Господа Бога, да му се молите искрено духом и истином; с вољом и радошћу да често на глас звона посјећивате овај дом Божији у већем броју, јачој љубави. Имајте на уму цара Давида, како се веселио, кад би позван био да иде у дом Божији; имајте на уму љубезни моји ову поуку и владајте се тако, имајте мир, радост и љубав међу собом; *изиђи, стајше у вјери, мушки се држише, уврћуше се* (I Кор. 16 13) и *Бог љубави и мира биће с вама*. Амвн. (II Кор. 13 11).

У Факовићима, на Ђурђев дан 1893.

Говорио

Т. С. П.

парох Факовићи.

Бесједи на Петров дан, при освећењу иконостаса у цркви, парохије Кравице.

Во кю землю изиде кѣщаніи ихъ и къ концю киліиѣ глаголи ихъ (прокимен цркв.).

Благочестиви Христјани!

Ево овим ријечима у свима крајевима свијета православне цркве на данашњи дан опјевају и величају врховне апостоле Петра и Павла; славе и хвале их, јер својим учењем Христову науку отворено и чудно проповједаше и сву васељену, и све народе, који у тами и невјерију бише, њом просвјетисе, истинитој вјери приведоше и тијем Христијанство воспоставише.

Ту исту науку, љубезни моји, којом су они просвјетавали безбожне и невјерне, њихово учење, њихов рад и проповјед, данас као и вазда и ова св. мати црква проповједа, слави и велича у псалмовима и пјесмама својим и тим вама Христјанима, као дјецџ својој јавља, срце снажи, љубав изазива, да би стални били у вјери, коју нам апостоли предадоше, јер је моћна и спаситељна, јер многи и многи бивши стални у вјери и живећи по науци данашњих св. апостола, наваше се браћом и друговима Божијим, поста-

доше угодни Богу и добише спасење, не времено у једу и пићу и другим угодностима, за чим у данашње доба многи и многи теже, по својој вољи раде и иду по моди, а зову се токорее Хришћани — него вјечно блаженство.

Но св. мати црква, не само да проповједа у своје вријеме о вјери и добрим дјелима светих људи — угодника Божијих, да би и ви Христјани по њиховом владању и живљењу по Божијој вољи живот свој удешавали, него и ликове светијех угодника људском руком рађене приказује.

Приказује, не да покаже китњасту форму храма, него, кад сам Господ Исус Христос као глава цркве невидимо у њој обитава — а највише кад смо на молитви скупљени — да и Његови угодници, као браћа и другови с Њиме невидимо буду и Њему да служе. Св. црква приказује вам иконе, ликове светих и зато, да би ви Христјани, као дјеца њена, кад сте на мо-

литви, посматрајући тјелесним очима ове светиње и угоднике Божије изображене на дрвету, платну, или хартији бојом посматрали и умом и духовним очима њихов смирени живот, кротост, вјеру и добра дјела, те да би и ви тим пажљивим посматрањем присвајали себи оне врлине, којима су изображени свети Богу угодили, да би се угледали на праведно живљење њихово, „јер зашто је Бог толике своје угоднике и прославио, него да сваки Христјанин, може се у своме животу на њих угледати“ (Мор. бог. стр. 112.).

Видите ли љубезни моји, како вам св. мати црква пружа сва могућа средства, па да живите и владате се онако, како се пристоји, те да будете добри, истинити и ваљани Христјани.

Зато, љубезни моји, не будите тврдокорни ни себични, будите искрена дјеца своје матере цркве, будите одани и послушни њеној науци, поштујте црквене и грађанске власти и покорвајте им се, јер власти су од Бога (Рим. 13: 1.), љубите искрено своју св. цркву и потпомажите ју по могућности, коју сте и до данас одржавали, не клоните духом јер ћете подигнути бити.

Ове освећене иконе, које се данас осветише благодаћу св. Духа и благословом свештеника, сматрајте за срећу и благослов ваш, јер будете ли поштовали и уважавали ове изображене светиље и њима се, као што рекох, с молитвама обраћали Богу и они ће онда ваше молитве, ако су искрене и од срца, Богу предлагати, и својим молитвама Бога умилостивљавати и жељена вам добра чинити. Не гледајте на боју и лијепу израду њихову, него кад гледате ове смирене ликове имајте у уму свом и души живу слику

овог или оног светитеља и онда ћете прави појам о ликовима — иконама — светих имати. Није законито, љубезни моји, да се ви њима молитве као Богу, него као посредницима нашим к Богу.

Долазите љубезни моји, често и благовремено св. цркви, коју сте украсили, молитве се Богу и свецима, молитве се заштитницима ове св. цркве св. апостолита Петру и Павлу, који су слава овом св. храму, да би Господ Исус Христос молитвама њиховим опростио мноштво грјехова наших; да би сваком од нас даровао ангела мирна, вјерна наставника и хранитеља, да нам дарује снаге и моћи, да би у јачој вјери и јачој љубави пребивали, како би достојно могли славити пресвето име његово и свете угоднике његове.

Љубите свету вјеру праћедова својих, љубите свету цркву своју и науку ону, којом нас пита, љубите љепоту храма овога, љубите се браћо и међу собом, јер и данашњи св. апостоли љубав проповиједаше. То је жеља цркве, то је воља Божија.

Благодарећи Бога за неизмјерна блага у данашњим молитвама, желим вам као пастир ваш мир и љубав, да би данас као и вазда прослављали славу храма достојно имену и позиву хришћанском, достојно имену и образу српском, и онда ће нас првопрестолни апостоли Петар и Павле закрилити као овце и јагањце своје, испуљене крвљу Христовом и Бог мира и љубави биће с вама. Аминь.

29./6. 1893.

Говорио:
Алекса Поповић,
прото сребренички.

Опис парохије дољанске.

(Протопрезвитерат бихаћки).

Године 1890. високопречасна српско-православна Конзисторија учинила је преустројство парохија у котару бихаћком, тако да је једна нова парохија створена под именом „парохија Дољани“, која је састављена из селâ: Дољани, Клишевића, Горијевца и Рачића.

Примивши се ове парохије гледао сам да је опишем како будем знао, и тражио сам по народу неби ли нашао каковије података о поменутих селима. Године 1891. одреди свеште-

ничка сједница протопрез. бихаћког и стави некоја питања да на иста сваки свештеник одговори у облику описивања својих парохија; те и ја ево отпочех да извршим задаћу своју и да одговорим на стављена ми питања како схватих.

1. Село Дољани. Село дољани леже Ј. И. од Бихаћа а до 4 сахата пјешачког хода. Ово је село заклоњено од осталих села околу Бихаћа тако званом планином Барађушом и узвишеним

брдом Љуточем (у картама мали Љуточ), а протеже се уздуж десне обале ријеке Уне; — граничи са II. селом Клишевићем, са З. поменути брдом Љуточем а дијелом и ријеком Уном. Са С. планином Барађушом и њезиним вршчићима, са Ј. Уном. Што се тиче положаја ово је село у брдовитом предјелу а обрасло ситногорицом а највише младим црним перићем (рашћем). Село Дољани бројало је у години 1891. кућа 77 а душа 691. Као што многа села тако и ово село подијељено је по народном називу на поједине одјелке као: а) Пратнице, б) Пилиповића и Ковачевића Драга, в) Ковачевићев Дô, г) Доњско село, д) Међе, и е) Луке; а напосљетку сеопе Дубовско са 7 кућа (српских), које лежи преко планине сјеверно од Дољани крај цесте која води из Бихаћа у Петровац, али уз Дољане увијек се је биљежило па и данас, а од вајкада зове се Дубовско. У старо вријеме кажу да се је Дубовско поље звало — „Миљево“. Ово Дубовско има добре кошанице и колибе зимне за чобане дољанчане. Прије 150 година приповједају стари људи да су чули да у селу Дољанима није било него само двије велике задруге и то задруга Ковачевића и Прошића. Кад и како је ово село започело и како је своје име Дољани добило незна народ ништа о том приповједати, само по остатцима неким види се да је ово село било доста насељено, јер се виде трагови по шумама да се је орало и по гробљима по шумама и др. — Ово село изобилно је разним врелима и поточићима. Од тих извора најзнаменитији су: „Грмушино врело“ по неком Грмуши који је ту становао; „Биљотински поток“ и „Вукашиновац“. За овај посљедњи народ приповједа да је неког краља Вукашина (?) а други незна се зашто име носи и од кога (Вукашиновац је близу — дољанске црквине). Врућих и сланих извора овђе нема нити ко зна да их је било. Што се тиче црквина у овом селу — споменућу ове: а) „Црквина“ скоро на средини села на једној ситногорицом обраслој главици, зида нема, него само до јужне стране за $\frac{1}{3}$ м.; дугачка је била око 16 м. а широка до 8 м. Прије неколике године почишћавао је и откопавао народ да би што нашао али ништа не би, само копајући унутра зида на јужној страни откопали су једну плочу од $1\frac{1}{2}$ м. дугу и 1 м. широку, коју, кад су извалили нашли су под истом костур човјечији а друго ништа. Одкад

води ова црквина свој почетак незна се, само народ приповједа да је чуо од својих ђедова и прађедова, да је задужбина Немањића, — а да је била православна то нема сумње, јер је окренута правилно истоку. Источно одма од мјеста гђе је олтар био за неколико метари налази се по шуми много гробова, више којих је ударен просто камен без икаквих знакова од 20 см. — 50 см. висине. Тражимо сам кроз ову густу шуму не би ли гђе нашао какав знак на овим гробовима, но ниђе ни паротине, само 3 гроба нашао сам просто урезан мали кретић на усађеној плочи, а друго ништа; народ незна о овом гробљу као ни о црквини ништа приповједати. На овој црквини служи се божествена служба од вајкада па и данас на освећеном антимињесу; и народ приповједа да се је овђе од вајкада управ незна од када свршавала служба божја и велики се зборови скупљали као на: Цвијети, о Духовима и Христову Убрису, као што то и дан данас бива.

Народ приповједа како је неки Јован-бег, који је становао сјеверо-западно преко планине у селу Горијевцу ($1\frac{1}{4}$ сахата далеко од Дољана), долазио са својом деветерицом браће у девет диван кабаница у Дољане своме побратиму Илији Ђидији (који је на Дољанама становао). У ово вријеме које имао диван кабаницу био је јако згодан). О истом овом Јован-бегу чуо сам у народу ријеч: „Ој Јоване кад ћеш на Дољане, свом побратиму Илији Ђидији и т. д. Овако би дјевојке кажу пјевале Јован-бегу кад би на збор на Дољане ишао.

Осим ове црквине налази се источно од ове за $\frac{1}{4}$ сахата такође црквина, но само се мало познаје да је била црква, ни о овој незна се ништа нити има каквих знакова осим неколико великих плоча (без знакова). —

Од појединих пећина споменућу ове:

а) Заздана пећина у врло ниској Унској обали како народ зове Унска брина; јер Уна крај овог села јако ниско тече те су јој обале јако ниске. Ова пећина има двије преграде од зида, прва 3 м. ширине а 8 м. дуљине, друга преграда на којој се налазе врата а унутра два повисока камена, о којима народ вели да су била два хајдука те су многа зла чинили народу, а ова пећина да им је била склониште за њихова неваљала дјела, да их је Бог покарао те да су се окаменили. Чија је незна се.

WWW.UMLIB.RS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

б). Дугачка пећина, о њој незна народ ништа причати.

в.) Ђорина пећина сасвим проста без икаквог зида. О овој само народ приповједа то: Док народ није имао колиба у старо вријеме да зими благо склони, улазио је с благом у овакове пећине, а богме и сакривао своју стоку од појединих народа који су пљачкали. Једном на Божић рећи ће најстарији чобан осталим: „данас треба да се што закоље те да се омрсимо“. Онда ће други: „па и треба, ево ја ћу заклати једну козу а и јест ћорава, и онако имао сам муке с њом крешући јој уз овај пост и носећи овђе“. Сви чобани на то пристану и заклаше ону ћораву козу, и од тог времена прозова се — Ђорина пећина. Па и данас можда још нађе се да по гђе који чобанин своју или туђу окату козу у овој пећини закоље лети и са другим поједе. И данас ако би nestало које јање или јаре — каже народ отиди у Ђорину пећину могао би затећи кога да пече или једе, или ако не тако а оно ће бити знак ту да је испечено.

г). Инећина пећина, на Инећиној греди сјев. источ. од црквине $\frac{1}{4}$ сахата даљине, која је заидана самом седром, и тешком муком може се до ње доћи, јер је у великој стрмени. О овој народ приповједа да је више пећине са једне литице отисла инећа-инећу и због тога се зове тако.

2. Село *Клишевић*. Клишевић лежи источно од Дољани ($\frac{3}{4}$ сахата даљине) недалеко од Уне на десној страни а на узвишеној равнини под тако званим клишевићким Љуточем (у картама велики Љуточ). Граничи са И. мухамеданским селом Ђуковима који су као у некој дрази и брдо звано Басача; са С. Љуточ и његови огранци а са З. неки дио Уне и село Дољани. У овом селу има 22 српске православне куће са 171 душа, и мухамеданских 12 кућа са старом кулом бега Куленовића. О постанку овог села прича се да се зове Клишевић за то, што је на ово мјесто дошао неки бег од породице стари Куленовића из села Клисе близу Кулен-Вакуфа. Овђе док дође овиза високу кулу која и данас постоји и у њој млади Куленовићи станују; а цијели Дољани и поменуто Дубовско поље у рукама је ових бега. За своје кмете врло су заузимљиви били и пре и сада. Потока и рјечица у овом селу нема, већ неколико врела који су незнатни. Другијех какових знаменитих ствари нема.

3. Село *Горијевац*. Село Горијевац протеже се Ј. И. од Бихаћа до З сахата даљине; са И. граничи високом косом Јадовицом; са С. село Хргар; са Ј. планина Барађуша а са З. Рипачки кланац. Село Горијевац је у брдовитом предјелу који је обрастао густом ситногорицом. Прије 60 година ово је село незнатно било, јер не бјеше ни једне куће осим два стана (колибе) чобанска, а било је са самим буквама и јаворићима густо порасло тако, да ни једног дана орања тада не бјеше. Но народ мало по мало ово негда старо зарасло село крчити поче тако, да данас 45 кућа у њему имаде. У овом селу управо и нема воде, ма да које мало врелце које при јакој жези преуши, те народ и благо доста се књи и мучи док за $\frac{1}{2}$ сахата и више пута и по 1. сах. на колима у бачвама или на коњима у вучијама мора ићи и гонити. Као што рекох да је ово село старо које је било зарасло у велику плавину за сигурно се судити може да је тако, то се види прво из тог што народ крчећи ово мјесто мало по мало налазио је разних ствари од радила тежачког; друго од трагова разора и јаркова и треће што народ приповједа да су на бој на Косово Горијевчани позвани, но на позив нехтједоше доћи, за које их кнез Лазар прокуне да Горијевац ватром сагори и у шуму зарасте. За вријеме овог позива морао се је Горијевац звати другчије а Горијевац ваљда послје клетве Лазарева, као што народ и приповједа. Од знаменитих какових знакова и ствари и др. у овом селу нема. Само на једном мјесту има мало зида, ће народ вели да је била кућа већ споменутог Јован-бега Ђидије, — и неке године ту је нашла жена један стари топуз. — Овоме селу припада са 6 кућа звано сеоце: Прашчијок.

4. Село *Рачић*. Село Рачић лежи западно од Горијевца а јужно од мухамеданског села Рипча. Од окупације сачињава са Горијевцем село *Рачић*; премда село Горијевац од давно има име тако. Село Рачић лежи дијелом у равном и дијелом у брдовитом предјелу крај ријеке Уне а испод високог Љуточа. Граничи са И. рипачким кланцем и селом Горијевцем; са С. Рипчем (мухамеданско село); са Ј. Љуточем и дијелом Уном; а са запада опет Уном. У њему има више извора и поточића са разним именима. Осим појединих врела има једно вруће врело — тако звана — „Илида“, гђе се је прије многи народ српски и мухамедански сакупљао; но данас

је та „Илица“ јако запуштена тако, да јој већ нико не долази, него само оближњи српски народ у очи и на сами Ђурђев-дан. Данас није ни врућа као прије, а то за то што се неколика поточића ледене воде у њу салијевају и разлађују је. Градина — зидина или других каквих старина у овом селу нема, него само у одјељку овог села у тако званом малом Рачићу Ј. И. од правог села које лежи као у каквом котлу, које је са свију страна окружено узвишеним планинама тако, да се само с једне стране може с колима прићи. У овом одјељку само са 6 кућа, према сјеверу налази се трагови по народном причању негда српског манастира, а како је име овај манастир носио незна се. У овом малом скривеном сеоцу има два поточића без имена, гђе се ниже кућа сјеверно састају и чине један јаки поточић, на ком данас један млинчић имаде. Народ приповједа да се мјесто гђе је сад млин зове — „калуђерско млиниште“; те вели да су ту калуђери имали своје млине као што се сигурно може и мислити. — Одломак је од овог села са 5 кућа (јужно од главног села) за Љуточем а више обале ријеке Уне на једном стрицу које се зове — Краково. Народ прича да се прозвао Краково — овако: — Кад је ово мјесто било сасвим шумом обрасло као велика планина, ту су раћићани палили (жегли) ђумур — (угаљ); те једне зиме пође један да приуговорљена ђумура донесе, но пошто натрпа врећу и пође у том га вуци шчепају и на комаде растргају тако да му је само једна нога са цјеваницама остала. Његови укућани и комшије пошто га није било повадуго, пођу га да траже но њега није већ једна нога оглодана, за коју тражиоци рекоше: „Ево му само једног крака — и од тог времена народ зове ово мјесто „Краково“, — те тако и данас. Са овога Кракова види се и село већ поменуто — Дољани, одављен $\frac{3}{4}$ сахата преко велике стрме тако зване — „Дулибе“ дође се у Дољане. —

Што се тиче дивљих животиња којих има у овим крајевима споменућу ове и ако су већ познате — као: мџед, вук, јазовац, лисица, срна, зец, дивља мачка, вјеверица, куна (обију врета), видра (у Уни), дивљих крмака али све то мање, дивљих орозева и кокошких и др мањих познатих пернатих животиња, зими дивљих гусака, патака и т. д. Народ приповједа да је овђе било јелена и дивокоза; јер један старац који је 1888.

год. умро, ком је било 110 год., приповједао ми је да је јелена око Љуточа гледао тако исто и дивокоза, још као дјечак. И данас има људи који кажу да није давно било који су својим очима гледали дивокоза у овим крајевима. Године 1891. нашао је један Мухамеданац јеленски рог, као човјечија рука дебео а 1 метар дугачак са 5 парожака у клишевићком Љуточу, но мислећи да ће из њега добити које корице за цени ножи, однесе ковачу који га препили на више комада, али бјеше изнутра већ иструо; те и ово је доказ јасан да их је овуда било недавно.

Да ли је прије овог сада народа био други какав — народ се незна ништа о том, само кад га запиташ чија је ово или оно зидина или др., казаће ти да је то задужбина славних Немањића и цара Лазе, новије зидине вели да су неки Угри зидали.

О врачању. У овим крајевима народ доста вјерује у врачање; али баш данас мање је тога него прије; јер свештенство тај хрђави обичај у народу искорјењује — али тешко. Врачају у плеће, о разним записима, бајање у бијели грах (ово Циганке раде), н. пр. запис блаженопочившег попа Нике 3 (Б. Вила број 2. 93. стр. 27.) и много друго којешта. Овдје ћу само напоменути како је један другом врачао у плеће: — Једном зовне један тежак из П. свог доброг пријатеља П. Ђ. на своју крену славу. Овај као и обично дође. Тај дан веселише се пјевајући и проповједајући један другом. Послије неког времена узме домаћин плеће од свога брата, што га је званицима заклао, па пружи пријатељу П. Ђ. који је између осталих у плеће најбоље знао. Овај узме плеће па ће га окренути неколико пута у руци — гледа и мисли како ће и е којег краја почети да нагађа; прво рече као од шале: „баш да је пуније ја би боље казао што из њега“ (т. ј. нема меса на њему); онда ће отпочети за право — домаћину: „Ево ти добра сова (дирек — ступац) у куће; добар ти је орман (губно); па су ти баш и љулари добри (т. ј. добри му коњи); пун ти је тор и за њим добри пси; добар ти је и амбар (житница); има ево и бешка (т. ј. родиће неко дијете о. г.); војска се приближује у крај а везир у врх ње; мртвац баш ове године невиди се овђе; жене су ти оптре (т. ј. љутите), али су ти ваљане и још којешта наброја. Послије овог набрајања као зачуђено поче превртати плеће, десно — лијево,

горе — доље; па ће домаћину: „Чујеш драги пријатељу! У плећу све ти добро каже али ово... па ће опет окренути плеће тамо — амо, а све кроз усне зачуђено: — хм-хм. — Онда ће му домаћин: „дед богати кажи! шта још има? то ти већ знаш!“ Онда ће он: Е па кад си навалио и ја ћу да наставим: „Чујеш драги пријатељу! Ево се види — да ти неко поткрада кућу и реко би да је са женске стране; нашто домаћин: јест душе ми и већ знам које; ја сам то већ одавно опазно — видиш ти, онда ће: жено! зовне је која је код огњишта готовила јестива за званице; жена уђе у собу и мужу: што ме зовеш? Муж, нијеси ли ти чула гђе пријатељ П. Ђ. рече из плећа нешто? — Жена шта?! — муж између осталог рече П. Ђ. да нам неко поткрада кућу и то са женске стране. Жена уплашена — а што ја знам ко је. Муж знам ја. „Скоро сам чуо како ти носиш торбу по торбу у О. и дајеш за каву, шећер, ракију, и Бог ти зна за што, па овако љутит попаде штапину те стане жену тући и зубун јој мјерити — све пред званицама, тако да је једва отму. Онај пријатељ погађало рече осталим: вид' шта ја уради, ја нијесам знао да је она таква, неби то ни казивао и хтједе отићи, али га домаћин и остале званице зауставе. Ово је само један примјер о врачању, а има их доста.

Осим овога врачају у кобилуцу кокошију из које казују исто као из брављег плећа. Даље народ приповједа: да многе жене рано на Ђурђев дан узјашу на стапове (високо уска посуда у којој се масло измета), и јашући иду околу оних кућа коме хоће да нашкоде, н. пр. да нема варенике у дотичној кући већ да има она (која јаше на стапу), и много оваково што.

О српским гуслема. Народ у овим нашим крајевима (Крајини) приписује велику важност гуслема. Гдје је год какво сијело и прело ту ћеш увијек наћи пјевача, који одмах уз гусле почну пјевати српске пјесме о старим јунацима српским, а присутни их радо слушају. Ако је гдје збор или на креној слави или на другом каквом састанку, ту ћеш одма чути гуслара гђе пјева а присутни се околу њега скупили. Да збиља народ приписује гуслема велику важност види се отуда, што их има доста и што приповједа: да су гусле сачувале старе српске јуначке пјесме па и саму вјеру у тешким временима одржале.

У опсегу ове дољанске парохије споменућу неке пјеваче.

У селу Клишевићу има један слијепац именован: Лука Тесла који врло лијепајех пјесма знаде уз гусле из старог и новијег времена, од којих сам већ некоје и преписао. У селу Горијевцу такође има их као: Стеван Ковачевић тежак и многи други. У селу Дољанима: Гавре Прошић тежак, овај особито старе пјесме о српским јунацима и бојевима врло добро зна, и од овог имам некоје преписане; и других има доста особито у овом селу. Сви ови најрађе пјевају ове пјесме: о Краљевићу Марку; Милошу Обилићу; о Косову; цару Лазару; о М. Топлици и Ивану Косанчићу; о Орловићу Павлу; Косовки дјевојци; о св. Сави; о Сибињанин Јанку; о задужбинама Немањића; о Рељи Крилатоме; о Сењи Татији; о Копчић Михаилу; Танкоцији бану; Луки Крчмаревевићу; о задарској Мари; о Марији Новљанина бана; о Завиши брату Стојана Јанковића; о Златији Хрњетине Мује (из Кладуше); о Удбинским сердарима и т. д. и т. д.

Од поменутих села доста су у побожности; само код некојих породица чује се псовка.

Примједба: Овђе је вриједно споменути тако звану „Дољанску буну“, а у нашој љутој Крајини позната под истим насловом. Била је у селу Дољанима. Покренуо је бјеше неки Ристе Јеић (народ га је звао генерал-Ристе). Са њим бјеху: Голуб Бабић, блажено-почивши Симеун Иванчевић парох, Јовица Ковачевић (зваху га капетаном, и поп Гак, и многи други храбри борци.

Бој бјеше управо 22. јуна 1858. г. после је подне и отпочео се са великом ватром који је трајао око 3 сахата, а свршио се великом погибијом Турака. Срба погибе тада само девет. Овога боја бише највише Срби наоружани са кољем, крамповима, мотикама, косама, сикирама и другим домаћим радилком. О овој буни и лијепа пјесма има. Уз овај опис ове парохије мислим да је довољно о овој буни. И данас има људи у истом селу који лијепо знаду приповједати о овој буни и истом боју.

Са овим завршујем ово неколико кратких редака о опису парохије Дољани.

Описао:

Стеван Ковачевић,
српско-православни свештеник.

Спасовина.

Прије него коју замрчам о овоме народном обичају — „спасовини“, напоменућу ону нашу стару: „У каквом си колу онако и играј, — ја у њ не иди!“ С тога и јест прва нашијем Српкињама Херцеговками и Босанкама, чим се ухвате за руке: „Ко ј' за кола, хајд' у коло; ко ј' за мене, стој до мене!“ — Тако је овамо код нас и — сви ми знамо, а за друге крајеве — ја не знам, па ћу о њима прећутати!

Но као за ову, да није знао и неће да зна Вељко М. Лукић, свештеник из Паке у Славонији. С тога ти он мени нешто замјера на мој чланчић из Чајничка — „о потоцу“ (Бос. Вила бр. 3., 1893.), а и да не речем „изврће“. *Изврће* — велим — и *подмеће*, јер ја, као што отац Вељко хоће, не *подржавам*, нити *подстичем*, да народ вјерује у све оно, што је до сада вјеровао! Јок! То није мој занат, нити сам ја то писао, а још мање гдје у своме животу рекао, или тога мишљења био. Но би лијепо замолио Вељка, да још једном прочита онај увод у чланчићу — „о потоцу“, па ће се о противноме увјерити; те није требао забадати трн у здраву ногу, ни оним китити своје „писмо уреднику“ („Б. В.“, бр. 10., 1893.) — Ја знам шта сам писао; оно је моје правило при купљењу народног блага, којега се ја држим, а и даље ћу га се држати. Оно је моја пракса; а да се покојни Караџић и Врчевић држао Вељкове „*тсорије*“, не би ми данас имали оно, што имамо. Врчевић је у Требињу живио, па сам га као дијете мало запамтио. Но људи и жене о њему ми доста приповиједају. Њега се ја држим, а Вељка — не! С тога: цаба Вељку Пака и Славонија, а мени Херцег-Босна и Чајничка; јер да је Вељко и Пака у Босни, не би била Босна — Босна, но Славонија. Овако је Босна — Босна, па и пјевају Срби Босанци: „Чудан је адет у Босни, чудни су момци Босанци“.

Вељко не зна адета босанског; Вељко не познаје Босне поносне; Вељко не зна, да се једнијем ударцем њива не крчи. Он то све не зна, а ми опет не знамо за Вељка; још нам се није родио, а кад нам се роди, он ће једним махом учинити преврат у Босни, — ето нам у минути пунте *просвјетле*. Е, онда нећемо бити ни голи, ни боси, ни гладни, ни жедни; ни гологлави ни распасани, — добро ћемо се и „*обуши*“ и „*наоружати*“, па нам се неће тим ругати и

смијати се г. И. Руварац. Онда не ћемо бити ни „*љути*“, ни „*ужасни*“.

Ето тако је код Вељка; а она наша српска опет каже: „Сваки бравак за свој папак!“ и „Сваком своје“. Народно је благо наше; Херцег-Босна га је дала. Сад — било *добро*, било *хрђаво*, наше је!. И овим се тршава Вељка, а читаоце молим, да ми опросте, е их заглаших горњим; па ево да им коју замрчим о — спасовини.

Између многих лијепих српских обичаја у Босни и Херцеговини јест и спасовина. Већ само име сјећа читаоце на Спасов дан, па да се тај обичај мора односити на тај дан и да је с њим скопчан. — Тако и јест!

Спасовина је обичај, који се шири сјевероисточним дијелом некадање Херцеговине, те обухваћа кадилук чајнички, пљеваљски, пријепољски, те задире далеко у санџак новопазарски. Има ли га још даље у унутрашњости турске царевине — не знам; а ни Гопчевић га не спомиње у „*Makedonien und Alt-Serbien*“, гдје је у поглављу 3. другог дијела (стр. 261—266.) говор о тамошњим обичајима српским. У јужној га Херцеговини нема; а у Босанској га Крајини спомиње П. С. Иванчевић („Бос. Вила“, стр. 139., год. 1890.). За осталу Босну не умијем рећи; а добро би било — ако га има, — да се опише и изнесе на јавност.

Елем је спасовина заједнички народни обичај и код православних и код мухамеданаца; а није онаки, као у Крајини. Овамо се на Спасовдан изјутра сакупе сви чобани једнога краја. Најбогатија или најугледнија кућа у селу зготови им ручак и спреми по коме у шуму. Чобани то узму, па ако их је више, сви саставе спасовине, те заједнички једу и веселе се цио дан. Други дан пошаље им друга кућа; трећи дан пошаље им трећа кућа, те тако све, док се не обреди читаво село. Тако је чобанима — пупа!

И у вароши је та тај обичај. Један чобанин чува козе, овце, краве једне махале, па кад буде на Спасовдан, онда га једна кућа позове тај дан на ручак. Друга кућа сјутрадан. Трећа прекејутра, и то тако траје, док се не обреди читава махала. Но и у вароши има обичај, да се чобанима пошаља спасовина у шуму, гдје заједнички једу. С тога и има она народна, те сам је више пута слушао у Чајничу, да ће рећи

www.unilib.rs
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
Белава човјеку: „Онај је бели носио спасовину, те му се глава потпарима и коса отпала!“ као и: „Јеси ли носио спасовину, те ти је таква глава!?“ —

Дакле, спасовина почме на Спасов дан и траје по више седмица — како гдје; а тада је чобанима право весеље. Тако десивши се год. 1892. о Спасову дне у плеваљској нахији, те око акшама сједећи на ливади уз ријечину Бавку — приток Техотине, стаде прасак пушака, а звижда куршума. Ту бијаше и ондашњих Мухамеданаца, гдје узимаху абдест, а и један аскер — мој пријатељ Мустај бег Бабчић, онбаша, те ми рече, да то шемлуче чобани, јер су се најели спасовине. Тада сам и ово чуо од једног Ришћанина, а то је било у шуми повише Кржаве, а испод Сречања, гдје га наћох раздрљених прси и заметнута пушком острагушом, да тражи вучицу; јер вели: Уочи спасова дне мијења вучица своју логу и преноси штенад, па

гдје их спушти, ондје завије. Ноћас је овдје негдје вијала, па је тражим!“ — Исти ми је показивао у шуми и старинско гробље, гдје бијаше са свим у шуму зарасло. Но ипак се још стећици добро распознају и из земље виде. Натписа нигдје, а знаци се „крста“ често налазе. Повише је гробља и — врло стара црква сречањска. Црква је православна; а гробље с мраморовима?! . . .

Но ја би овим отишао далеко, а говорим о спасовини, који се обичај и данас држи и чува, те му се није бојати за „нестанак“, као ономе у Бос. Крајини. Чајнички га народ чува и држи, а тако и онај остали на југо-истоку. С тога, ако се онај из Крајине само у „Вили“ чува, овај је зацста у народу — он је жив. Жив и код православних и код Мухамеданаца. Слава народу, који своје држи и чува; слава му, који зна своје чувати и поштовати! . . .

С. Р. Делић.

У ДОМОВИНИ.

Јест, ово су... оне горе
Преко њих ме сунце грија!..
Јест ово је оно море
Што га горекли лахор њија!..
*

Гле! ово је јабучица
Под којом сам санке снива,
А гле! онђе лозичица
С ње се вином причешћива.
*

Јест, ово су храми свети
Ђе сам Божју службу пјева:
Да ми рода душман клети
Непакости ни задјева.
*

Јест, ово су... споменици
Најерећнији моји дана
И ниједи вај свједоци
Непреболних мојих рана!
*

А на оној равници
Гледао сам ерпско коло,
И на оној планиници
Ђе се вије наоколо.
*

А крај оног поточића
Мајка ми је истицала:
Обилиће, Краљевиће,
Дике књиге и гусала.
*

Пјевала ми танко вито
Покојница мила моја,
Заклињала страховито:
Мићо, сине, снаго моја!

„Љуби род као ја тебе,
Као небо сунце јарко,
Љуби сине као себе
Љуби душом, ерцем жарко“.
*

„Брани своје поштуј туђе
Та ти сине моје хране
И тако ми с тобом свуђе
Била срећа у све дане!“
*

На брежуљку горостасну
Стари сљепац сједијаше
Па уз гусле дивну јасну
Српску славу, нам пјеваше.
*

При спомену Косов-поља
Прекиде се једна длака,
И стари се онај сљепац
Грозовито тад заплака.

*

Ми с' чудила дружба мала
Откле сузе без очију?!
„Нечуди се дружба мала
Од срца су из прсију!“

*

„А на што су сузе ове
Кад нарастеш ти ћеш знати,
Разумјећеш ми болове
И ти ћеш се заплакати!“

*

У *Пашировићима*, 16./3. 1893.

То нам онђе сљепац рече —
И сада га разумијем, —
Сјећам га се дању, вече,
И његову бол болујем.

*

Јест, ово је домовина
У њој чисто сунце грије...
За њеног српског сина
Нигдје слађе хране није...

*

Здраво, здраво, домовино!
Мога срца красни рају!
Здраво, здраво, домовино,
Српског рода дивни крају!

Дионисије Миковић.

Рукоположени.

Јован Шпирић, свршени биоградски богослов и учитељ, рукоположен је 29. јуна за ђакона, а 4. јула 1893. год. за свештеника, и одређен је на упражњену парохију Гашицу у протопрезвитерату Бос. Градишком.

Стево Поповић, свршени богослов рељевског завода, из Јелића, рукоположен је 4. и 8. јула 1893. год. за ђакона и свештеника, и одређен је своје оцу проти Симеону за помоћника на парохији Јелићима у протопрезвитерату Приједорском.

Петар Шипка, свршени богослов рељевског завода, из Суваје, рукоположен је 20. и 25. јула 1893. год. за ђакона и свештеника, и постављен је на упражњену парохију Драгеље у Бос. Градишком протопрезвитерату.

Михајило Антонијевић, богослов рељевског завода, из Приједора, и учитељ, рукоположен је 25. јула за ђакона, а 1. августа 1893. за све-

штеника, и постављен је на парохију Љубијску у Приједорском протопрезвитерату.

Петар Иванчевић, учитељ српске вјероисповиједне школе у манастиру Гомионици, 6. септембра 1892. год. рукоположен је за јерођакона у Стапарима, а 15. августа 1893. за јеромонаха у Сарајеву, те остаје и на даље учитељем поменутих школе у Гомионици.

Јован Митровић, из Козице, свршени богослов биоградске богословије, рукоположен је 19. и 22. августа 1893. за ђакона и свештеника, и постављен је на парохију Илицу у протопрезвитерату Санског Моста.

Коста Стевковић, из Сарајева, свршени богослов рељевског завода и учитељ, рукоположен је 1. и 19. августа 1893. за ђакона и свештеник, и одређен ји на Прачанску парохију у Гласиначком протопрезвитерату.

Разно.

Прослава педесетогодишњег свештенослужбовања Митрополита буковинско-далматинскога. Лицем на Петров дан бјеше у Черновици буковинској велико славље, ријетка свечаност. Православни Архиепископ черновички, Митрополит

буковинско-далматински, доктор богословије, почасни члан друштва за румунску литературу и културу у Буковини, и т. д. — *Силвестар Морар Андријевић* славио је тога дана *педесету* годину свештенослужбовања свога.

WWW.UNILIB.RS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Педесет дугих година у тешкој служби Богу и народу! Педесет годична — читаву половину једнога столећа, читав један обичан човјечији вијек радило се и знојило ту на попришту вјере православне!

Па и како је радио високопреосвећени г. др. Силвестар Морар Андријевић! Његова оштра жива ријеч није се никада устезала да одјекне у хатар правди и истини, није никада презала, да најенергичније заступи интересе своје цркве и народа свога; а са пером у руци створио је он себи на књижевно-просвјетном пољу буковинском непрелазне споменике. Ма и детимичан поглед на живот и рад његов доказаше нам то са свим јасно.

Родио се је 14. нов. 1818 у селу Митокул-Драгомирнеј, гдје му отац бјеше свештеник. На крштењу добије име *Самуило*. Нормалку је свршио у Сучави, гимназију и богословију у Черновици. На Петров дан 1843. рукоположи га тадашњи Епископ, Евгеније Хакман, за пресвитера у Чахор (село близу Черновице). 1862. буде позван у консисторију за помоћнога референта, а и за учитеља пјенија и типика у богослов. училишту и њиховој школи за обичне црквене појце. Када 1865. би консисторија реорганизована, буде он 1866. именован конзисторијалним савјетником, а када је 1874. — обудовивши — прешао у монашки чин, постане брзо архимандритом. 1. априла 1877. би унапријеђен за архимандрита конзисторијалнога и генералнога викара архиепископског, а 12. марта 1880. наименован за Митрополита буковинско-далматинског.

Нема сумње, да је такова сјајна каријера постигнута поглавито великим врлинама и обилатим књижевним радом, чиме се г. Митрополит бави још од 1848. г.

Тако је он за румунске основне школе написао петнаест књига: читанке, рачунице, катихизме, збирке молитава и т. д.; за гимназију четири књиге вјерскога садржаја. Даље је написао збирку проповједи за све недјеље и празнике, које су проповједи до сада најбоље у румунској књижевности. Као архимандрит написао је и издао год. 1879. дјело: *Psaltichia bisericeasca asezata in note musicale*, што није ни мање ни више него од прилике „Великиј Сборникъ“ нашега Димитрија Поповића, само с том разликом, што је то све овдје уједно стављено у ноте!

Па и као Митрополит ријетка старина није своје перо оставила на страну. Конзисторија

буковинска шаље мјесечно свима буковинским свештеницима лист: *Foaia ordinaciunilor sau runcilor consistoriale* (лист за наредбе или поруке конзисторијалне). Ту љубљени Митрополит пише свому милому свештенству годишње најмање по три посланице, каквима је тешко равних наћи. Написао је он још, и год. 1883. издао дјело: *Tipiconul bisericeii ortodoxe-orientale...* (дјело, каквomu је у нас слично написао лани пречасни г. Ваца Николајевић). А год. 1885. и 1890. написао је он на њемачком језику по једну ванредно умну одбрану своје цркве од насртаја пропагандинога (*Apologie der orthodoxen griechisch-orientalischen Kirche der Bukovina*). Још морамо навести и то, да у органу друштва *Societati pentru cultura si literatura româna bucovineana din Cernanti* — *Foaia Societati* („Друштвени лист“) — имаде од њега много врло занимљивих чланака и научних расправа.

Но све то ипак још није све, што је учинио Митрополит др. С. Морар Андријевић. Његовом иницијативом подигле се још и многе институције, нарочито у сврхе културне, међу којима заузима једно од најодличнијих мјеста „Академија ортодокса“ (друштво њихових богословаца ради његовања литературе, пјенија и говорништва црквенога), основана 1874. год.¹⁾ Па и *Candela*, орган буковинске цркве, такође је покренут под његовим протекторством. — Старајући се за уљепшавање и усавршавање пјесме црквене, он је и велики мецена вјештака у компоновању те пјесме, као што је данаске н. пр. Исидор Воропкијевић, кога је он поставио професором хоралнога пјенија у богосл. факултету. Као пријатељ сликарства и вајарства он ради уљепшавања храмова буковинских издржава по једнога дијецезалнога сликара и једнога вајара. Али он носи на срцу и судбину удовица и си-рочади свога свештенства, те је 1890. знао изградити, да се потпора једне јаче породице иза пароха подигне са 200 фор. годишње на 375, а и за системизованог помоћника са 160 на 260 ф. Још морамо навести и то, да је за његова архи-

¹⁾ Захвално то друштво издало је ради успомене на ту славу свога протектора књигу: *Istoricul bisericeii ort. or din Bukovina (1775—1893)*. *Serie festive la serbarea jubileului de 50 de ani de preotie a Inalt Prea Sântitului Arhiepiscop al Cereontului si Mitropolit al Bucovinei si Dalmatiei — Dr. Silvestru Morariu Andrievisi.* — Из те историје цркве буковинске од год. 1775. до 1883. и вадим горње податке о животу и раду високопр. г. Митрополита (стр. 26.—35).

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

пастиревања подигнуто у Буковини преко 70 нових храмова, од којих је до 60 лично освјештао.

Такав је ето Архипастир високопреосвећени г. др. С. Морар Андријевић; толико је он све учинио.

Па и данашњим даном раденик тај још увијек дјела неуморно, без престанка. Он се још ни сада није уморио у раду, није сустао у борби. Још увијек стоји врла Старина, као горостасан див, на крми своје цркве, управљајући је крјепком, сигурном десницом кроз хучне вале њене тешке садашности.

Може бити да тој издржљивости много доприноси и то, што народ буковински свога Архипастираштује и љуби скоро више свега на овоме свијету. О буковинскоме се Митрополиту не чује пакосна ријеч — њега само похвала прати; на њега не насрће никакав махнит занесењак — пред њиме се брижно уклања сваки и најмањи камичак, о који би се могла спотаћи нога његова; ту нико њему није душманин — сви су њему вјерни пријатељи и одани савјетници.

Лијепо ли се то показало и при самој потоњој прослави. Крај свега тога, што је врени Архипастир изрично желио, да му се том приликом не приређују бар никакве велике овације, јер је његов народ јако унесрећила прољетошња поплава Прутова¹⁾ — ипак је љубавна рука и сами онај скромни облик Молебствија и слања депутација звала да искити до торжаствена утицаја.

Међу многобројним тим депутацијама била је и депутација Срба богословаца, који се овдје учимо у богословском факултету (са два питомца босанске владе има нас петорица). Том га је приликом од наше стране поздравио В. Д. на црквено-словенском језику, који језик г. Митрополит говори врло добро и радо се њиме служи, када прими кога између нас у аудијенцију. Пријем и наше депутације био је врло срдчан, а одговор на наш поздрав био је такође на црквено-словенском језику, у коме је високопреосвећени слављеник рекао између осталог и то, да он у својим молитвама за напредак и процват православља спомиње увијек и нашу свету цркву.

Не би ли Господ услишао молитве те, па да и нама већ једном гране сунце љепших дана!

Огњеслав.

¹⁾ Није било ни свечаног ручка, јер је штедљиви Митрополит свету, што је мислио да би је потрошио на тај ручак, поклатио поглављеницима.

Српска црквена општина у Бечу. Недавно држала је српска општина у Бечу своју скупштину под предеједништвом свога предеједника Ђорђа Остојића. На тој скупштини прочитан је извјештај, да је црквено и школско здање готово, и да је на исто потрошено 90.000 фор., осим унутрашњег украса цркве. Српска црквено-општинска кућа у Бечу доноси 3.600 фор. годишњег прихода, из кога ће се плаћати свештеник, учитељ и послужитељ. Бечка српска општина добила је на зидање своје црквено-школске зграде око шест хиљада добровољних прилога са разних страна, те се сад може подизити, да има свој дом за цркву и школу. Општина је расписала већ и стјечај за пароха своје новосаграђене цркве, коме ће бити плата годишња 1.600 фор. у готову, а уз то ће општина још по 200 фор. уплаћивати за осигурање живота парохова, односно капиталисати за породицу његову. Осим тога парох ће имати слободан стан у општинском здању.

Исказ добровољних прилога „фонду српско-православне основне школе у Добоју“. Поштовани господине уредниче! — С радошћу можемо Вам јавити, да је и нашој малој варошици Добоју положен основ школском фонду, и то на скупштини, црквено-школске општине од 10 маја о. г.

Петписати одбор сматра за пријатну дужност изнијети на јавност имена дароватеља — оснивача са свотом, коју су даровали.

По 500 фор.: Симо П. Танасић из Добоја. — По 400 фор.: Игњат Трифковић, из Добоја. — По 300 фор.: Васо Мунишић, из Добоја. — По 200 фор.: Петар Ђурић, Васо Ивановић и Коста А. Мичић, из Добоја. — По 150 фор.: Милић Марковић, из Суве Воде, и Теодор (Малушан) Ђурић, из М. Буковице. — По 120 фор.: Јово Станојевић, из Добоја. — По 100 фор.: Софрен Павловић, Ђорђо Спасојевић, Ристо Петровић, Илија Јеловац и Трифко Дучић, из Добоја. — По 55 фор.: Ђоко Јовић, из Липца. По 50 фор.: Јован Ј. Врањешевевић, свештеник из Добоја и Ђуро Пеић из Станова. — По 30 фор.: Ђуро Лазић, из В. Буковице и Јово Нешпић, из Добоја. — По 20 фор.: Лазо Радичић и Гојко Николић, из Липца; Васо Нарић и Лука Драгичевић, из Вел. Буковице; Недо Барњаковић и Митар Спасојевић, из Плочника; Петар Николић, Јово Мишковић и Недо Нинковић из Станова; Симеун Божићковић из М. Буковице.

— По 15 фор : Благоје Савић из М. Буковице ; Спасоје Радичић, из Лица ; Станко Петрић, Јово Пашалић, Кршија Милачковић, из Станова ; Јелисије Клопић, Јово Хаџић, Стојан Кузмић и Лука Кузмић, из Вел. Буковице. — По 10 фор. : Јово Николић, Марко и Ђорђе Николић и Мићо Зарић, из Лица ; Симо Лазић, Гојо Тубић, Јаков Томанић, Стојан Чолић, Лазар Ристић, Тошо Поповић, Алекса Попадић и Тодин Дејановић, из Станова ; Алекса Давидовић, Дако Јушикић, Гојо Милановић, Цвијан Кузмић, Божо Драгичевић, Дујко Ђокић, Дако Лукић, Јово Сувајац, из Вел. Буковице ; Гојо Ковачевић, Васо Стјепановић и Јелисије Луњић, из Чивчија ; Саво Китић из Мале Буковице ; Цвијан Пливац, из Придјела. — По 5 фор. : Петар Кузмановић, Ђеко и Гавро Радоњић, Спасоје Алаџић, Перо Благојевић, Теодор Поповић, Ђорђе Поповић, из Станова ; Марко Сердаревић, Тома Ђокић, Јовица Јушикић, Ђорђе Ђенић и Симеун Милачковић, из Вел. Буковице ; Тривун Госпић, из Плочника ; Лазар Јаћировић и Василије Стокић из М. Буковице ; Марко Илић, Ђуро Михаиловић и Симо Копић, из Вароша ; Мићо Ђурић, Станоје Трифуновић, Ђуро Радичић, Тома Недић, Милош Пливац, Благоје Петровић, и Симо Гаврановић, из Лица ; Благоје Петковић, Спасоје Илић, Петар Рончевић, Јово Теодоровић, Секула Благојевић, Цвијан Спасојевић, Симо Стјепановић, Ристо Марковић, Ђорђе Васић, Ђорђе Стојановић, Тома Васић, Перо Зекић, Јефа Васић, сви из Придјела. — По 3 фор. : Илија Бјелић, из села Лица. Са стране добисмо од браће Дреч из Мостара 5 фор.

Свега дакле до данас броји фонд наше школе фор. 3703.

Већина дароватеља оснивача задржали су новац код себе на неизвјесно вријеме, обвезавши себе и своје законите наслједнике плаћати годишњи интерес по 10% од дотичне своте, и то сваке године унапријед, т. ј. 20. јула, све дотле, док дотичну главницу црквено-школском одбору у готову новцу исплате. То је учињено једно ради олакшице оснивачима, а друго ради тога, да би већ овогодишњи интерес школског фонда могао бар у неколико издржавати школу.

Свима овдје наведеним дароватељима оснивачима изриче се овим путем најтоплија благодарност, а особито нашем свештенику госп. Јовану Ј. Врањешеву, који је управ ово све и

покренус, успоставивши слогу и љубав између варошана и тежака његове парохије. Дај Боже да им свима Господ подари здравља, среће и напретка, како би и унапријед могли и морално и материјално бити од користи нашој српској школи, у чијој ће споменици њихов дух вјечно живити, те казивати потомству ко? и какви су им претци били?

На крају обраћам се онијем родољубивијем Србима, који могу, и којима је Бог дао, да нас потпомогну у овом племенитом подуху, и повећају својим прилогом овај наш мали школски фонд, на чему ћемо им вјечно благодарни остати.

Исто тако надамо се, да ће и они наши грађани и тежаци, који на данашњу скупштину из разних приватних узрока доћи не могуше, обрадовати њихову и нашу српску школу, повећавши јој фонд својим прилозима. Кад то буде, јавићемо вам, а сад примите поздрав и поштовање.

У Добоју, 6. јула 1893.

Црквено-школски одбор :

Предсједник :

Игњат Трифковић.

Ч л а н о в и :

Васо Ивановић, Коста А. Мичић,
Ристо Ј. Петровић, Петар Ђурић.

Свршени ученици српско-православног богословског завода у Рељеву. На свршетку ове 1892./93. школске године, 13 редовнијех и 3 ванреднијех ученика и питомаца, свршили су науку у богословском заводу у Рељеву и отпуштени су из завода са апсолуторним свједоџбама и то :

Са одличним успјехом :

1. Симо Ераковић из Травника, Дабро-босанске епархије.
2. Милан Лалић из Корјенице, Горњо карловачке епархије.
3. Стеван Ђ Поповић из Модрића, Зворничко-Тузланске епархије.

Са врло добрим успјехом :

4. Милош Библија из Угарака, Дабро-босанске епархије.
5. Алекса Јокановић из Билећа, Херцеговачко-Захумске епархије.
6. Тодор Марјанац из Вагања, Дабро-босанске епархије.
7. Васо Медан из Мостара, Херцеговачко-Захумске епархије.

8. *Љубомир Николић* из Вареша, Дабро-босанске епархије.

9. *Остоја Паншић* из Локања, Зворничко-Тузланске епархије.

Са похвалним успјехом :

10. *Танасије Косорић* из Агаровића, Дабро-босанске епархије.

11. *Никодим Новаковић* из Кодунића, Дабро-босанске епархије.

12. *Ђорђе Поповић* из Вуковског, Дабро-босанске епархије.

13. *Ристо Терзић* из Берковића, Херцеговачко-захумске епархије.

14. *Петар Шилка* из Суваје, Дабро-босанске епархије.

Са добрим успјехом :

15. *Симо Бањац* из Рибника, Дабро-босанске епархије.

16. *Стево С. Поповић* из Тимара-Јелића, Дабро-босанске епархије.

Прешли у православну вјеру. У граду Великиберу у сјеверној Америци прешло је у православну вјеру 600 унијата, који су се тамо населили већином из Галиције.

Освећење друштвене заставе српског православног црквеног пјевачког друштва „Слоге“ у Сарајеву. На Петров-дан 1893. освјештана је у новој српско-православној цркви застава овдашњег српско-православног црквено пјевачког друштва „Слоге“.

Ово је црквено пјевачко друштво. Оно служи на украшење и благољепност свете службе божије у дому Господњем, па дакле и овај догађај, освећење друштвеног барјака, треба забиљежити. То спада готово у црквену журналистику, па дозволите драги читатељи, да вам опширније напишем о томе.

Свако је друштво установљење, које има тежњу да нешто постигне. Племенита друштва и тежња је племенита.

Пјевачка друштва спадају у ред просвјетних друштава. Њихов је задатак племенит, да његује и шири пјесму у народу. -- Ништа готово неможе да човјечије срце усхити и узнесе као лијепа и сложна пјесма. Пјесма је чудотворна, јер растјерује бриге с душе и тугу са срца. Пјесма доведе човјека у тако одушевљење, да заборави на умор и клонулост, и храбри га на даљи неуморан рад.

Сва удружења имају по неки знак као лозинку свога рада, својих намјера. Тај је знак већином, а код пјевачких друштава зна се већ: друштвена застава.

Наше пјевачко друштво „Слога“ последије дугогодишњег свог неуморног рада истом ове године набавило је себи лијепу заиста достојну друштвену заставу.

Застава је израђена од бијеле свиље. С једне стране насликан је свети Сава, први архиепископ, старјешина цркве српске, који први положи темељ њене самосталности, а српскоме народу посија у срце науку истине и правде, ону науку, за коју син Божији у човјечијем виду претрпје мукe смрти човјечије. Стоји насликан лик онога, што положи тврд темељ народне просвјете у срце Србиново.

С друге стране заставе насликан је гуслар, гдје уз њежне звуке јавор-гусала приповиједа народу доба златне прошлости његове. Прича му петстољетне патње и мучења, узноси челичну трпељивост српску и опјева борбу поборника за крет часни и вјеру ришћанску, за аманете, које је свети Сава своје народу у срце укоријенио. — А кад то гуслар све лијепо кити и приповиједа уз милозвучне гусле, гле! — стоји дивно насликана — бијела нагоркиња вила долећела гуслару, па му овјенчала старачку главу са неувелим лавор-вијенцем. Заиста диван приказ, а врло лијепа слика!

На застави су три повелике траке (врпце) у три боје: црвена, плава и бијела. На друге опет двије траке стоји написано са крупним златом извезеним ћирилским словима: „Српско-православно црквено пјевачко друштво „Слога“ у Сарајеву 1893.“

Заиста дивна застава, достојна овог српског пјевачког друштва у пријестоници Босне поносне. Треба особито благодарити родољубном пожртвовању дичних нам Сарајлија, да наше српско пјевачко друштво све љепше и љепше напредује. Живили!

На Петров-дан бијаше нова црква пуна свијета.

Његово Високопреосвештенство наш добри општељубљени архипастир митрополит Ђорђе Николајевић служио је службу уз судјеловање више свештеника. Пјевачко друштво пјевало је у заносљивој складности на хору литургију Златоустову од Корнелија Станковића.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Послије литургије почело је освјештање друштвене заставе. На освјештању је кумовао застави наш дични г. Петро Петровић, грађанин сарајевски, предсједник српско-православне општине, подначелник управе пријестоне вароши Сарајева („градског поглаварства“).

Одбор пјевачког друштва „Слоге“ довео је кума заставиног г. Петру Петровића, а господин митрополит освјештао је заставу по црквеном обреду, па је за тим предао у руке куму са овом бесједом:

„Честити господин куме и кавалеру! Предајем ти ову освећену застану с том препоруком, да под њу сакупиш побожну, свијесну и образовану младеж мушкога и женскога спола, младеж, која љуби своју цркву, своју хришћанску вјеру, своје име и завичаје; младеж, која се умије владати по божанским заповиједима, и по првилима, која правила и наша висока земаљска влада извољела је милостиво одобрити. Онда тек, кад буде таква пјевачка дружина, служиће Богу на славу, цркви на дику, народу православном и српском на корист, јер ће се хришћани радије у цркву скупљати, да слушају умиљато анђелеко појање, а себи ће појачи за добити од свију слушалаца заслужену похвалу и одобрење.

„Ми са задовољством биљежимо ову радосну појаву, да се и код нас нешто добро ствара, што ће нашем имену и православљу освјетљати образ. Дај Боже да дочекамо и какве друге творевине, које ће нас обрадовати и утјешити.

„Напријед, мјеродавна и позвана господо, напријед у доброме правцу; стварајте што је је добро, па ће вас народ и наше потомство благосиљати“.

Послије изговорене митрополитове бесједе, отпјевало је пјевачко друштво „царевку“ а за тим опет госп. митрополиту: „Ис полла ети деспота“.

Кум је примио заставу из митрополитових руку, пољубио је а затим изговорио је ову бесједу: „Примајући овај освећени барјак у своје руке као кум, захваљујем прије свега Вашем Високопреосвештенству на љубави и готовости, да сте овај свети чин овако свечано извршили. Захваљујем Вам како у име своје, тако и испред овог дичног нам друштва Слоге. Живио! — А ви драга браћо чланови, примите моју захвалу на овом одликовању, да сте ме за кума при овој свечаности одабрали. Дичићу се и поносићу

се овом почашћу, ако будем видио *оличену* у вама ријеч *слогу*, јер тај значај збиља усређава свако друштво.

„Препоручујем вам дакле, под закриљем ове заставе, братско слагање, озбиљан рад у смислу правила ваших, вјерност према вашим обвезама, достојанствено држање, и вољу за усавршавањем.

„У то име сретно вам било! А предајем вам ову заставу, на руке нашег заслуженог барјактара као најстаријег и најрвнијег члана нашег друштва, у аманет, да се с њоме дуго и много дичите“.

Барјактар Ристо Максимовић примивши заставу из кумових руку рекао је ово неколико ријечи: „Ваше Високопреосвештенство, честити куме, поштована господо, браћо моја и другови моји! Уехићеним срцем примајем у руке овај свети барјак, овај адем камен наше пјевачке дружине. Дичан сам и захвалан на повјерењу да баш ја из деснице кумове овај барјак примајем, а са топлим жељом, да се сва свјесна српска овдашња омладина под овај барјак прикупи. Живили!“

Заставник бијаше одјевен у китњастом народном одијелу.

На све ове бесједе и поздраве отпјевало је пјевачко друштво сложено и лијепо „многа ја љета“, а народ клицао бурно: „Живили!“

Одмах у цркви примио је кум честитања са свију страна, а последије тога упутило се пјевачко друштво из цркве са одбором и заставом у кумов стан. Г. Петровић примао је двоструке честитке прво као кум, а друго што му је Петров-дан лијепо крено име. У његовом дому пало је неколико здравица за здравље кумово, митрополитово, за здравље и напредак друштва „Слоге“ и свију присутнијех.

Послије подне држало је пјевачко друштво на Илици забаву у славу освјештања заставе. На забаву је дошло мноштво народа из Сарајева; осим Срба могаше се виђети доста и стране интелегенције, државне госпоштине сарајевске. —

Програм ове забаве био је одабран. У првом дијелу биле су пјесме, у другом дијелу забаве биле су српске народне игре.

Дивно ли бјеше погледати оно коло, у који се бијаше сплео пвијет младежи Срба и Српкиња сарајевских. Та чисто се мора човјек усхитити од миља! Заиста је то коло дивно; да није тако неби га неумрли Бранко Радичевић онако овјеквјечито и заносно опјевао...

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

При изведењу првог дијела програма бијаху такође присутни преузвишена г. г. барон Кучера подмаршал Хоце, управници високе земаљске владе г. г. Саурвалд и Ајхлер, окружни предстојник барон Молинари, и начелник варошке управе г. Мехмед бег Капетановић:

По свршетку првог дијела програма, посјетила је друштвену забаву и преузвишена госпођа Вилма п.л. Калаји, супруга заједничког министра финансија, која се на Илици бави. Висока госпођа примила је благонаклоно позив одбора пјевачког друштва, који је још прије почетка забаве позвао.

Пјевачко друштво приправило је високој посјетитељки забаве лијепу киту цвијећа, коју је она благонаклоно примила.

У вече је пјевачко друштво направило високој госпођи лијепу серенаду пред њеним станом, на којој је она са балкона лијепо захвалила друштву, желећи му трајан напредак. Друштво је отпјевало три складне пјесмице, а за тим вратило се у рестаурацију и продужило забаву, играјући весело игре до пола ноћи. Све је било весело, а и како неће. Има ли шта веселије од срдаца ерпске младежи особито у таким приликама као на Петров дан 1893.

Забава и весеље се свршило; свако се вратио жељезницом кући, али је и понио дивну успомену на освјештање заставе нашег дичног ерпско-православног пјевачког друштва „Слоге“.

Сарајево, 14. августа.

Н.

Читуља. Пишу нам из Бања Луке ово:

Драги господине уреднице — здравељујте! Година 1893. управо се може рећи да је за Бања Луку критична, јер у току исте доста вриједнијех особа црна земљица прогута, но шта ћемо де? што је од Бога нека је слађе од меда.

Овијех дана — т. ј. 3. августа о. г. преминуо је добри Србин и родољуб ерпски Илија Кисић. Покојник је родом из Лијевна, од ближењег рода има само двије сестре, а прије неког времена изгубио је супругу и једног синчића. Илија је био веома родољубив, а то је показао и при смрти, јер оставио је 1000 (хиљаду) фор. ерпско-православној бањалучкој општини да исту суму даје на интерес, па кад интерес нарасте, да се може један ђак школовати, осим тога још за живота положио је у школски фонд у Бања Луци 100 фор.; ерпско-православној цркви у

Ребровцу даровао је једно сребрено кандило и икону св. Ђурђа. При опијелу Илијину држао је врло дирљив говор протопоп г. Вид Ковачевић.

Ово оволико господине уреднице на хитњи, а покојнику кличем из ерпских груди: „Бог да га прости и помилује!“

Срб-Пеција.

Манастирска српско-православна штампарија у Фрушкој Гори. На збору манастирских настојника, одржаном 10. (22.) маја у манастиру Гргетегу, поред одлуке о отварању монашке школе, донешена је још одлука: да сви манастири у ерпско-православној митрополији карловачкој из манастирских средстава заједнички купе једну добро уређену *штампарију*, у којој ће се штампати нарочито црквено-богослужбене и школске књиге, као и званичне тисканице и т. д. Настојници манастира Гргетега и Беочина г. г. архимандрити Иларион Руварац и Платон Телечки, сходно донешеном зборском закључку узели су у своје руке задатак да купе штампарију — и тај свој задатак су врло добро и успјешно ријешили тиме, што су дана 18. (30.) јуна о. г. *купили у Новом Саду познату и врло добро уређену и опремљену штампарију дра Павловића и Јоцића за цијену од 13.250 фор.*, коју су своту купци, одмах последије устројеног и потписаног уговора, продавцима у готовом новцу исплатили, те одмах од 19. јунија (1. јулија) о. г. *ступили у посјед купљене штампарије.* „Српска манастирска штампарија“ неће бити трговачко спекулативно подузеће, него ће бити културни завод за развијање и унапређење наше црквене и школске књижевности.

Одговор на једно питање свештенику Г. Ј.

Ви сте уредништво „Босанско-Херцеговачког Источника“ у писму вашем од 19. априла о. г. запитали ово: „Једном приликом (скоро) у једном друштву појавила се препирка између правника и богослова о 118 § грађ. закона, у коме вели се: *да муж и жена законишо растављени, ако се доцније покају и изјаве жељу да би радо опет ступили у заједницу, да се морају поново у брачни живот привести свима прописаним церемонијама.* Први тврде да се морају поново вјенчати, а други одбијају. Мене су молили да вам о овоме пишем и да то ви ријешите у „Источнику“. Заинтересована господа нестрпљиво очекује од вас протумачења 118 §.“

Уредништво вам ништа више не може одговорити на ово питање, да ли оно што стоји у

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

„Православном црквеном праву“ од Др. Никодима Милаша, на страни 600 ој: „Не само што се допушта, него закон још и препоручује, да се разведени супрузи по могућности опет помире и успоставе своју пређашњу брачну свезу (Испор. Номокан. XIII, 2 (ib. I, 274 и сл.). У оваком случају, на име, ако се разведени супрузи спознају, да ће опет у брачној свези живити, тада сходно прописима закона мора се поступати потпуно онако, као да се са свијем нови брак склапа и мора бити строго очувано све оно, што је установљено за обични брак. ! Ово исто прописује и § 118 аустр. грађ. законика: „Ако растављени супрузи хоће да се опет сједине, мора се ово сјединење сматрати за нови брак, и извести са свима свечаностима, које су по закону потребне за брачни уговор!! Даље у књизи и расправи „О разлозима, који раскидају брачну везу, и о судском поступку у парници за раскид брака“, коју је написао Тома Алагић, прота, професор богословије, стоји на страни 98. написано: „Из овога излази да је слободно мужу и жени помирити се, и опет у брак ступити. Апостол Павао препоручује мужу, да не пушта своју жену, него да се помири с њоме (I. Кор. гл. 7., ст. 11.). Као што се види из касније црквене праксе, црквене поглавице ишле су на то, да се развјенчани муж и жена опет помире, ако нијесу били томе противни вриједни разлози т. ј. ако није било нешто код мужа или код жене, услјед чега не би могао брак дуго остати и своје задатку одговорати. Кад се помире муж и жена и јаве позваној власти, да желе опет заједно живљети, онда ваља онако поступати, као и први пут, кад је склопан брак, т. ј. ваља тражити допуштење од родитеља, ваља их три пута у цркви огласити (ако владика ово не опрости), треба брак наново благословити и т. д. У Србији услјед одлуке архијерејског сабора од год. 1865. (сн. 5) само одузимљу пресуде од измирених супруга, и шаљу се епископу, да их благослови, и тијем добија брак своју вриједност, као и први што ју је имао“.

Исправак и допуна о манастиру Озрену.

На дотичноме мјесту мога чланка о манастиру Озрену, погрјешно је наведено, како госц. Иларијон Руварац није навео,

одакле је узео биљешку о томе, како су требињски калуђери Јоаникије и Јоан, обновили манастир Озрен год. 1775.

Но иста биљешка узета је из „Српско-далматинског Магазина“ за годину 1861. стр. 73., чиме ону моју погрјешку поправљам.

Како ми један мој пријатељ пише, гласи дотично мјесто обнављању Озрена, које он узе из књижевних радова архимандрита П. Дучића, књ. I. стр. 85., овако:

„1775. и то лѣто би на косни сили(вѣ)-тарь паша, и вѣнаше од неѣа вѣро зѣлаѣмь сиротини, и обѣкен на кѣпресѣ ѣ люди све правниѣхъ. И вѣ то лѣто вѣновише трекински калѣхери именовъ Іѣванкиѣ и Іѣванъ, обновише манастирь Озренъ, храмъ стѣго Николѣ. И сию книгѣ приложихъ азъ грѣшнии іеромонахъ Симеонъ предъ свою дѣшѣ, даише вѣчни споменъ Бог да га прости. априла ѣ данъ 1777.“ Овај запис налази се у виду биљешке напошљедњем листу октоиха, што је штампан год. 1592. у Москви, а био ваља својина манастира Озрена; сад се налази у манастиру Житомишљићу.

Радујем се, да могу и овај податак придодати ономе своје опису, као што могу навести још и то, да ми исти пријатељ јавља: да код Требиња, у шуми, близу манастира Тврдоша имаде црква „Мрачевица“, чије име очевидно долази од ријечи „Мраша, = Мрашинь-дан“, па би то могла бити она црква св. Мине, Виктора и Вићентија, чији антиминос по свети године 1532. херцеговачки митрополит Марко.

Исти мој пријатељ јавља ми, да ће на скоро походити оно мјесто, да што више сазна о тој цркви „Мрачевици“.

1. VII. 1863.

Атом.

Књижевне вијести.

Историја српске цркве од епископа Никанора Ружичића. Књ. I. У Загребу. Српска штампарија. 1893.. средња осмина, стр. V. и 327. Цијена 2-50 динара = 2-50 круна.

По васкреу ове године изишла је под горњим насловом књига, која је подобна, да у великој мјери заинтересује све учевније кругове српскога свијета. Јер као што поред све мношине дотичнијех издања, наша државна прошлост ипак још до сад у свему још проучена и обрађена није, тако је исто и нарочита српска црквена прошлост оскудна дјелима споменутог правца, а још више радњама, у којима би систематички и свестрано била изложена и расправљена вјерска прошлост, и кретање религијског живота нашега народа у прошлијем времену. А да је дјело такове врсте једна од најважнијих потреба нашег садашњег кретања у напредак, дјело, које би заиста било подобно, да обрати на се озбиљну пажњу нашег читалачког свијета, довољно је обазријети се на ону важну улогу српске и православне цркве у прошлости, затим на значај и улогу данашње цркве наше, о чему је са пунијем правом освједочен и сам просвештени писац, кад на II. страни свога предговора сматра наш религијски живот главном чињеницом опстанка народног, која је била прије, а и данас је главни покретач и ослонац народног и државног живота и бића нашег, улијевајући у народни организам животне сокове, без којијех би исти на првом кораку своје угинути морао.

Полазећи са тога општег гледишта, као и водећи рачуна о великој потреби и важности изучавања и сазнавања народне прошлости, просвештени се писац трудио у правцу, да на широкој основи¹⁾ пружи нашем читајућем свијету

¹⁾ Просвештени писац полази у своје дјелу са ставишта, да је по Србији, старој Србији, Македонији, Тесалији, Црној Гори, Босни и Херцеговини, Далмацији, Хрватској и Славонији и по јужној Угарској један и исти српски народ, па за то у оквиру своје историје ставља сав вјерски живот свију оцијех крајева. Тако исто он не излаже само историју српско-православне, већ и римо-католичке цркве па и саме богомилске секте међу Србима, па све то сабира у ишму „српске цркве“, коју тиме не поставља на конвесионални, већ на опћи народни темељ. Но у овоме случају није правилан назив „Историја српске цркве“, пошто је тај израз с пунијем правом употребљаван досад само за православу цркву у земљама старе српске државе, која је једина збиља у истини и у сваком правцу била права српска црква. С тога би правилније било, да је за наслов овога дјела узео израз: „Историја цркве у Срба“, или још боље: „Српска црквена историја“, па у појединим одјелима паралелно расправљао о насловима: б) српска православна црква; в) српска „босанска црква“; в) српска и латинска римокатоличка црква; г) богомилска јерес.

дјело, у коме ће према данашњем стању прибранијех извора и података, бити изложени сви моменти прошлог вјерског живота српскога народа. И у колико је писац послужио томе важном циљу овом својом I. књигом историје црквене у Срба, о томе ће већ позванији од мене јамачно исказати свој суд, а пошто моја снага не достаје за потпуну и тачну обраду тога питања, односно за свестран приказ истога дјела, то ћу у даљијем редовима настојати, да само у краћим општим потезима прикажем нашем читалачком свијету ове земље садржај тога иначе важног дјела, и да се уједно опширније обазрем на оне одјељке исте књиге, у којима су оцртани дотични отејци вјерске прошлости у овијем нашим земљама, у Босни и Херцеговини.

*

Прва књига овога дјела обухвата први дио црквене историје српскога народа и то од првог појава његовог у историји, па све до почетка XIII. вијека, дакле до времена оснивања српске самосталне цркве у земљама старе српске државе. На почетку тога дијела долази увод (стр. 1—30.) у коме је опћи поглед на племенску државну и вјерску прошлост Срба до прелаза у Хришћанство, за тим опћи поглед на историју хришћанске цркве. За овим слиједи систематичко и научно излагање саме српске црквене историје, које почиње са општим одређењима (стр. 30—46.), гдје је означен предмет и задатак „историје српске цркве“ и њени саставни дијелови, за тим извори и помоћна срства за изучавање њено²⁾, а на поплетку подјела историје цркве, коју писац распоређује у 4 периода, и то: први од почетка њеног па до XIII. вијека (доба зависности од другијех цркава); други од год. 1219. до 1346. (доба српске самосталне архиепископије); трећи од 1346. од 1766. (доба српске патријаршије); и четврти од 1766. до данас (ново стање српске цркве).

Иза овог опћег погледа, долази право излагање српске црквене историје у њеном првом периоду, коме је посвећена цијела ова I. књига (стр. 47. па до краја) и које је ради бољег пре-

²⁾ Туј су у прегледу приведени сви они извори, којима се писац служио: засебна дјела (њих 75), расправе у „Гласнику“ српског ученог друштва (њих 18) и расправе по разнијем другим часописима, чији се наслови не могуће привести.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

гледа и систематисања знања подијељено у VIII. глава, од којих опет свака имаде у виду параграфа (а тако је и у уводу и у опћем погледу) своје пододјелке.

У I. глави говори се о појаву и ширењу Хришћанства међу Србима до VII. вијека (§ 9. и 10.) гдје се наводи, како су Срби још у апостолска времена ширили се по овијем крајевима до Солуна, и поступно од њих, а од других проповједника, грчких и римских, вјеру Христову примали, затим како је, и ради чега је год. 535. установљена „првојустинијанска архиепископија“.

У II. глави говори се о даљем ширењу Хришћанства међу Србима, и стању цркве од VII.—IX. вијека (§ 11. и 12.), гдје се означује вјереки уплив и настојање цара Ираклија, и рад римског свештенства у нашим западним земљама, те установа српске епископије у Раси за кнеза Мунтимира.

III. глава (§ 13.—19.) посвећена је добу апостолског рада св. солунске браће, Кирила и Методија, које писац назива србо-словенским апостолима и Србима, и гдје се опширније износи њихов живот и њихови подвизи, успјеси и страдања по Моравији и другијем српским и словенским земљама, а тако се исто оцртава и рад њиховијех ученика.

Глава IV. посвећена је „српској цркви у Далмацији“ од VI.—XII. вијека (§ 20.—28.), и у њој се говори о ширењу Хришћанства међу Србима у Далмацији, гдје се узима осим грчке и латинске Далмације још и стара Хрватска држава; за тим о оснивању римске митрополије у Сплџету и „нове српске“ у Задру¹⁾ и о њиховом раду међу Србима; о подјели српскога народа на Хрвате и Србе, коју изведе грчки цар Никифор са царем Карлом великим у VIII. вијеку, и о даљњем пошљедицама те диобе; о оснивању нинске епископије и покрету за установљењем народне цркве у Хрватској са „србословенском службом у цркви и србословенском књижевношћу“; о борбама између српства и латинштине у томе крају, и о раду спљетскије сабора у X. и XI. вијеку.

¹⁾ Под српском митрополијом у Задру разумије писац установљење епископије, коју тамо подигосе Грци у VII. вијеку, као господари онога краја, да њоме ставе превагу настојању Рима путем спљетске надбискупије и притегну Србе Далмације, Хрватске, Босне и Хума источној цркви и управи Цариградскијех патријараха. Но ја не знам, по чему је та епископија била српска!

У V. глави гсвори се о животу и развиту „српске цркве“ у појединим српским жупанијама од X.—XIII. вијека (§ 29.—36.), гдје се приводи стање цркве у загорској „Сербљији“ од времена Мунтимира, те о првенству и сасређавајућој снази рашке епископије; за тим о стању њеном за краља Чеслава, Владимира и Бодина, и оснивању јадарске митрополије у Ваљево за Часлава; о обновљењу првојустинијанске архиепископије у Охриду и борби „српске цркве“ против римпапству и увађању догмата „filioque“, те установи дубровачке латинске митрополије; о борби против освајајуће струје богомилске; о стању цркве у дукљанско-зетској жупанији и успостави архиепископије у Бару дукљанском за владе Војисављеве, са намјером, да привуче све Србе у црквену заједницу, независну од Рима и Цариграда; о црквеним одношајима у Дубровнику и оснивању дубровачке митрополије год. 1102., којом римска црква хоћаше, да привуче себи српске цркве Захумља, Травуније, Рашке и других крајева; о српској цркви у Травунији, њеном оснивању и даљњем фазама до сједињења са жичком архиепископијом; напошљетку о „српској цркви“ у Босни и Хуму, њеном стању и борбама са римском црквом и богомилством, које да се у Босни нарочито развило и напредовало, и нарочиту своју цркву основало.

У глави VI. (§ 37.—42.) говори се о биједном стању „српске цркве по свијем крајевима, гдје се понајприје баца општи поглед на стање исте цркве и заносе околности које су сметале мирном и правилном развићу и напретку црквеног живота српскога народа, а касније говори о појаву и развићу аријанске и павлићанско-богомилске јереси у српској цркви, и износе поједине тачке учења богомилско-патаренске јереси, и означују друге њихове уредбе; послије се говори о насртајима римске цркве на српску јој другу, а за тијем о славнијем мужевима, који стајаху на бранику српске цркве у првоме периоду њеног живота.

Глава VII. (§ 43.—50) посвећена је ознаци развијех црковних установа и српских светиња, гдје се говори о црквама и манастирима, о мирском свештенству и његовом и црковном издржавању; о манастирима и калуђерима српским; о богослужењу; о креном имену; о црковној јерархији и суду; а закључује општим погледом

на религиозно-морални живот српскога народа до XIII. вијека.

У VIII. глави (§ 51. и 52.) говори се о стању црквене писмености и просвјете у Срба до XIII. вијека; о њеном почетку, и тежњама, да ослободи народ од грцизма и латинства; о постанку глаголице и ћирилице; о преводу литургијских и у опће каноничких књига на „србословенски језик“, које извршише св. солунска браћа, који „нијесу били ни Грци ни Благари, већ прави Срби“ (стр. 321.); о првенству и значају имена „Срб“, које је прече и старије од имена „Словен“; а напошљетку се завршује ова глава, а њоме I. књига историје цркве у Срба жељом за опћим народним културним уједињењем и лозинком: „Просвјетом — свијести; свијешћу — слободи!“

*

Цијели овај садржај прожман је жарким осјећајима и чежњама пишчевим за опћим наплетком Српства и православија, и оптријем жигосањем првашњијех противнијех појава и утјецаја, па долазили они са стране, или се гнијездили у срцу самога народа. Са тога је та књига, — која, премда је намијењена за поуку шире читалачке публике, као прегледно, популарно дјело, — ипак је знанствено, а са учењачким склопом и извађањем написана — у цијелини својој занста и занимљива и поучна.

Но за нас овдје у Босни и Херцеговини, свакако ће бити најзанимљивији садржај V. главе, а § 35. и 36. у тој књизи (стр. 204—227), гдје се приповоди пишчево опажање, излагање и тврђење у погледу домаће нам вјерске прошлости, коме сам одјељку, зарад нашег ужег, па и ширег читајућег свијета, рад посветити нешто више пажње.

Описујући вјерску прошлост ове земље, писац се напросто придржавао онијех резултата, што су добивени истраживањем развијех, неључиво западнијех страних писаца о прошлости ове земље; а судећи по појединим мјестима дотичног садржаја, писац као да се овдје служио особито историјским радњама др. Фрање Рачког, (Bogomili i Patareni), и Вј. Клајића (Povijest Bosne), одобривши и уваживши сва њихова извођења и тврђења у погледу скоро свију прошлих вјерских одношаја у овој земљи. Слиједећи тијем правцем, пресвештени је писац отишао трагом онијех истраживалаца народне нам прошлости, којима

је сав религијски државни и друштвени живот старе босанске државе искључива домена богомилског јеретиштва, па зато је у дотичним одјељцима, с малом изнимком, скоро све сām слободан навод појединих мјеста из дијелā споменутих историчара, чиме је писац много учинио у прилог раширењу и утврђењу појединих њихових назора. Слиједећи кратак преглед садржаја онијех трију параграфа, показаће основаност ове моје тврдње.

У § 34. излаже писац укратко црквену историју архонтије Травуније до XIII. вијека, и учи нас: како су Травуњани најдуље одржали стару незнабожачку вјеру и тек посредовањем св. Кирила и Методија ступили у Хришћанство; како се тамо основала српска епископија у Требињу, која бијаше најприје у свези са рашком епископијом; како је касније та епископија потчињена била барској архиепископији у Зети, а за времена грчког цара Василија II. потпала под власт оридске архиепископије, и тиме цариградске патријаршије, док се за св. Саве не стопи са осталијем црквама у српску жичку архиепископију. — О ширењу богомилства по овој земљи у првом периоду писац ништа не говори, што је такође требало учинити, пошто се на другом мјесту види, да су дукљанско-травунски владари, краљ Владимир и Бодин имали посла са богомилима по својој држави, па дакле и по Травунији.

У § 35. долази на ред црквна историја Босне и Хума у првом периоду црквене прошлости. Ту се спомиње онај традиционални големи племенски сепаратизам босанских и захумских Срба, са којег они вазда тежаху за осебношћу и у државном и у вјерском животу; даље се наводи, како се туда хришћанство ширило поступно још од досељења нашег у ове крајеве, а утврдило у времену ширења српске књиге, службе и писма; како су туј Срби основали епископије у Бесеону, Деснику, Крешеву, Требињу, Брду (Блажују) и у Стону, а епископе добивали или из Рашке, или из ваљевске митрополије, или из Дукље и Бара; како је та српска црква све до бача Кулина била како тако на миру и сувише се још поступно развијала; како се за владе Кулинове поче¹⁾ ширити богомилска јерес по Босни, и силно јачати римско настојање за подложењем исте цркве; како су Богомили,

¹⁾ Курзив је већином мој.

што их из српских земаља протјераше св. Владимир, Бодин и Ст. Немања, станили се у Босни, и туј се тако умножили, да их је морао помагати и штитити и сам Кулин, па чак поћи трагом *огромне масе* својих поданика, и пријећи у Богомиле; како је главни узрок томе Кулиновом отпадништву била околност, што папа и Угарска потчинише српске епископе, бесенијског и стонског спљетској надбискупији, а он хоћаше, да се тијем прелазом отме претензијама угарским и римским.

У § 36. наставља се истијем правцем црквена историја Босне и Хума, и туј смо сретни поново чути, како је бан Кулин са својим родом и са 10.000 Срба босанских прешао год. 1191. из римске цркве у Патарене¹⁾, који се услијед тога осилише и умножише по цијелој Босни, Хуму, Далмацији, и Гор. Панонији; како Патарени тада у Босни основаше своју нарочиту националну цркву, коју прозваше „Патаренска српско-босанска црква“ и уредише јерархију, којој на челу бијаше „дјед — владика и 12 стројника“; како се тада као највећи проповиједници те цркве одликоваше здарски сликари и алтари Матеј и Аристоклије; како Патарени својом чврстоћом и примамљивим јеретичким назорима загрозише православној српској цркви, а римској зададоше смртни ударац у тијем крајевима, пошто немало сви католици пријеђоше у Патарене; како је Вукан Немањић оптужио Кулина папи за његову приврженост Патаренима, и тиме изавао оно силно мијешање папе и Угарске у унутрашњи живот Босне, гдје се дотична акција по реду приводи (папина наредба краљу Бели Ш. и Кулинова одбрана; тужба спљетског надбискупа и поновна наредба папе, да се удари на Босну; Кулинови маневри и извијање; састанак на Болином пољу и изјава дотичних црквених претставника; пут Љубиња и Драгоће у Угарску зарад потврђења оне изјаве пред краљем; извјештај Каземаријев о тој ствари); како је Патаренство у Босни још више оскочио за владе Стефана Кулиновића, кад остаде без успјеха папино настојање, да подигне „Србословене“ по

Хрватској и Далмацији, и угарски клир на крсташки поход против Босне; како папа иза латинског освојења Цариграда хоћаше опет да подигне Угарску на Босну, да је освоји, а јеретике и расколнике протјера и утамани; како Патарени нешто посумњаше у бана Стефана, па га протјераше, а поставише за бана *јакога приврженика своје јереси, Нинослава*; како папа год. 1232. изведе први крсташки поход на Босну и примора Нинослава, да призна папу и римску цркву; како папа поче ширити католицизам по Босни и постави тамо нарочитог епископа католика, али да се томе жестоко одупријеше *босанске српске владике и Патарени*; како је поведен други крсташки рат у Босни (1234.—1238.), који нагна бана Нинослава и његов народ: „да се још више одрекну римске цркве, и придруже источно-православној цркви“; како се тај рат најприје свршио побједом православних и патаренских Срба босанских, — али касније издао Себислав Кулиновић (Стефанов) и онда поведен нов рат са угарском побједом, али касније, год. 1239., народ уста листом, и поништио све оно, што су папа и Угарска тада у Босни основали и поставили; како папа г. 1246. спремаше нов крсташки поход на Босну, кога је имао да доведе калочки надбискуп; и како се тада лукав показа онај прије јуначки Нинослав, па ударио стазом Кулиновог извијања, и изјавио папи: „да је и он, а и сви његови поданици у Босни да су чисти католици и одани римској цркви“; како је овај на то дозволио употребу глаголице и србословенске службе у црквама југозападних Србословена; како је та потчињеност српске цркве у Босни била и сувише илузорна, пошто је српско-православна црква и на даље одржала свеу са пећком патријаршијом (?!), Срби Патарени остали под својим дједовима, а само неколико доминиканских калуђера, и врло незнатан број Латина, припадали папској управи; како се „српска римокатоличка црква у Босни“ појавила тек у XI²⁾ вијеку, и то упоредо са ширењем Патарена; како је рад и настојање римских папа око тобожњег обраћања Патарена, ишао само овијема у прилог, пошто су велике и неоправдане претензије римске цркве, као и некоректно и охолло понашање и неискрен рад њенијех мисионара,

¹⁾ Ово пишчево употребљавање израза „Патарени“ у замјени за израз „Богомили“ није правилно. Богомили бијашу словенски, а Патарени ишцијално талијански јеретници. Истина, било је јамачно и једнијех и другијех у Босни и Хуму, али они „Патарени“ заиста не бијашу основатељи оне тобожње: „патаренске српско-босанске цркве!“ Да су у оне шта оснивали, — они би основали једино какову талијанско-патаренску цркву.

²⁾ Овај број неће бити овдје умјестан. Напрво се вели да се Богомилство почело ширити и множити по Босни тек за бана Кулина, а то је било истек концем XII. вијека.

изазвале у народу силну одвратност према свему томе, а босанске банове присилише на то, да *шпише српску цркву и Патарене, па чак и у Патарене прелазе*; како се с тога патаренство толико оснажило, да је за пуна три вијека било господарећом вјером у Босни, дочим православије и католиштво бијаше туј само трпљено; на пошљетку: како је цар Душан Силни употребио своју јаку силу против те јереси, и угушио је, о чему ће се говорити у II. књизи.

*

Ето тако се у споменутој I. књизи српске црквоне историје представља наш прошли вјерски живот од времена досељења нашег у ове крајеве, па до смрти бана Нинослава. Држећи се западнијех писаца, нарочито др. Рачког и Вј. Клајића, преосвештени је писац пао у исте оне погрјешке, у које и његови аутори, и по моме мишљењу, није вјерно, тачно и потпуно изнио и претставио исти прошли живот наш, као год ни они западни писци, што се јасно види из многијех противности и празнина у самој тексту његове историје

Премда се из садржаја појединих првашњих параграфа у глави V. даде разабрати свега тока црквонога живота Босне и Хума, према животу у другијем српским земљама, то писац ипак није требао пропустити, да у § 35. понови, и поближе означи тај ток, и покаже, како се српска (православна) црква у Босни, осим њеног могућег основања у времену св. солунске браће, развијала у одношају са ваљевском јадарском митрополијом, или којом западном приморском, нити нас оставити без упуте о том, какви су били њени одношаји за времена грчке владавине у Босни од год. 1019. до 1180., за тим за владавине краља Бодина, као и њенијех више или мање независних банава у томе времену. Та празнина појачана је још више тиме, што се тамо не говори скоро ништа о стању цркве под римским руководством од цара Ираклија па до коначног раздјелења цркве Христове, и што се почетак „*цркве босанске*“ ставља тек у пошљедну десетину XII. вијека, и то иза тобожњег Кулиновог прелазу у Богомиле (1191.), док се овамо за поуздано знаде, да је иста црква постојала већ и почетком XII. вијека, па прије Кулина имала своје епископе Владислава и Милована, од којих се први спомиње око год. 1141., а други око 1150.¹⁾, премда се не може ничим доказати,

¹⁾ Руварац; Годишњица II. стр. 247.

да је њен почетак везан баш за епископа Владислава, који се сада још држи за првога старјешину оне цркве, пошто нема података о првашњем коме епископу њеном, али ће касније можда ипак кад год на видјело изићи. Тако је исто голема празнина у привађању првијех епископија у Босни и Хуму (стр. 206.) пошто писац поближе не означаје, ко је, кад је, и у ком је смислу те епископије основао, нарочито: да ли су Срби сами те столице основали (у што ја не бих вјеровао) или су то биле старе римске епископије, које су тамо постојале прије пропасти римске владавине у тијем крајевима, и које су иза насталог мира по оној великој сеоби народа наставиле свој рад међу Србима, уз особито благовољење и помоћ грчког цара Ираклија. Тако се тамо још не објашњава право ни то, којој су митрополији када те епископије припадале (требињска епископија амо не спада), а нарочито је велик промах пишчев у томе, што је пропустио, да се потруди у правцу, па да јасно покаже, да ли су у Босни прије бана Кулина (о Захумљу требало је засебно говорити, пошто у I. периоду не бијаше у заједници с Босном!) биле саме православне, или саме католичке, или пак смјеса и православних и католичких епископија, и појединих дружба словенских Богомила, и талијанских Патарена. А то су све важна историјска питања, на која се у интересу читалаца, као и саме науке, оvdје у већој мјери обазријети требало.

Није моја намјера, да расправљам сада оvdје о томе, да ли је, или није правилно и истинито оно становиште, према коме је у очима појединих писаца, и „*црква босанска*“, и сав вјерски живот старе Босне, производ богомилског јеретиштва. То сам у неколико учинио у својој расправи о „*цркви босанској*“, од које је први дио (А) објављен прошле године у „*Вили*“, и од које ће други дио (Б) — ако буде живота и здравља — такође на скоро свијета угледати. С тога ја и нијесам рад, да побијам сва поједина пишчева извађања са онога гледишта, која заступам у споменутој својој расправи о цркви босанској. Али баш и онда, кад би се узело, да је оно становиште, кога се држи преосвештени писац, у свему правилно, а дотична извађања услијед тога истинита, то се ипак није могуће отети потреби, да се дотични садржај овога дјела у неколико не претресе, пошто имаде у њему

противности, које се не могу никако довести у склад баш ни са онијем становиштем, већ га на против управо слабе и обарају, или у најмању руку неправилно и нетачно преставаљају ток црквене прошлости у овој земљи. Неколико примјера нека оправдају ово моје тврђење.

1. Учени писац на стр. 207. вели, да је српска црква у Босни (не вели које конфесије) до Кулина бана била како тако на миру, а истек за његове владе достала се мучнијех прилика, једно са стране римске, а друго са стране богомилске. Тај навод није основан, пошто је борбе у оба правца морало бити, а и било је много прије од Кулиновог времена, што и сам писац на стр. 179. посредно допушта. Богомилство је отпочело свој рад у Босни много раније, па баш и прије од доласка протјеранијех јеретика из србијанске државе, па за то неће бити чврст ни онај навод, да је јерес у тој земљи покренута богомилским прибјеглицама, које као да је протјерао краљ Бодин, кад је он и Босном владао, па их и одатле прогонити могао.

2. Тако исто неће бити основан ни онај пишчев навод, да је бан Кулин са својим родом и народом прешао у Богомиле, а *оставио римску вјеру*, због тога, што није приетио, да се босанска и хумска епископија, које су онда по томе имале бити католичке, потчине спљетској надбискупији. Већ само Кулиново богомилство врло је проблематично, и није доказано, а још је невјероватнији факт, да је Кулин са својим народом припадао римској цркви, о чему нема никаквијех доказа, па ено још и сам писац на стр. 226 говори, како се католичка црква у Босни појавила тек у времену особитог множења и јачања богомилске секте, (за Кулина) кад се папе као умијешаше у борбу православија са јеретичтвом, да помогну ономе првом, а у ствари да раде за интересе римске цркве. Па и сама примједба на стр 209 силно побија писца, гдје вели: како се ономе потчињавању жестоко противила босанска православна црква, по чијој су жељи и молби као и жељи и молби бана Кулина год. 1197. посвећени неки босански епископи у Дубровнику. (Колико несугласица у ово мало ријечи!) Да је Кулин бан са својим народом припадао римској цркви, и да се противио ономе потчињавању спљетској надбискупији, тој претставници свију противника словенске службе и писма; зар је зарад независности своје, тобож босанске

српско-католичке цркве морао бјежати баш у Богомиле, кад би сасвим природно било, да је потражио заклона у онда јаком и напредујућем православију, тој заштитници народне службе и писма, која је баш онда напињала сву своју бујну снагу, да се отресе свега што бијаше грчко и латинско, и у коме је покрету јамачно, и у истом смислу учествовао и сам Кулин! — Додајмо к томе још и околност, да онда Хум није био у саставу босанске државе, па је тадај јасно, како су на слабом темељу изведена она тврђења преосвештеног писца.

3. Још је силнији онај промах пишчев, кад на стр. 210 наводи, да је темељ познатој „цркви босанској“ ударен иза великог оснажења богомилске јереси услијед Кулиновог прелаза, која да је тада уредила своју јерархију (дјед и 12 стројника) и прозвала себе: „*пашаренска српска босанска црква*.“ „Црква босанска“ спомиње се већ много раније, а њен прави и истински назив није онај, што јој га писац пришива, већ онај, како нам га показује наслов њеног другог, досад познатог старјешине, у ријечима: „*пашаренска и скаршителъ цркви кованског господина дѣда милкоана*“¹⁾. Па и навод онакове врсти јерархијског устројства у цркви босанској такође је нетачан, и управо хипотетичке природе. Поједини писци оснивају то своје извођење на једноме мјесту у исправи Херцега Стефана од год. 1453. гдје се вели: „И на то потгакнило кѣдоке и сьредителе кѣре наше дѣда кованскога и шинли ѣи. погликитиѣху крѣтнѣани“ (други пут: „и ѣи. стронниколи“), али ничим није доказано, па и не може се доказати, да ли су ова мјеста речене листине прави израз оновременог облика управе „цркве босанске“, или само случајни склоп свједока, којим Херцег Стефан хоћаше, да утврди мир са сином својим Владиславом и одметнутом родбином и властелом, гдје се осим духовнијех лица, спомиње још: „и ѣи. нашиѣху палинитѣху Властели“, који би онда према дотичној логици, сачињавали ваљда какав вид државног савјета.

Кад би стајао навод пишчев, да је организација секте богомилске у Босни проведена истек иза прелаза Кулиновог у јеретике, онда би то био најбољи доказ, да она значајна „црква кованска“ није била јеретичка, јер је она постојала и била организована много раније од владавине

¹⁾ *Возници*: Историја государства сербскаго I. 93. — у расправи монаха Генација, Источник 1890. стр. 99.

Кулинове, и прије пишчеве богомилске организације за бана Кулина, услијед чега би морало да отпадне све испитивање стања „цркве босанске“ на јеретичком темељу, како то писац даље особитом дошљедношћу чини.

4. Чудновато је још и оно мјесто, гдје писац на стр. 223. тврди, како је римско настојање, оличено покретањем друге креташке војне на Босну (1234.—1238.) у толикој мјери огорчило бана Нинослава и народ му, и нагнало их: „да се још више одрекну римске цркве и придруже источно православној цркви“. По томе изгледа, да је у Босни XIII. вијека цвјетало католичанство, исто тако, као што бијаше и прије Кулина, и бан Нинослав био католик, па се ваљда као такв борно са својим католичким народом против латинске струје, а за одржање српско-словенског језика и писма у цркви, исто тако, као што бијаше и за католика, бана Кулина. Само је али у томе случају чудно, откуд онај народ, који је с Кулином листом оставио католичанство, па прешао у Богомиле, и касније протјерао ваљда католика Стефана, а подигао силног приврженика јеретичког Нинослава, сад наједанпут оставља римску цркву и придружује се православију?! . . . Кад би овај навод пишчев био истинит, и кад би био изведен према ономе напријед изнешеном огромном прелазу народа, властеле и владалаца у јеретиштво, онда би то показивало, да нијесу Ниносављеви католици, већ јеретици прешли у православије. Али би исти пасуе пишчевог тврђења могао довести још до сасвим другог суђења, наиме, да су, рецимо, они Кулинови католици год. 1191. прешли не у јеретике, већ у крило православне цркве, кад је оним Ниносављевим прелазом, ако је био католик, јасно означена тежња нашијех старијех католика народњака (којих је у истини и било), да се, кад не моглоше никако наћи гаранције опстанку својег језика и писма у римској цркви, придруже народној српској православној цркви.

Овако је можда у старој Босни и бивало, само о томе још нико расправљао није, већ свако потегао ону лаку пусту теорију општег босанског јеретиштва, а извађање нашега писца у овој тачки такођер је врло мутно и неправилно. Па тако исто неће бити правилно ни оно излагање пишчево, гдје се на стр. 227. износи, како су босански банови, ушљед притиска римског, не

само „*шиштили српску*¹⁾ цркву и Пашарене, него чак неки и прелазили у Пашарене“, и како је та патаренска вјера *гостодарила у Босни близу три вијека и већина народа припадала тој патаренској „тако званој народно-босанској цркви“*, а друге двије српске цркве у Босни, — православна и римокатоличка, — тек су биле само трпљене.

5. Пошто држим, да сам досадашњијем приједбама довољно потврдио основаност мога држања, да садржај упитнијех параграфа није тачан ни потпун израз наше вјерске прошлости, то ћу завршити ово моје разгледање, припомевши овдје још само једну ствар.

На крају одјељка о Босни и Хуму (стр. 227.) говори писац, како је цар Душан Силни својом снагом *угушио јеретиштво по овијем земљама*, а та тврдња никако не одговара правом стању ствари. Душанова окупација Босне није дуго трајала, а писац у томе случају стоји у великој противности са самијем собом, кад вели, да је исти цар очистио Босну и Хум од јеретика. По суду и увјеравању западнијех писаца, Босна и Захумље бијаху баш у XV. вијеку, дакле после Душана, еминентно богомилске земље, са главном државном вјером јеретичком, — па пошто се писац чврсто држи тијех аутора у излагању I. периода црквене нам прошлости, то како ће онда моћи одбацити исте писце, кад буде износио вјерске одношаје ове земље у другој половини XIV. вијека, и нарочито у XV. вијеку.

Тај промашај преосвећеног писца заиста је голем, и ја сам врло радознао, како ће се одољети тој големој противности у II. књизи „Историје српске цркве“.

* * *

У осталом, у колико ја схватити и разумјети могу, ово је дјело скроз знанствено написано, написано са великијем трудом, широким свестраним погледом и жарком љубављу и преданошћу к самој ствари, навићено лаким слогом, пуним топлих осјећаја, а сведено у лијеп и лако прегледан систем, тако, да би згодно било исто тако за школеку употребу на коме духовном заводу, као што је у главном подесно и за потребе шире читалачке публике. Штампана је крупна,

¹⁾ Писац није свуда дошљедан у употребљавању израза: „српска црква“. Некад му даје оштри интерконфесионални значај, а некад га употребљава за ознаку православне цркве, као што је н. пр. овдје случај. А то није правилно ни добро, већ или једно, или друго:

чиста и јасна, хартија средње каквоће, а повез у толико слаб, да се табаци при првој употреби разилазе.

Но поред свију предности овог дјела, које ја у цјелини њиховој дакако ни увиђети ни оцијенити не умијем, а камо ли претрести и оцијенити текст осталијех његовијех параграфа, или самога дјела тога у опће, — ја ипак не могу на ино, а да не изнесем оvdје своје лично увјерење, да за нас амо у Босни и Херцеговини (па и за друге крајеве наше) та „Историја српске цркве“ нема поштуне и праве вриједности, пошто се у њој, како већ прије рекох, наша црквена прошлост непоштуну и неправилно претставља, и приводи правцем и начинком, који не одговара правој стању наших прошлих одношаја, пак би било заиста оправдано пожељети, да наскоро добијемо друго дјело оваког обима, које би се у изношењу наше вјерске прошлости, оставило оног вајног система, коме су новији проналазци на пољу истраживања наших споменика средњега вијека, задали скоро смртни ударац, и који ће му у скорој будућности — у што ја тврдо вјерујем — отпјевати коначну вјечну памјат.

8. VII. 1893.

Атом.

Дрохобецки, Штросмајер и Анђелић и некадашњи и данашњи Срби. Напомена Димитрија Руварца. (Одштампано из „Новог Времена“ за 1893. г.) Земун 1893. Штампарија Симе Пајића. Стр. 96., цијена. ?

Извјештај о православном богословском заводу у Задру за школску годину 1892—93. Година XV. Задар — Печатна Шпира Артале. 1893. Садржај: Први дио. О историји новозавјетног канона. Некролози. Други дио. Правословни богословски завод: б) Управитељ завода. в) Наставничко особље. г) Преглед предавања. д) Библиотека. е) Главније наредбе. ж) Љетопис. з) Слушаоци Богословије. и) Приправници Богословије. к) Штатистички преглед. Објава. Свега слушаоца Богословије било је у 1892.—93. школској години 24. А приправника за Богословију који се уче у задарској и дубровачкој гимназији било је 29.

Илустрована велика српска лира. Највећа и најпотпунија од свију које до данас свијета угледаше. Са 1600 пјесама, даворја, јуначких, родољубивих, љубавних, сватовских, позоришних и словенских. Друго умножено издање српске књижаре и штампарије Браће М. Поповића у

Новом Саду 1893. Ова лира украшена је са 21 сликом првих српских пјесника. Има 824 стране, а цијена јој је 2:50 круне.

Откриће Америке и Христифор Колумбо. Написао Д. Ђ. М. Биоград. Издање књижаре Велимира Валожича. Штампарија Петра К. Тапасковића — Биоград 1893.

Рузмарин, типографски лист за забаву и поуку. Од 1. августа о. г. почео је излазити овај лист у Биограду. Годишња цијена је 3. фор. 50 новч. а излази сваког 1. и 15. Преплату и рукописе ваља слати Милану Стефановићу радикална штампарија у Биограду. Први број изишао је са овим садржајем: Преплатницима; Наша прва ријеч; Два црна крета, слика из народног живота; На гробу, пјесма; Хеј да ми је, пјесма. — Сеница, прича; У даљини, пјесма; Народне приповјетке; Споменице, пјесме; Приповјетке.

Гласник земаљског музеја у Босни Херцеговини. Уредник: Коста Херман владин савјетник. Уредништво: Сарајево, зграда земаљске владе. Администрација: Сарајево, земаљски економат. Годишња цијена гласника са поштарином 2 фор. а. вр. Поједине књиге стоје са поштарином 80 нч. Садржај: Dr. Lj. Thallóczy: Prilozi k objašnjenju izvora bosanske historije. (Sa 5 slika u tekstu i 1 tablom). (Nastavak). IV. K historiji despotske porodice Brankovića. V. Prilozi k nauci o Bogumilstvu. — Др. Ђиро Трухелка: Опаске о мегалитичким громилама херцеговачким. (Са 5 слика у тексту и 1 таблом). — V. Radimsky: Nekropola na Jeserinama u Pritoci kod Bišča. (Sa 2 slike u tekstu i 24 table). (Nastavak). — Ђорђе Стратимировић: Опет о цркви озренској. — Dr. Ćiro Truhelka: Neke starine iz prozorskog kotara. (Sa 3 slike u tekstu). — Др. Јустин Карлински: Прилози за фенологију (Phänologie) Херцеговине уз кратак увод, како се праве фенологичка опажања. — P. Aleksander Hoffer: Rimski natpis iz Fazlića. (Sa 1 slikom). — Уредништво: Двије знамените публикације из Босне и Херцеговине. — V. Radimsky: Rimska naseobina u Majdanu kod Varecar Vakufa. (Sa 10 slika). — O. Рајсер: Вране и сродне птице у Босни и Херцеговини. (Наставак). — Različito — Различито: Ivan Zovko: Dvije sličnosti. — Стеван Р. Делић: Немто о народним гаткама (Наставак). — Ivan Zovko: Običaj „džaba“. — Стеван Р. Делић: Код ђабола — бабица.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Читуља.

† Михајло Чавић,

парох рогоушки у бугојнском
протопрезвитерату.

Дана 27. јуна 1893. у недјељу у 1 сахат по подне, овај — болни и измучени од дуго-трајне у стомаку — по доказима љечника — љуте бољетице, преминуо је и преселио се у вјечност у 58. години старости своје, а јутра дан у 4 сахата по подне, тјело покојниково опојано је у бугојанско-чепуљској цркви у храму Рождества пресвете Богородице, од петорице свештеника најме: од покојникова зета Стеве Н. Давидовића проте и члана конзисторије, Косте Поповића пароха зеничког, Луке Лукића овдашњег пароха и надзиратеља, Јовано Обрадовића пароха доњовакуфског и Боже Грабежа пароха оборачкога, а по том сахрањен је код исте цркве у црквеном земљишту, што је покојник још за живота свога платио цркви и оградно мјесто на којем је и сахрањен¹⁾, а у присуству многобројног народа и чиновништва котарског у мјесту.

У цркви говорио је слово овдашњи парох и надзиратељ Лука Лукић, и описао заслуге овог старог свештеника.

Покојник је рођен у селу Јагодићима (протопрезвитерат бугојнски) од родитеља Мијата и Савице Чавића тежака 5. септембра 1834. год. Његов отац, који је науку много цијенио, дао га

¹⁾ Прото С. Н. Давидовић, послао је покојном пароху Чавићу 22. септембра 1889. из Б. Градишке 149 форинти да се с тим новцем плати крст надгробни за његову пок. супругу; даље два мјеста т. ј. за покојницу и друго од десне њене стране, за њега, за ограду око гробова, парастоса за годину дана и још неке погребне трошкове.

је да учи школу. Год. 1863. 21. и 23. маја рукоположен буде за свештеника у Сарајеву од Митрополита Игњатија и одређена му је била парохија у Јањи после опет у Травнику.

Године 1864. по смрти почившег свештеника Саве Лукића у Чипуљићу буде одређен у парохију садању рогоушку у којој је био парох све до своје смрти.

Као парох у овом времену његова живота и његове пастирске службе у парохији рогоушкој, показао се је покојник као реван дјелатељ и добар пастир, како у цркви тако и међу парохијанима својим. Због тога и поносили су се њиме његови парохијани, које је он знао поучити и у свакој духовној потреби задовољити.

Била киша, био мраз, и цича, он је на сваки позив својих парохијана без отезања одлазио у домове њихове и свршавао им религијозне обреде.

Понекад је због удаљености парохије и ноћу путовао и празником у зору повраћао се цркви овој, у којој је чредно недјељом и празником божанствену литургију обављао. И у великој дуготрајној својој болести вршио је своју пастирску службу, ишао је у парохију болестан све док се је могао и мало на коњу држати.

Покојник је био удов а иза себе оставио је једног сина ожењена Милана, снаху и двоје нејаквих унучади женских. Осим тога оставио је своме сину прилично иметка у земљи и једну лијепу кућу у Бугојну.

Вјечна му памјат!

Л. Л.

Српско-православном свештенству и црквеним општинама у Босни и Херцеговини.

Најпонизније потписана оставши по смрти мога мужа Јоце Милановића из Власенице сиротна са шестеро нејако дјечице без није ништа, па у овакој оскудици и врло јадном стању принуђена се налазим најпонизније замолити српско-православно свештенство и црквене општине да би ми у неколико олакшало — да би благоизволио кога добродјетеља Србина понудити, нека би ми двоје мушке дјеце од седам и осам година примио,

те их или у школу слао или занату каквом учио.

У Власеницама 30. јула 1893.

Повизна: **Милка Милановића,**
удова.

Број 1655. 1883.

Ова молба препоручује се и од стране АЕ Митрополитске Конзисторије Дабро-босанске епархије. Из сједнице конзисторијалне 12. августа у Сарајеву.

Јован Митричевић,

златар у Сарајеву, Текија (Терезија) улица бр. 10.

Учтиво јављам свештенству и црквеним општинама, да се у мојој радњи могу добити све црквене утвари, као: *метални путијери* од 15—45 фор., а са *сребреном чашом* по 70 фор., *дискоси*, *звјездице*, *кашике*, *копља*, *дарци* и *воздуси*. *Крстови сребрни* од 20—300 фор., *цегохљебнице*, разни *посребљени пљатови* (дискоси) од 2—25 фор.; *кадионице* од 10—24 фор., *кандила* од метала и кина сребра *посребрених* од 450—40 фор., *мироносица* од сребра по 7 фор., *ибриша* и *легена* за умивеније *посребрених*. *Црквица* сличних *дарохранитељицама* са сребреним *позлаћеним пушијером*, *мирницом*, *сасудом* за вино, *двјема кашикама*, *макасама*, *дарком* и *кутицом* за св. честице 32 фор., које особито препоручујем ради своје спретности и снабђевености.

Даље код мене се могу добити свештеничка одјејанија, врло фино цијело одјејаније: *фелон*, *стихар*, *ешишразил*, *појас*, *наруквице* и *прибедреница*. Цијели комплет 85 фор. Од тог и сваки комад *напосе*, по умјереној цијени. Такође препоручујем и све друге у ову струку спадајуће *кућне ствари* као: *кадионице*, *гарнишуре* за *кафу* итд. разне *наките*, као: *шоке*, *брошеве*, *менџуше*, *белензуксе* и т. д.

За *солидну радњу*, *чистоту сребра*, *добро посребривање* и *позлаћивање јамчим*, *те обећајем* за *брзу* и *најшачнију послугу* уз *најумјереније цијене*.

ПЕТАР НИКОЛИЋ У ЗАГРЕБУ

Највеће фабричко стовариште слика, икона, оквира, огледала, сваке врсте сатова, столица из свинутог дрвета, кина сребра, шиваћих машина дрвеног и гвожђаног покућства итд.

Препоручује сваке врсте и величине олајном бојом штампаних слика а нарочито мојом накладом помножане **народне хисторијске слике** као:

„Св. Саво благосиља Српчад“.

„Херцеговачко робље“. „Рањеног Црногорца“. „Босански бјегунци“

„Дједа и унука“. „Пјесника Гундулића“.

као и руком рађене на платну српске слике:

„Цар Лазар са породицом“.

„Цар Душан и вила“. „Југ Богдан и 9 Југовића“. „Косовка дјевојка“.

„Сан Краљевића Марка.“ „Бранко Радичевић и вила.“

Св. икона сваке израде и величине, цјеливаћих икона на лиму, а израђују се и цијели иконостаси за цркве, за које се прорачуни на захтјев шаљу.

Портрети се израђују највјерније по фотографијама у свакој величини

Црквених утвари од кина сребра, посребренога $\frac{1}{5}$ чистог сребра.

Цијене су најумјереније, а плаћа се олакшава мјесечним оброцима.

Цијеници се шаљу на захтјев бесплатно и франко.